

Torsdagen den 29 maj

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 21 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 2163–2178 till lagutskottet

Nr 2179–2182 till konstitutionsutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter finansutskottets betänkanden nr 22 och 25–27, skatteutskottets betänkande nr 34 samt socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19.

§ 4 Rörlig pensionsålder m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 med anledning av propositionen 1975:97 angående rörlig pensionsålder m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975:97 hade regeringen (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om delpensionsförsäkring,
3. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
4. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,
5. lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring,
6. lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. De nya reglerna om rörlig pensionsålder föreslås träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976.

De i propositionen framlagda förslagen ger olika möjligheter att förlägga tidpunkten för pensioneringen till mellan 60 och 70 års ålder. Det föreslagna systemet för en rörlig pensionsålder innefattar följande tre förmånsformer: 1) förtidspension från folkpensioneringen och ATP, 2) förtida och uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension från folkpen-

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

sioneringen och ATP, 3) en helt ny pensionsförsäkring för delpension i kombination med deltidsarbete.

Den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den allmänna pensionsåldern vid 65 år skall liksom nu kunna få förtidspension från folkpensioneringen och ATP. Förtidspension på dessa grunder skall efter individuell prövning kunna utgå mellan 60 och 65 års ålder. Pensionsnivån är i sådant fall densamma som ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder.

Förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen och ATP föreslås kunna ske från 60 års ålder och avse hela eller halva pensionen. Uttaget av hel eller halv ålderspension kan också uppskjutas till mellan 65 och 70 års ålder. Den del av pensionen som tas ut i förtid eller skjuts upp omräknas efter i princip försäkringsmässiga grunder för hela pensionstiden. Vid förtida uttag innebär detta en bestående reduktion av pensionen med 0,5 % för varje månad som pension utgår före 65 års ålder. Vid uppskjutet uttag sker på motsvarande sätt en bestående uppräkning med 0,6 % för varje månad som pension inte utgår mellan 65 och 70 års ålder. Pensionspoäng för ATP skall kunna tjänas in för förvärvsarbete samtidigt med förtida uttag av halv ålderspension. En nuvarande spärr mot upprepade framställningar om förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension föreslås slopad. För den som med uppskjutet pensionsuttag fortsätter att förvärvsarbete efter den allmänna pensionsåldern förstärks skyddet från sjukförsäkringen.

Som en nyhet i pensionssystemet föreslås lagstiftning om pensionsförsäkring för delpension vid övergång till deltidsarbete. Den nya delpensionen knyts till arbetsanställning på deltid och kan därvid efter egna önskemål tas ut mellan 60 och 65 års ålder. För att ha rätt till delpension skall man som anställd ha haft pensionsgrundande inkomst inom ATP under minst tio år efter 45 års ålder. Dessutom skall man uppfylla arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsstödet, dvs. ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna. Pensionsnivån blir 65 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Den disponibla inkomsten vid övergång till delpension i förening med deltidsarbete kommer därigenom att motsvara mellan 85 och 90 % av tidigare inkomst vid heltidsarbete. Delpensionen skall enligt de föreslagna lagreglerna inte reducera ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder. Delpensionen räknas också som pensionsgrundande inkomst för ATP. Den återstående arbetstiden skall motsvara i genomsnitt minst 17 timmar i veckan så att den medför rätt till sociala förmåner. Den som vill fortsätta deltidsarbete efter 65 års ålder kan då ersätta delpensionen med uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP. De grundläggande bestämmelserna om delpension anges i en särskild lag om delpensionsförsäkring som skall kompletteras med tillämpningsföreskrifter av riks försäkringsverket. Den skall administreras av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna och finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Reform-

kostnaden för delpensionsförsäkringen beräknas under de första åren till ca 400 milj. kr. per år. För att finansiera reformen föreslås ett årligt avgiftsuttag på 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. Avgiften skall tillföras en särskild fond hos riksförsäkringsverket från vilken delpensionen i sin helhet finansieras. Med hänsyn till att reformen avses träda i kraft den 1 juli 1976 kommer avgiftsuttaget för kalenderåret 1976 att utgöra 0,125 %.

De nya möjligheterna till rörlig pensionsålder samordnas med det konstantstöd som utgår vid arbetslöshet. I propositionen föreslås också vissa tillägg till reglerna angående beräkning av pensionsgrundande inkomst, föranledda av förslagen i prop. 1975:23 om studiestöd till vuxna och i prop. 1975:45 om utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1975:2123 av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c),

1975:2124 av herr Fågelsbo m. fl. (c),

1975:2126 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1975:97 beslutade att hos regeringen begära att övergångsbestämmelserna utformades så att omräkningen av pensionen för dem som var födda före 1909 och hade gjort förtida uttag av ålderspension skedde med hänsyn såväl till den lägre reduktionsfaktor som föreslagits i propositionen som till den beslutade sänkningen av pensionsåldern,

1975:2127 av herr Helén m. fl. (fp),

1975:2128 av herr Carlshamre m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1975:97 beslutade att

1. rätt till delpension skulle tillkomma den som erlagt eller för vilken erlagts ATP-avgift för minst tio inkomstår fr. o. m. det kalenderår varunder han fyllt 45 år, förutsatt att inkomst av anställning förelegat minst två år tiden närmast före ansökan om delpension,

2. pensionsrätt inom ATP skulle grundas även på inkomster som förvärvats under år då helt förtida uttag av pension gjorts eller då den försäkrade senare under året avlidit,

3. hos regeringen begära att pensionsålderskommittén fick i uppdrag att snarast utreda frågan om vidgning av förmånstagarkretsen inom den nya delpensioneringen liksom möjligheten att mildra kravet på i timantal fastställt deltidsarbete vid delpensionering samt möjligheten till förtida uttag av den allmänna pensionen på förmånligare villkor vid särskilt lång intjänandetid, allt i enlighet med vad i motionen anförts,

4. uttala att lagfäst delpensionering inte hindrade att avtal träffades om kompletterande pensioner vid sidan om den lagstadgade,

1975:2129 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1975:97 beslutade

1. att hos regeringen anhålla om en kartläggning av vilka yrkesgrupper som var sysselsatta i sådant tungt och påfrestande arbete och vilkas arbetsmiljö kännetecknades av så stora hälso- och olycksfallsrisker, att de borde åtnjuta en kollektiv tidigare pensionering med full pension, samt att förslag härom skyndsammast förelades riksdagen,

2. att uttala sig för en utvärdering av hittills vunna erfarenheter av den utvidgade rätten till förtidspension och lämpligheten av att ytterligare utveckla denna som en form för rörlig pensionsålder,

3. att de anställdas fackliga organisationer gavs tolkningsföreträde vid avgörandet om vilka arbeten som skulle komma i fråga som deltidsarbete i samband med delpension,

4. att därest deltidsarbete ej kunnat ordnas delpension likväl skulle kunna beviljas under förutsättning att den anställdes fackliga organisation ingivit framställning därom och att inkomstbortfallet täcktes genom att halv ersättning beviljades från A-kassa enligt vad i motionen anförts,

5. att verkningarna för den enskilde av förtida och uppskjutet uttag jämfört med övriga former av rörlig pensionsålder underkastades en omprövning och att formerna för en avveckling av förtida respektive uppskjutet uttag av folkpension och ATP utreddes,

dels de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:30 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställt

1. att riksdagen beslutade att genom lagstiftning tillerkänna gruvarbetarna en fastställd pensionsålder vid 60 år att träda i kraft från och med den 1 januari 1976,

2. att riksdagen jämväl hos regeringen skulle anhålla om skyndsamt utredning och förslag om vilka andra grupper av arbetare som borde komma i åtnjutande av motsvarande lägre pensionering och framlade förslag härom,

1975:254 av herrar Henmark (fp) och Petersson i Röstånga (fp).

1975:752 av herr Fridolfsson m. fl. (m), vari hemställt att riksdagen hos regeringen begärde förslag syftande till vidgad rätt till pensionstillskott för dem som haft undantagande från försäkringen för ATP i enlighet med vad i motionen anförts,

1975:764 av herr Åberg (fp), vari hemställt att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde att lämplig utredning fick i uppdrag att företa en översyn av yrkesfiskarnas pensionsålder i syfte att möjliggöra för dessa att erhålla pension vid samma ålder som andra yrkesgrupper med tungt och krävande arbete,

1975:1197 av herr Gadd (s),

1975:1206 av herrar Jonsson i Mora (fp) och Ahlmark (fp),

1975:1213 av herr Magnusson i Nennesholm m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde förslag till sådan ändring av 4 § lagen (1969:205) om pensionstillskott att pensionstillskott i de fall då undantagande från ATP skett före den 1 januari 1969 skulle utgå oberoende av att den försäkrade begärt undantagande från ATP, samt

1975:1226 av herr Strindberg m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande förtidspension att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2129 (yrkande 2),

2. beträffande regler för omräkning av pension vid förtida uttag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2124 (yrkande 1) och motionen 1975:2126,

3. beträffande förtida uttag vid lång intjänandetid att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2128 (yrkande 3 i motsvarande del),

4. beträffande avveckling av förtida resp. uppskjutet uttag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2129 (yrkande 5),

5. beträffande kvalifikationsreglerna för delpension att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2128 (yrkandena 1 och 3, sistnämnda yrkande i motsvarande del),

6. beträffande avtal om kompletterande pensioner vid sidan av delpensioneringen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2128 (yrkande 4),

7. beträffande utredning om konsekvenserna av delpensionssystemet för småföretagare m. fl. i vissa fall att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2124 (yrkande 2),

8. beträffande tillkännagivande angående deltidsarbeten m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2127,

9. beträffande undantag från kravet på deltidsarbete för rätt till delpension att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2129 (yrkande 4),

10. beträffande tolkningsföreträde i vissa fall att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2129 (yrkande 3),

11. beträffande skyldighet för egenföretagare att erlagga avgift till delpensionering att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2123 i den mån den inte kunde anses besvarad med vad utskottet anfört,

12. beträffande generell sänkning av pensionsåldern till 60 år att riksdagen skulle avslå motionen 1975:254,

13. beträffande sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare att riksdagen skulle avslå motionen 1975:30 (yrkande 1),

14. beträffande sänkning av pensionsåldern för vissa yrkesgrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1975:30 (yrkande 2), motionen 1975:764 och motionen 1975:2129 (yrkande 1),

15. beträffande rätt till pensionstillskott för den som begärt undantagande från ATP att riksdagen med anledning av motionerna 1975:752 och 1975:1213 gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. beträffande beräkning av pensionsgrundande inkomst för år då den försäkrade avlidit m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2128 (yrkande 2),

17. beträffande vissa kulturarbetares sociala förmåner att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1197,

18. beträffande lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1206,

19. beträffande ATP-uttaget att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1226,

20. att riksdagen skulle anta de vid propositionen 1975:97 fogade förslagen till

a. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

b. lag om delpensionsförsäkring,

c. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,

d. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

e. lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring,

f. lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd.

Reservationer och särskilda yttranden hade avgivits
beträffande förtidspension

1. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2129 (yrkande 2) gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande regler för omräkning av pension vid förtida uttag

2. reservation av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm, fröken Pehrsson samt herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2126 och med avslag på motionen 1975:2124 (yrkande 1) hos regeringen begärde att pensionskommittén gavs i uppdrag att pröva frågan om reduceringsreglerna vid förtida uttag av pension.

beträffande förtida uttag vid lång intjänandetid

3. reservation av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2128 (yrkande 3 i motsvarande del) hos regeringen begärde att pensionskommittén fick i uppdrag att snarast utreda frågan om möjligheterna att göra förtida uttag på förmånligare villkor vid särskilt lång intjänandetid i enlighet med vad i motionen anförts,

beträffande avveckling av förtida resp. uppskjutet uttag

4. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att ut-

skottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2129 (yrkande 5) hos regeringen begärde att verkningarna för den enskilde av förtida och uppskjutet uttag jämfört med övriga former av rörlig pensionsålder underkastades en omprövning och att formerna för en avveckling av förtida resp. uppskjutet uttag av folkpension och ATP blev föremål för utredning,

beträffande kvalifikationsreglerna för delpension

5. reservation av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2128 (yrkandena 1 och 3, sistnämnda yrkande i motsvarande del) hos regeringen begärde att pensionskommittén fick i uppdrag att snarast utreda frågan om en vidgning av försäkringstagarkretsen inom den nya delpensioneringen liksom möjligheterna att mildra kravet på i timantal fastställt deltidarbete vid delpensionering i enlighet med vad i motionen anförts,

beträffande tillkännagivande angående deltidarbeten m. m.

6. särskilt yttrande av herr Jonsson i Mora (fp),

beträffande undantag från kravet på deltidarbete för rätt till delpension

7. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2129 (yrkande 4) skulle
a. besluta att kravet på deltidarbete som förutsättning för rätt till delpension eftergavs i sådana fall då deltidarbete inte kunnat ordnas, under förutsättning att den anställdes fackliga organisation ingav framställning därom,

b. besluta att inkomstbortfallet då deltidarbete inte kunnat ordnas skulle täckas genom halv ersättning från A-kassa,

c. hos regeringen begära att förslag om erforderlig författningsändring och om statliga bidrag till A-kassorna förelades riksdagen vid riksmötet 1975/76,

beträffande tolkningsföreträde i vissa fall

8. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2129 (yrkande 3) gav regeringen till känna vad reservanten anført i fråga om tolkningsföreträde för de anställdas fackliga organisationer vid avgörande av vilka arbeten som skulle komma i fråga som deltidarbete i samband med delpension,

beträffande sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare

9. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:30 (yrkande 1) skulle

uttala sig för en till 60 år sänkt pensionsålder för inom gruvindustrin sysselsatta arbetare, inklusive ovanjordsarbetande, och hos regeringen begära att riksdagen vid riksmötet 1975/76 förelades förslag till erforderliga författningsändringar,

beträffande sänkning av pensionsåldern för vissa yrkesgrupper

10. reservation av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2129 (yrkande 1) samt med anledning av motionen 1975:30 (yrkande 2) och motionen 1975:764 hos regeringen begärde en kartläggning av vilka yrkesgrupper som var sysselsatta i så tungt och påfrestande arbete och vilkas arbetsmiljö kännetecknades av så stora hälso- och olycksfallsrisker, att de borde åtnjuta en tidigare pensionering med full pension, och att förslag härom skyndsamt förelades riksdagen,

11. särskilt yttrande av herr Jonsson i Mora (fp),

beträffande sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare m. fl. yrkesgrupper

12. särskilt yttrande av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm, fröken Pehrsson samt herr Andersson i Nybro (samtliga c),

beträffande beräkning av pensionsgrundande inkomst för år då den försäkrade avlidit m. m.

13. reservation av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2128 (yrkande 2) hos regeringen begärde förslag till höstsessionen av riksmötet 1975/76 om författningsändring av innebörd att pensionsrätt inom ATP skulle grundas även på inkomster som förvärvats under år då den försäkrade gjort helt förtida uttag av pension,

beträffande lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd

14. särskilt yttrande av herr Ringaby (m), fröken Pehrsson (c) samt herrar Fridolfsson (m) och Jonsson i Mora (fp).

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Då riksdagen i december förra året behandlade regeringens förslag till reformprogram på pensionsområdet framhöll jag att pensionsreformerna innebar förbättringar av pensionärernas ekonomiska trygghet som till sin omfattning saknade motsvarighet sedan ATP-reformen. Det då beslutade reformprogrammet träder i kraft under åren 1975 och 1976 och har börjat redan den 1 januari detta år genom höjning av folkpensionens grundbelopp och genomförande av mildare inkomstprövningsregler för hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Den 1 juli i år tas nästa steg genom förbättrade handikappersättningar och vårdbidrag inom folkpensioneringen, en reform som innebär betydligt mildare krav för rätt till särskilt stöd vid handikapp. Till detta kommer den 1 juli en höjning av förmögenhetsgränserna för kommunalt bostadstillägg till folkpension med anledning av de nya taxeringsvärdena på fastighet. Den 1 juli nästa år genomförs den lagstadgade sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år och samtidigt en höjning av pensionstillskotten för dem som saknar ATP eller har låga ATP-belopp, jämte särskilda pensionsförbättringar för unga invalider och andra förtidspensionärer genom fördubblade pensionstillskott. Detta reformprogram fullföljs nu genom den föreliggande propositionen om rörlig pensionsålder.

Vid de senaste årens reformering av det svenska pensionssystemet har särskilt beaktats att åldrandet sker mycket individuellt. 1970 och 1972 års förtidspensionsreformer har vidgat möjligheterna till tidigare pension i första hand för äldre förvärvsarbetande med tungt och pressande arbete och har för många inneburit en kraftig sänkning av pensionsåldern. Det är också av stor betydelse att samhällets omsorg om de äldre utformas så att pensionärstillvaron underlättas. Jag vill här erinra om den under förra året tillsatta pensionärsundersökningen som nu kartlägger de äldres situation då det gäller social omvårdnad och andra levnadsbetingelser. Kartläggningen skall bl. a. belysa samhällets möjligheter att ge de äldres tillvaro ett sådant innehåll att pensionstiden blir meningsfull och positiv.

Det svenska pensionssystemet inrymmer redan nu en rörlighet beträffande pensionsåldern genom förtidspensioneringen och systemet med förtida och uppskjutet uttag av ålderspension. I olika sammanhang har betonats att övergången från arbetslivet till pensioneringen bör underlättas genom en rörlig pensionsålder och att rörligheten bör gälla både före och efter den allmänna pensionsåldern. Från fackligt håll har särskilt framhållits att pensionsanordningar bör utformas så att de ger möjlighet till en mjuk övergång från förvärvsarbetet till pensioneringen.

Då förra årets pensionsproposition behandlades i riksdagen meddelade jag att frågan om ökade möjligheter till rörlig pensionsålder behandlades med förtur i pensionskommitténs fortsatta arbete och att min avsikt var att lägga fram förslag i denna viktiga fråga i sådan tid att ikraftträdandet av en rörlig pensionsålder kunde samordnas med sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976. Pensionskommittén lämnade sitt betänkande om rörlig pensionsålder i januari, och efter sedvanlig remissbehandling har arbetet med propositionen bedrivits skyndsamt för att beslut om reformerna skulle kunna fattas redan under våren. Härigenom skapas nu tidsmässigt utrymme för arbetsmarknadens parter att genomföra de anpassningsförhandlingar beträffande gällande pensionsavtal som är erforderliga med hänsyn till pensionsålderssänkningen och de nya reglerna om rörlig pensionsålder. Som socialförsäkringsutskottet framhåller i sitt betänkande är det viktigt att detta tidsprogram har kunnat hållas.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Den nu framlagda propositionen bygger i huvudsak på pensionskommitténs betänkande om rörlig pensionsålder. Rätten till delpension vid övergång till deltidsarbete har av regeringen principiellt ansetts vara av sådan betydelse att den bör vara lagfäst, och i det avseendet är den föreslagna pensionsreformen mera långtgående än kommittéförslaget. Genom att delpensionsfrågan – i enlighet med förslag under remissbehandlingen från bl. a. LO, Pensionärernas riksorganisation och riksförsäkringsverket – i sin helhet löses lagstiftningsvägen följer vi den tradition på socialförsäkringsområdet som fick sin fasta förankring vid ATP:s tillkomst. Samhället kommer genom lagstiftningen att svara för lösningen av delpensionsfrågan samtidigt som arbetsmarknadsparterna får till uppgift att tillskapa erforderliga deltidsarbeten.

Förslagen i propositionen ger olika möjligheter att förlägga tidpunkten för pensioneringen till mellan 60 och 70 års ålder. Arbetsinsats och pensioneringstidpunkt kan därigenom anpassas efter individuella behov och önskemål. Det föreslagna systemet för en rörlig pensionsålder kan i korthet beskrivas på följande sätt:

Den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den allmänna pensionsåldern vid 65 år skall liksom nu kunna få förtidspension från folkpensioneringen och ATP. Förtidspension på dessa grunder skall efter individuell prövning kunna utgå mellan 60 och 65 års ålder. Pensionsnivån är i sådant fall densamma som ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder. – Jag vill i detta sammanhang erinra om att pensionskommittén vid sin uppföljning av reformeringen av förtidspensioneringen konstaterat att förtidspensionen utvecklats från en sjuk- och invalidpension till en pension med individuell pensioneringstidpunkt för dem som har störst behov av varierande pensionsålder och att förtidspensioneringen fått stor betydelse. Jag konstaterar också att utskottet inte haft någon erinran mot mitt förslag att slopa 63-årsåldern som en riktpunkt för bedömningen av begreppet äldre försäkrade när det gäller rätten till förtidspension. Framdeles kommer förtidspensioneringen därigenom att utgöra en integrerad del i den allmänna pensioneringens regelsystem för möjlighet till rörlig pensionsålder mellan 60 och 65 år.

Förtida uttag av ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP föreslås i propositionen kunna ske från 60 års ålder och avse hela eller halva pensionen. Uttaget av hel eller halv ålderspension skall också kunna uppskjutas till mellan 65 och 70 års ålder. Den del av pensionen som tas ut i förtid eller skjuts upp omräknas för hela pensionstiden efter i princip försäkringsmässiga grunder. Den nuvarande reduktionsfaktorn sänks till 0,5 % för varje månad som pension utgår före den allmänna pensionsåldern. Vid uppskjutet uttag sker på motsvarande sätt en bestående uppräknings med 0,6 % för varje månad som pension inte tas ut mellan 65 och 70 års ålder. Pensionspoäng för ATP skall kunna tjänas in för förvärvsarbete samtidigt med förtida uttag av *halv* ålderspension. Spärren mot upprepade framställningar om förtida eller uppskjutet uttag

av ålderspension föreslås slopad. Det blir därigenom möjligt att mellan 60 och 70 års ålder vid varje tidpunkt anpassa pensioneringen efter personliga förutsättningar. För den som med uppskjutet pensionsuttag fortsätter att förvärvsarbeta efter den allmänna pensionsåldern förstärks skyddet från sjukförsäkringen.

Den viktigaste nyheten i propositionen gäller förslaget om en lagfäst pensionsförsäkring för delpension vid övergång till deltidsarbete. Den ger helt nya möjligheter att trappa av arbetsinsatsen under de sista yrkesverksamma åren och att på så sätt få en mjuk övergång från arbete till ålderspension. Den nya delpensionen knyts till arbetsanställning på deltid och kan därvid efter egna önskemål tas ut mellan 60 och 65 års ålder. För att ha rätt till delpension skall man som anställd ha haft pensionsgrundande inkomst inom ATP för minst tio år efter 45 års ålder. Dessutom skall man uppfylla arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsstödet, dvs. ha förvärvsarbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna. Den återstående arbetstiden skall motsvara i genomsnitt minst 17 timmar i veckan. Motivet härför är att arbetstiden skall ha så stor omfattning att den allttjämt medför rätt till sociala förmåner av olika slag. Pensionsnivån blir 65 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Man utgår därvid från den sjukpenninggrundande inkomsten före och efter övergången till deltidsarbete. Den disponibla inkomsten kommer vid en kombination av deltidsarbete och delpension i vanliga inkomstlägen att ligga mellan 85 och 90 % av den föregående inkomsten vid heltidsarbete. Det fastställda pensionsbeloppet värdesäkras genom anknytning till basbeloppet. Delpensionen skall inte reducera ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP från 65 års ålder. Den som vill fortsätta deltidsarbete efter 65 års ålder kan ersätta delpensionen med uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP. Delpensionen skall också räknas som pensionsgrundande inkomst från ATP. De grundläggande bestämmelserna om delpension anges i en särskild lag om delpensionsförsäkring som avses bli kompletterad med tillämpningsföreskrifter av riksförsäkringsverket. Delpensionen skall administreras av verket och de allmänna försäkringskassorna. Den finansieras helt genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Reformkostnaden för delpensionsförsäkringen beräknas under de första åren till ca 400 milj. kr. per år. För att finansiera reformen föreslås ett årligt avgiftsuttag på 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. Avgiften skall tillföras en särskild fond hos riksförsäkringsverket, från vilken delpensionen i sin helhet finansieras. Med hänsyn till att reformen avses träda i kraft den 1 juli 1976 kommer avgiftsuttaget för kalenderåret 1976 att utgöra 0,125 %.

Socialförsäkringsutskottet har i sitt betänkande uttalat att de förslag som lagts fram i propositionen är ägnade att tillgodose högt ställda krav på ett system för rörlig pensionsålder. Utskottet har också framhållit att den delpensionsförsäkring som föreslås i propositionen i ett internationellt perspektiv framstår som unik och banbrytande. Förslagen om att öka

pensionsålderns rörlighet har även i den allmänna debatten fått ett positivt mottagande, inte minst från den fackliga rörelsen. Jag finner det självfallet tillfredsställande att den i propositionen föreslagna pensionsreformen vid utskottsbehandlingen i riksdagen också har fått bred parlamentarisk anslutning. Behandlingen här i kammaren av de motioner som väckts med anledning av propositionen och de övriga motioner som utskottet tagit upp i detta sammanhang skall jag inte föregripa i detta inlägg. Jag vill dock notera att bland de motioner som väckts med anledning av propositionen intar partimotionen från folkpartiet en särställning. I motionen instämmer folkpartiet uttryckligen i huvudlinjerna i det i propositionen framlagda förslaget till ett system för rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år. Det är också följdriktigt, eftersom folkpartiet i pensionskommittén var ensamt bland de borgerliga partierna för att ta klar ställning till en lagstiftningslösning av delpensionsfrågan.

Centerpartiet och moderaterna, som för några månader sedan mot pensionskommitténs majoritet ansåg att hela delpensionsfrågan skulle lösas avtalsvägen, har nu ändrat sig och instämt i utskottets uttalande om lagfäst delpension enligt regeringens förslag i propositionen. Jag vill notera detta förhållande. Omvändelsen till att biträda ett regeringsförslag om en lagfäst pensionsreform gick snabbare den här gången än då det gällde ATP-striden.

En fråga som tilldragit sig stor uppmärksamhet i den allmänna debatten om delpensionsförsäkringen gäller kombinationen med deltidsarbete. Jag vill här först framhålla att kombinationen av deltidsarbete och delpension är själva grunden för den nya pensionsformen. Därigenom tillgodoses de krav på en pensionsanordning med möjligheter till en mjuk övergång från förvärvsarbete till ålderspension som med stor kraft förts fram av fackföreningsrörelsen. Idén till denna helt nya pensionsform fördes ursprungligen fram av Metallindustriarbetareförbundet. Vi har från regeringens sida tagit fasta på det behov av ett slagkraftigt alternativ till förtidspensionen som låg bakom Metalls initiativ och på LO:s uttalande uppfattning om den stora betydelsen av en sådan pensionsreform som kombinerar deltidsarbete och delpension. Det är intressant att då notera hur moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna ofrivilligt tycks ha bildat en allians mot denna grundprincip i den nu föreslagna delpensionsförsäkringen. När man från dessa båda håll uttalar sig för en delpension utan förening med deltidsarbete, så visar detta hur man förbiser eller vill skjuta åt sidan själva idén och grundtanken om en pensionsanordning där förvärvsarbetet successivt kan trappas av före övergången till hel pension. Vill någon helt lämna förvärvsarbetet och gå i pension före 65 års ålder, har vi ju redan en pensionsform för detta genom förtidspensioneringen – och som jag redan framhållit kommer förtidspensionen även framdeles att ha mycket stor betydelse. Vad det nu gäller då vi talar om delpensionsförsäkringen är ju något helt annat och något helt nytt i vårt pensionssystem, nämligen möjligheten att genom delpension inte på en gång behöva helt lämna förvärvsarbetet

vid övergången till pensionering. En delpension som skall fylla denna nya funktion i vårt pensionssystem förutsätter i sig själv en kombination med deltidarbete. Meningen är ju att anställda i åldern 60–65 år skall ges möjligheten att efter eget val med stöd av delpensionen kunna trappa ner sitt förvärvsarbete inför övergången till hel ålderspension.

Som jag har framhållit i propositionen med stöd från bl. a. LO är det naturligt att samhället genom lagstiftning inom socialförsäkringen svarar för lösningen av delpensionsfrågan och att arbetsmarknadens parter tar ansvaret för att tillskapa erforderliga deltidarbeten. Det är givet att en anpassning av arbetstid och arbetsuppgifter är en förutsättning för en riktig kombination av deltidarbete och delpension. De fackliga organisationerna har också förklarat sig beredda att lösa dessa frågor, och bl. a. LO har pekat på den roll som här ankommer på över 4 000 befintliga anpassningsgrupper med företrädare för de anställda och företaget. Det är givet att den nya lagstiftning om förhandlingsrätt och kollektivavtal som f. n. förbereds i arbetsmarknadsdepartementet också kommer att bli av stor betydelse i detta sammanhang. Vi kommer därigenom att få ett grundläggande inflytande för arbetstagarsidan även då det gäller utformning av arbetstider och arbetsuppgifter för äldre arbetstagare, och frågan om tolkningsföreträdet skall då också lösas.

Som utskottet framhållit är delpensionsförsäkringen unik och banbrytande. Det finns anledning understryka inte bara reformens betydelse vid ikraftträdandet, då dess omfattning kan vara begränsad, utan också och framför allt hur reformen ger möjligheter att successivt växa in i ett nytt pensionssystem med en mjukare övergång från arbete till pension. Den nya lagen skall tillämpas för skiftande arbetsförhållanden och inom olika branscher. Utskottet har framhållit betydelsen av att riksförsäkringsverket inom ramen för de i lagen angivna grunderna kommer att meddela kompletterande tillämpningsföreskrifter. Verket kommer därvid att biträdas av en central pensionsdelegation med företrädare för arbetsmarknadens parter. Som framgår av propositionen kommer regeringen också att uppdra åt riksförsäkringsverket att i samråd med delegationen noga följa utvecklingen av delpensioneringen och därvid föreslå sådana justeringar i lagstiftningen som framdeles kan visa sig erforderliga.

Det finns mot denna bakgrund goda förutsättningar att på ett smidigt sätt kunna växa in i delpensionsreformen. Informationsfrågorna blir också av stor betydelse, och här kommer riksförsäkringsverket och försäkringskassaförbundet att ha viktiga uppgifter liksom de fackliga organisationerna.

Det föreliggande förslaget om rörlig pensionsålder innebär inte bara att en ny betydelsefull social reform kommer att genomföras. Jag vill understryka att den rörliga pensionsåldern också är en viktig arbetslivsreform, som i hög grad ansluter sig till vår politik för arbetslivets förnyelse. Genom den rörliga pensionsåldern tar vi bort de skarpa, fixerade åldersgränserna för pensioneringen och skapar i stället en mjukare övergång från arbete till pension. Det är, herr talman, en viktig milstolpe i utvecklingen av vårt socialförsäkringssystem.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Det ärende vi nu går att behandla är en fortsättning och uppföljning av beslutet om en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år. Vi fattade beslut därom den 4 december 1974, och beslutet skall förverkligas den 1 juli 1976.

Vi i cert.tern drev linjen att pensionsåldern skulle sänkas den 1 januari 1976 enligt pensionsålderskommitténs förslag. Det blev emellertid inte så. Riksdagsmajoriteten stannade för den 1 juli 1976. Det är bara att konstatera och beklaga, därför att övergångsproblemen ökar. Det är flera människor som kommer i skarven. Den uppställning som finns i slutet av betänkandet ger också belägg för vad jag här har sagt.

Frågan om sänkt pensionsålder har vi i centern drivit under hela 1960-talet och under 1970-talet. Vi har fört en enveten kamp på den punkten, därför att detta har varit en utomordentligt viktig och väsentlig reform för många människor, som varit pressade av arbetslivet och frågat sig hur hälsa och krafter skall räcka fram till 67 års ålder. Detta har gjort att vi betecknat frågan om sänkning av den allmänna pensionsåldern som en av de mest angelägna sociala reformer vi har haft att arbeta för under 1960- och 1970-talen.

Den pensionsålder vi fortfarande har, 67 år, har gällt från 1913 och gäller alltså, som jag sade, fram till den 1 juli 1976.

Vad vi i dag behandlar är en utbyggnad av det beslut vi fattade den 4 december i fjol. Nu gäller det en rörlig pensionsålder och möjlighet till delpension m. m.

Den rörliga pensionsåldern har tillmätts mycket stor betydelse på vissa håll. Ibland har man faktiskt en känsla av att den har tillmätts större betydelse än en allmän sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år. Det har för mig, herr talman, varit förvånande med den diskussionen. Har man kontakt med verkligheten vet man att den sänkta pensionsåldern är den väsentliga frågan för många människor.

Den studieresa socialförsäkringsutskottet gjorde i Jämtland för någon vecka sedan gav också belägg för vad jag här säger. 74 % av invånarna i Jämtland hade enligt uppgift pension vid 65 års ålder. Skälen till detta var flera. Det var i många fall medicinska skäl – arbetslivets påfrestningar medför att många människor tvingas begära förtidspension och får det. Där fanns också arbetsmarknadspolitiska skäl – är man över 60 kan ingen rimligen begära, att man skall omskolas och flytta från den bygd där man har levt sitt liv, att rottryckas och söka sig något annat. Ur humanitär synpunkt, för att möjliggöra en meningsfull ålderdom, är det också angeläget att man i sådana fall iakttar den största försiktighet. Det gör man också. Jag har haft tillfälle att se hur man behandlar sådana här frågor i pensionsdelegationerna, och det gläder mig att man där tar mänskliga hänsyn. Jag hoppas att det också gläder herr socialministern.

Den rörliga pensionsåldern, som vi i dag har att ta ställning till, innebär i realiteten en anpassning till den sänkta pensionsåldern: När vi i dag har 67 år som pensionsålder, kan man göra förtidsuttag från 63 års ålder,

men man kan också uppskjuta uttaget fram till 70 års ålder. Förslaget innebär att man från den 1 juli 1976 kan göra ett förtida uttag från 60 års ålder och ha ett uppskjutet uttag till 70 års ålder. I realiteten innebär det att man sänker tiden för förtida uttag med ett år. I övrigt innebär förslaget som sagt en anpassning till den nya pensionsåldern om 65 år.

Det är klart att det kan diskuteras om man skall behålla 70 år som övre gräns. Att ha ett uppskjutet uttag är väl mer av psykologisk betydelse än av reellt värde. Men självfallet är det värdefullt att den som önskar ett uppskjutet uttag också har möjlighet till det.

Värdefullt med den här reformen är också att reduceringen vid förtida uttag ändras från 0,6 % per månad, som nu är reduktionstal, till 0,5 % per månad, alltså från 7,2 % per år till 6 % per år.

När vi diskuterat pensionsfrågor här i kammaren och i den gamla riksdagen har jag många gånger varit kritisk mot socialministerns syn på pensionsfrågorna och mot att vi inte tidigare kunnat komma fram till en sänkning av pensionsåldern. Vi har haft många debatter om pensionsåldern. Dagens proposition, nr 97 år 1975, har tillstyrkts av utskottet, och centern har inte avgivit några reservationer till utskottets betänkande i det avsnittet. Vi har tvärtom anslutit oss till propositionen. Jag bara noterar detta. Jag tror att det är väsentligt att vi på detta sätt fått en bred uppslutning i socialförsäkringsutskottet bakom det förslag som nu föreläggs riksdagen.

Centern har avgivit en reservation, och den gäller frågan om pensionstillskottet för dem som gjort ett förtida uttag och sagt nej till att vara med i ATP. Herr Magnusson i Nennesholm kommer sedermera att ta upp den frågan, så jag skall inte fördjupa mig i den diskussionen.

Vidare har vi avgivit ett särskilt yttrande, som främst tar upp kursen framöver. I ett samhälle i utveckling och omdaning är det angeläget att pensionsfrågorna och ålderstryggheten anpassas till de förändringar som sker.

Propositionen innehåller nyheter som är väsentliga. En av dessa nyheter är förslaget om möjligheter till delpension. Det innebär att man kan trappa ned sin arbetsinsats och ändå få behålla den ekonomiska tryggheten. Jag tror att den reformen är utomordentligt viktig. Socialministerns anförande andades en aning av besvikelse över att centern anslutit sig till den lösning som här presenteras. Jag vill då framhålla för socialministern att det i utredningen inte fanns någon reservation från centerhåll på denna punkt. Däremot fanns det ett särskilt yttrande från centerns ledamot i pensionsålderskommittén. Han förde där ett resonemang kring dessa frågor och diskuterade om man inte hade anledning att överväga andra möjligheter till lösningar än den konstruktion som presenterades i utredningen. Det förslag som framförs i propositionen är bättre än utredningens förslag. Därför har det varit lätt för oss att acceptera den lösning som propositionen förordar. Det har inte varit fråga om någon omvändelse. Frågan var hur man skulle finna den mest ändamålsenliga och lämpliga lösningen på detta problem. – Därmed hoppas jag att vi

har klarat ut detta, så att vi slipper föra en diskussion kring den frågan.

Väsentligt för att delpensionen skall kunna bli en realitet är att man kan skapa deltidsarbeten. De avtalsbeslutande parterna har en viktig uppgift att fylla när det gäller att finna lösningar på det problemet.

I samband med detta har herr Fågelsbo m. fl. i motionen 2124 tagit upp frågan om delpensioneringsreglerna, vilka han anser vara olyckligt utformade med tanke på småföretagare, lantbrukare och andra grupper som måste komplettera inkomsterna från sin rörelse eller sitt jordbruk med en kortare tids anställningsinkomst.

Utskottet har på den punkten anfört, att man i dag inte är beredd att ta ställning till den motionen på annat sätt än att man vill avvakta de närmare erfarenheter, som de nya reglerna kommer att ge vid sin tillämpning i praktiken. Vad utskottet utgår ifrån är att riks försäkringsverket, när det skall följa verkningarna av den nya reformen, också beaktar egenföretagarnas möjligheter och att det därigenom skall vara möjligt att i en framtid åstadkomma lösningar som tillgodoser de intressen som herr Fågelsbo genom sin motion har gjort sig till talesman för.

Jag förutsätter att detta kommer att ske och att det skall gå att finna vägar till en lösning också på den punkten.

En annan fråga som följer med en sådan reform är självfallet frågan om kostnaderna för reformens genomförande. Reformen avses finansieras genom ett årligt avgiftsuttag på 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. De många egenföretagarna, som inte har möjlighet att i nuvarande läge vara med i eller komma in i denna delpensionering, har frågat sig hur det blir med avgifterna för deras del. Av den anledningen begärs i motionen 2123 att den frågan tas upp till prövning. I den delen har utskottet utgått från att egenföretagarna, som ju inte kan komma i åtnjutande av verkningarna av den här reformen, självfallet inte heller skall erlägga några avgifter för den. Jag noterar detta, då jag tror att det är både nödvändigt och värdefullt att det slås fast, eftersom det är svårt att kunna läsa ut detta av skrivningen i lagtexten i propositionen. Nu har vi fått ett klarläggande genom den skrivning som utskottet har gjort i anledning av motionen 2123, som jag har väckt.

I det sammanhanget har utskottet också haft att behandla motioner av annat slag, bl. a. i fråga om pensionstillskotten i vissa fall. Det gäller pensionstillskotten för dem som under 1960-talet begärt undantagande från ATP-försäkringen och som i vissa fall har råkat i en besvärlig ekonomisk situation. Då pensionstillskotten infördes i slutet av 1960-talet råkade dessa människor i den situationen att de inte fick del av den standardförbättring som ändock låg i pensionstillskottet.

Centern har hävdad att vi i botten måste ha en ordentlig baspension som grundtrygghet. I den grundtryggheten ingår också pensionstillskotten. Vill man låta alla få del av den standardhöjning som dessa pensionstillskott ger – också för pensionärerna – är det angeläget att alla pensionärer får ett grundbelopp som ger dem en tillräcklig standard och

även möjlighet till den standardhöjning som riksdagen beslutar. Detta är, skulle jag vilja säga, också en klar låglönefråga, varför det är väsentligt att den följs upp.

Utskottet har för sitt vidkommande också sagt att det finns anledning att låta pensionskommittén – som den numera heter, sedan pensionsåldersfrågan blivit avklarad – se över de här frågorna. Jag förutsätter att man där skall finna möjligheter till lösningar som är tillfredsställande ur just pensionärernas synpunkt. Detta gäller framför allt de pensionärer som har gjort förtida uttag under 1960-talet, innan frågan om pensions-tillskotten kom upp.

Till utskottets betänkande har centerns representanter fogat ett särskilt yttrande, där vi som jag sade inledningsvis vill ange något av kursen framåt i tiden. Det har förekommit en rad motioner i vilka det hävdas att vi behöver en lagstiftning angående lägre pensionsålder för vissa utsatta grupper som har ett särskilt hårt eller pressande arbete. Dessa frågeställningar är speciellt aktuella f. n. Den som har lyssnat på morgonens radionyheter har kunnat konstatera att det pågår en diskussion på det här området, inte minst om gruvarbetarnas möjligheter att få sänkt pensionsålder – och då inte bara för underjordsarbetarna, utan över huvud taget för gruvarbetare. Vi har för centerns del hävdad att dessa frågor måste lösas avtalsvägen, och att det måste vara den rätta vägen. Vi tror nämligen att det är svårt att uppnå rättvisa genom att lagstiftningsvägen rycka ut vissa grupper ur detta sammanhang. Här vill jag tillägga, att det måste finnas möjligheter att också via en generös bedömning genom förtidspensionering kunna tillgodose önskemålen om en sänkning av pensionsåldern för de människor som har ett pressande arbete och som är utsatta för både fysisk och psykisk förslitning. Detta gäller inte bara gruvarbetare utan också fiskare, skogsarbetare, lantbruksarbetare, byggnadsarbetare och många fler. I den mån dessa gruppers speciella problem inte kan lösas avtalsvägen måste det ske inom ramen för systemet med en förtidspensionering där man just kan ta särskild hänsyn till dessa gruppers arbetssituation. Det är angeläget att man vid en sådan prövning inte bara tar hänsyn till arbetets art. Man bör också kunna ta hänsyn till det antal arbetsår som vederbörande har bakom sig.

Det har för en tid sedan gjorts en utredning som visar – och det har vi från centern hävdad många gånger – att de högavlönade och högutbildade är speciellt gynnade av det nuvarande pensionssystemet där 30 arbetsår ger full tjänstepension och de 15 bästa åren räknas. Detta innebär att de som har en brant inkomstkurva genom befordringsgång osv. får en pension som i förhållande till inbetalda avgifter är betydligt högre än pensionen för dem som har många anställningsår – kanske 40–45 år – med en flack inkomstkurva. Vi har där frågat oss om det inte borde vara möjligt att finna vägar där man kan ta hänsyn till de människor som har många anställningsår och således har gjort mångåriga insatser i arbetslivet, så att vi på det sättet får en bättre balans än den vi har i dag mellan de avgifter som har inbetalats för olika inkomsttagare.

Rörlig pensionsålder m. m.

Det finns anledning att verkligen beakta även denna problematik när vi framöver skall diskutera dessa frågor.

Socialministern har här betonat vikten av att tona ner arbetsinsatsen så att man så att säga kan flyta in i sin pensionsålder. På den punkten vill jag säga, att vi från centern har hävdats att *alla* människor borde ha rätt att efter många års arbete få gå i pension medan de fortfarande har hälsa och krafter kvar. På det sättet får man en rikare ålderdom och en möjlighet till personlig utveckling och till engagemang på allihanda områden. Jag upplever det som stimulerande att se hur många av dagens pensionärer – om man jämför med hur det var förr – ändå har fått ökade möjligheter till detta. Men fortfarande finns det alltför många människor som når pensionsåldern först vid en tidpunkt då de är alltför nedslitna för att kunna uppleva en meningsfull ålderdom. Pensionsålderssänkningen kommer att förbättra dessa människors situation; framför allt gäller detta de grupper som har de tunga arbetena. Men – som jag tidigare sagt – för många av dem är 65 år en alltför hög pensionsålder om man ser på hur många som pensioneras av hälsoskäl. Vid en internationell jämförelse kan vi också konstatera att pensionsåldern i andra länder oftast ligger lägre än 65 år.

När vi i vårt land för en diskussion om hur vi skall ta ut framtida standardhöjningar är det angeläget att frågan om en lämplig avvägning av pensionsåldern också får väga tungt vid de prövningar och avvägningar som kommer att göras. Där kan en ytterligare sänkning av pensionsåldern, flexibilitet och standardförbättringar av pensionen verkligen ge möjligheter till en större rättvisa än den vi har i dag. Som vi ser det från centerns sida innebär de lösningar som vi nu kommit fram till i fråga om sänkt pensionsålder, deltidspension och rörlig pensionsålder ingen slutlig lösning. Det finns anledning att på allt sätt fortsätta arbetet att förbättra pensionärernas villkor i det framtida samhället. Det är ändå den som har gått i pension som med sin arbetsinsats skapat förutsättningarna och möjligheterna för den standard som vi har i dag och den standard vi skall ha under morgondagen. Då finns det all anledning att också beakta pensionärernas rätt och möjligheter att få del av den standardhöjning som de gjort sig förtjänta av och som de gjort en insats för.

Jag skulle vilja sammanfatta så här: Målet måste vara att få en pensionsålder som ger möjlighet till en meningsfull ålderdom för de många människorna genom att de får gå i pension medan de fortfarande har hälsa och krafter kvar.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen 2. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Socialministern började sitt anförande med att vara litet kritisk mot moderaternas och kanske även centerpartisternas ställnings-

tagande i pensionsålderskommittén och tyckte att vi lättvindigt gått med på en lagfäst deltidspensionsrätt. Nu är det så, herr socialminister, att det fortfarande blir en avtalsfråga att få deltidspension. Själva pensionsrätten blir lagfäst, men förutsättningen för att få delpension är ju att man har ett deltidsarbete, och det deltidsarbetet måste komma fram genom avtal mellan parterna. Det kommer att skapa en hel del bekymmer. Jag vill fortfarande beteckna delpensionen som en pension grundad på avtal mellan parterna.

Socialministern var också förvånad över att moderaterna ville lägga på kravet att ha ett deltidsarbete för att få delpension och hänvisade till att det ju finns förtidspension och förtida uttag som en möjlighet. Men förtidspension, herr socialminister, får man ju av medicinska skäl och under arbetsmarknadsmässiga förutsättningar, och det förtida uttaget innebär ju en kraftig livslång reduktion av pensionen. Tar man förtidspension vid 60 år blir pensionen reducerad med 30 % under hela livet. Det är i och för sig riktigt, men förtida uttag är alltså inget alternativ till delpension. Jag skall återkomma till dessa punkter litet längre fram.

Jag vill i likhet med herr Carlsson i Vikmanshyttan uttala min glädje över att vi får den här rörliga pensionsåldern, dvs. möjlighet att trappa ner en arbetsinsats. Denna fråga har drivits från många partier under mycket lång tid. Från moderat håll är det justitieutskottets ordförande Astrid Kristensson som i många år förfäktat åsikten att man skall kunna få en möjlighet att trappa ner arbetsinsatsen och få en del av pensionen. Det är mycket bra att vi nu får det.

Att denna reform sedan skall finansieras med en arbetsgivaravgift på 0,25 % gör att man kanske kan börja undra över hur länge vi skall traska på och finansiera det sociala fältet med arbetsgivaravgifter. Avgifterna skall ge en fond på 400 milj. kr. i riksförsäkringsverket som skall betala pensionerna. Folk har väl klart för sig att dessa avgifter intecknas på löneutrymmet och att de lägger sig på priserna så att vi alla får vara med och betala. Det är litet trolleri i det här. Avgörande är att avgifterna betalas för alla anställda, men alla anställda kommer icke att få möjlighet att utnyttja den här delpensionen. Det tycker jag är mycket allvarligt.

Jag skulle vilja säga några ord om våra reservationer. Den första från moderat håll, nr 3, återfinns på s. 50 i utskottsbetänkandet. Den gäller förtida uttag vid lång intjänandetid. En försäkrad får i dag en reduktion vid förtida uttag på 0,6 % per månad. Den reduktionen blir nu litet mildare, bara 0,5 %. Det är i och för sig bra, men vi har i vårt land inget samband mellan pensionsrätten och intjänandeåren. Det har man i vissa andra länder. Jag tycker det är litet synd att vi inte har det, för detta slår nämligen mycket hårt.

Som exempel kan vi ta en arbetare som i dag är 61 år. Han kanske började arbeta vid 16 års ålder; det gjorde man ju förr i tiden. Han har dålig utbildning och inkomsten var låg i början. Han har kämpat och arbetat från 16 års ålder till 61 år, han har då 45 års arbete – kanske tungt – bakom sig. Begär han förtida uttag vid 61 års ålder reduceras

hans pension med 24 % under hela livstiden. Det är ganska fantastiskt, herr socialminister. Han får samma reduktion på sitt förtida uttag som den som har 20–30 års arbete bakom sig. Det kan inte vara rimligt, då ju avgift har betalats för honom under hela tiden.

Vi begär att pensionskommittén skall fundera på det här. Det är rimligt att de som jobbat i 40–45 år skall kunna få göra ett förtida uttag utan den här starka reduktionen.

Det förtida uttaget måste ske från både folkpensionen och ATP. ATP slår också på ett oförmånligt sätt för människor med många års arbete och en flack lönekurva. Det påtalades redan när ATP infördes. Några doktorander i Lund har även konstaterat i en doktorsavhandling – eller om det möjligen var en trebetygsuppsats – att detta är oförmånligt för låginkomsttagare med många års arbetsinsats. Det här förslaget slår alltså dubbelt mot människor med lång arbetstid, 40–45 år, när de skall göra förtida uttag. Jag hoppas att vi får andra bestämmelser i det här avseendet.

Reservationen 5, från moderat håll, gäller två andra skönhetsfläckar på det här systemet. Kravet på deltidarbete för att få delpension slår också väldigt illa; herr socialminister. Byggnadsarbetareförbundet har sagt: O.K. vi tar den här delpensionen, men den är inte bra, för vi byggnadsarbetare kommer inte att få någon delpension, eftersom det inte finns några deltidsarbeten i byggnadsbranschen. Det är den enkla sanningen. Och det finns flera branscher där det icke finns möjligheter att få deltidarbete. Då frågar jag mig: Varför skall man ha kvar kravet på deltidarbete? Kan socialministern ge mig ett enda rimligt skäl till varför man skall tvingas ha ett deltidarbete för att ta delpension. Jag ifrågasätter om man skall behöva det, med hänsyn till att avgiften för hela delpensionen ju är betald. Jag tycker inte en myndighet har med det att göra om jag trappar ner arbetet och begär att få delpension utan att ha deltidarbete. Det kan ju vara en byggnadsarbetare som inte kan få ett deltidarbete. Han begär deltidspension när han är 60 år. Hans hustru har kanske ett arbete, och de beslutar sig för att leva på hustruns lön och hans deltidspension, och det har myndigheterna egentligen inte med att göra. Han kan också ta något ströjobb när det passar honom.

Det kanske svåraste skönhetsfelet, enligt vårt sätt att se, är kravet på tio års ATP-grundande inkomst som anställd efter 45 års ålder för att få delpension. Det är egentligen en orimlig bestämmelse. En småbrukare, en fiskare eller någon annan småföretagare som haft ATP-grundande inkomst och betalat sin ATP-avgift från 1960 till 1975 slutar sitt jobb som företagare och går över till att vara anställd. Då måste han börja om och tjäna nya tio år för Rakel, herr socialminister, för att få den här pensionsrätten. Det kan inte vara riktigt. Han måste kunna få tillgodoräkna sig de år han haft ATP-grundande inkomst som företagare. Det borde räcka med ett eller två år som anställd för att få den här pensionsrätten.

Jag kan tillägga att vpk har presterat en halvhjärtad suck om deltidarbetena men inte kunnat ge något konkret förslag för att lösa pro-

blemet för dem som inte kan få deltidsarbete.

Den moderata reservationen nr 13 gäller beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten för år då den försäkrade har avlidit. Om en person gör förtida uttag av sin pension, görs det en antagandeberäkning av de ATP-poäng som han skulle ha tjänat in om han inte gjort det förtida uttaget. Men om vederbörande avlider, har det betydelse för efterlevandepensionen hur många ATP-år han har, och då gör man inte den här antagandeberäkningen. Han mister ATP-poängen för hela det sista året, och avlider han i december förlorar han ett ATP-år, vilket kan ha betydelse. Det kan ju vara det trettionde året för full pension. Jag hoppas att regeringen till hösten skall komma med ett förslag även i den delen.

Utskottet har vidare haft att behandla en motion om pensionstillskotten, och om den har utskottet skrivit mycket bra. Motionen gäller egenföretagarna som har trätt ur ATP. De får inget pensionstillskott, vilket ju är orimligt, för när de gick ur ATP kunde de inte veta någonting om pensionstillskotten, som kom till 1969. Dessutom är pensionstillskotten inte finansierade ur ATP-systemet utan över budgeten. Man får alltså vara med om att betala till dem, även om man gått ur ATP. Jag hoppas att frågan skall lösas i enlighet med vad utskottet har skrivit.

Herr talman! Det finns en skönhetsfläck till i det här systemet. Den har inte behandlats i socialförsäkringsutskottet, men den har aktualiserats bl. a. i TCO:s tidning. Den består däri att man har taket kvar på delpensionen på ett sätt som framstår som stötande för de TCO-an slutna som ligger ovanför 7,5 gånger basbeloppet i inkomst. För dem som ligger under taket har det ingen betydelse. Har man 5 000 kr. i månaden och tar deltidsarbete för 2 500 kr. i månaden, får man i delpension 65 % på 2 500 kr. Kruxet är att pensionsbeloppet har kopplats till den sjukpenninggrundande inkomsten, vilket innebär att en person som ligger över taket – t. ex. har en inkomst på 7 000 kr. i månaden – inte får delpension på 3 500 kr. om han går ned till halvtidsarbete utan bara på det sjukpenninggrundande beloppet, 2 100 kr. Det blir faktiskt bara 65 % på 2 100 kr. i stället för på 3 500 kr.

Detta är ganska orimligt, eftersom det inte finns något tak när det gäller avgifterna. TCO säger att i den nu framlagda propositionen införs en helt ny princip, nämligen att också grundförmånen reduceras för försäkrade med inkomster över 7,5 gånger basbeloppet.

Jag hoppas att socialministern funderar litet även på detta problem.

Herr talman! Jag ser att mina 15 minuter snart är slut. Jag vill då bara konstatera att vi är glada åt att vi genom propositionen har fått möjligheter att trappa ned arbetet. Det är många bra förslag i propositionen, men den har skönhetsfläckar, som vi från moderat håll har påpekat och som vi hoppas skall kunna rättas till i framtiden.

Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga reservationer vid utskotts-
betänkandet som bär mitt namn.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Rörlig pensionsålder
m. m.*

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Rörlig pensionsålder är något som i stort sett alla har ställt sig positiva till. I uttalanden har man krävt rörlig pensionsålder. Stora förväntningar har ställts på denna pensionsform. Men om man frågat dem som har gjort sådana uttalanden vad de avsett med rörlig pensionsålder har man sällan fått något bestämt svar. Huvudtemat har varit att en arbetare skulle kunna ta pension när det passade honom. Men om det skulle innebära någon sänkning av pensionsåldern har inte direkt framgått av förhandsdiskussionerna.

Vad blev det nu av de storslagna förväntningarna? En förbättring har genomförts i fråga om förtidspension och en ny möjlighet till delpension har införts för dem som kan få ett deltidsarbete. Dessutom skall det förtida uttaget kunna avse delpension.

Detta förslag kan inte helt motsvara de förhoppningar som stora grupper har ställt på en rörlig pensionsålder. Det framskyntar även att förslaget skulle kunna innebära att möjligheten till förtida uttag av pension satts i stället för fortsatt sänkning av pensionsåldern.

Det beslut som riksdagen tog om pensionsålderns sänkning till 65 år innebar inte att Sverige placerade sig bland förgrundsänderna när det gäller pensionsåldern. Vi är väl tvärtom fortfarande på efterkälken.

Det finns ett påtagligt behov av en ytterligare sänkning av pensionsåldern än vad riksdagen nyligen beslutat. Vänsterpartiet kommunisterna, som hela tiden varit pådrivande i fråga om lägre pensionsålder, anser att steget till 63 och sedan 60 års pensionsålder måste tas inom en snar framtid. Den nu föreslagna reformen om rörlig pensionsålder kan enligt vår mening inte få lägga hinder i vägen för en sänkt pensionsålder, som skall vara en rättighet för alla.

Förhållandena inom arbetslivet varierar emellertid starkt. Det finns, jämte ljusa, väl ventilerade och tempererade arbetslokaler, arbetsställen med damm, fukt och giftiga ämnen som gör luften hälsovådlig att inandas. Arbetarna är i varierande grad starkt fysiskt betungade. Maskinerna, arbetsprocesserna driver upp takten och en förslitning av arbetskraften sker, som utmynnarn i en utslagning ur produktionen. Särskilt utsatta arbetsställen är exempelvis gruvor, skogen, hamnar, varv och andra tunga industriprocesser. Det finns emellertid ett gemensamt drag i arbetslivet. Den allmer ökade arbetsintensiteten drabbar inte bara dem som har ackord och finner sig i tvångsstyrda processer utan den har också gjort sitt intåg i kontorslokalerna. Arbetsintensiteten innebär en snabbare fysisk och psykisk förslitning, vilket i sin tur innebär att åldrandet i arbetslivet upplevs som en mardröm. Det är därför av stor vikt att den allmänna pensionsåldern anpassas just efter detta förhållande.

En snabbt stigande arbetsintensitet ställer allt större krav på sänkning av pensionsåldern. Målsättningen vid pensioneringen skall vara att ingen skall behöva slitas ut innan pensioneringen blir ett faktum. Utskottet refererar i sin skrivning till pensionskommittén, som i sitt arbete – med specialister på arbetsmedicin och åldersforskning – har kommit fram till

att en individuell valfrihet i fråga om tidpunkten för pensioneringen är att föredra. Med hänsyn till varierande hälsotillstånd och till att det i vissa fall kan vara skadligt att plötsligt gå från arbetslivet till full pensionering skulle det vara ett alternativ att gradvis trappa ned sin arbetsinsats. Det kan jag hålla med om. Men det måste vara ett mycket gint och enkelt sätt att lösa de här problemen. Hälsotillståndet beror i regel på arbetslivets villkor, och den plötsliga förändringens fara ligger däri att den som pensioneras vid en tidpunkt då han är utsliten inte orkar aktivera sig tillräckligt.

Detta talar för att vi bör ha rätt till lägre pensionsålder, för att slippa vara utslitna vid övergången till pensioneringen. Rörligheten kan även utgå från en låg allmän pensionsålder, och den som orkar fortsätta i arbetslivet kan göra det. De nu framlagda reformförslagen går den andra vägen. Man utgår från en hög pensionsålder, och sedan kan den som har – det vill jag beteckna det som – turen och möjligheten därtill hell eller deltidspensionera sig. Detta system måste utifrån lönearbetarnas intressen vara klart sämre än den linje jag började med att redogöra för.

När vi nu kämpar för att pensionsåldern skall bli 63 år för alla är vi också det enda parti som ställer frågan om en lägre pensionsålder för dem som befinner sig i tunga yrken. Bland de olika former för lägre pensionsålder som nu presenteras saknar man den viktigaste och mest angelägna, nämligen en möjlighet till tidigare pensionering – med full pension – för dem som är sysselsatta inom tunga och slitsamma yrken och dem som har stora hälso- och olycksfallsrisker.

Här kommer invändningarna från beskäftiga förståsigspåare, som med iver reser frågan hur man skall klara denna gränsdragnin mellan de verkligt tunga och slitsamma sysselsättningarna och de arbeten som är mindre påfrestande. Hur vore det att ge sig i kast med den uppgiften? Uppenbarligen har man kommit fram till acceptabla lösningar i exempelvis de socialistiska länderna. Där har man lägre pensionsålder för de mest utsatta yrkesutövarna. Vår slutsats är sålunda att det som är mest angeläget är att i kollektiv mening skapa en rörlig pensionsålder, att tillerkänna sysselsatta inom nyss beskrivna tunga och slitsamma arbeten med stora hälsorisker en lägre pensionsålder än den allmänna. Vpk:s riksdagsgrupp har därvid nämnt gruvindustrin, men även pekat på ytterligare grupper. Jag kan nämna skogsarbetarna. Kravet på pensionering vid 60 år för gruvarbetarna har stött på patrull i riksdagen i flera år. Visserligen ställde sig riksdagen positiv och hänvisade kravet om en lägre pensionering för gruvarbetarna till pensionsförsäkringskommittén för utredning – jag tror att det var 1968. Men utredningen anmälde endast några år efter det den fått uppdraget att SAF:s allmänna grupp, Grängesbergskoncernens gruvförbund och Mellansvenska gruvförbundet, å ena sidan, samt Svenska gruvindustriarbetareförbundet, hade ingått ett avtal. Detta avtal var ingen lösning på gruvarbetarnas pensionsfråga.

F. n. kämpar stora grupper inom Gruv en tapper kamp för att alla

Torsdagen den
29 maj 1975

*Rörlig pensionsålder
m. m.*

inom Gruv skall få pension vid 60 års ålder. Kravet att alla gruvarbetare skulle få sådan pension, inte bara underjordsarbetarna, har tydligen helt förblindat t. ex. socialförsäkringsutskottets ordförande Torsten Fredriksson, som konsekvent under årens lopp yrkat avslag på förslag om att gruvarbetarna skall få pension vid 60 års ålder.

Nu pågår kampen hårt framför allt i Malmfälten för att driva igenom 60 års pensionsålder för alla gruvarbetare. Som Eric Carlsson nyss nämnde har dessa förhandlingar gått in i ett kritiskt skede. Man säger i uttalanden från möten att läget nu är lika allvarligt som 1969 och att man inte tänker ge upp kravet på en pensionering vid 60 års ålder för alla gruvarbetare.

Detta krav har stöd inte bara i Malmfälten. Mina diskussioner med och erfarenheter av gruvarbetare i andra delar av landet säger mig, att det också fått ett ökat stöd söder över. Om man skulle lyckas få till stånd en lägre pensionsålder för dessa grupper kan inte riksdagen slå sig för bröstet och framhäva sin insats. Den borde i stället ikläda sig en skammens rodnad och betänka att det är trots riksdagen som gruvarbetarna kommit att vinna sin kamp.

Härutöver kommer vi in på frågan om de individuella fallen. Lagstiftningen har ju funnit en lösning för åtskilliga genom den utvidgade förtidspensioneringen. Man har prutat på de medicinska grunderna, och arbetsmarknadsmässiga förhållanden kan fälla avgörandet när det gäller beslut om förtidspensionering. Det är ytterligare en form för rörlig pensionering som, kan man säga, vunnit allmän anslutning. Antalet förtidspensionerade har ökat under årens lopp. En fortsatt tillämpning av möjligheterna att utge förtidspension som tar hänsyn till den enskildes situation bör enligt vår mening komma i fråga.

Denna reform måste utvärderas, och man måste överväga om inte de särdrag som jag tidigare redovisat finns hos olika arbetargrupper kan inordnas under denna pensionsform. Jag tänker på de speciella grupper som vi nämnt i motionen 30 till årets riksdag, nämligen skogs-, byggnads- och industriarbetare, som har speciellt tungt och farligt arbete. Jag kan också nämna skiftarbetare som gått många år i tungt och pressande arbete. Dessa grupper borde kunna tillgodoses genom en pensionsreform av mera kollektiv art. Den nu aktuella pensionsreformen kan alltså enligt vår mening utvidgas.

I detta sammanhang kan man ställa en fråga till centerns företrädare Eric Carlsson, som så varmt har talat för dessa grupper och under en del år även avgivit särskilda yttranden till förmån för dem. Han nämnde också möjligheterna att inom ramen för denna reform lösa en del av deras problem. Såvitt jag kan finna av utskottets skrivning i dag finns det inget klart besked om det. Vore det då inte ett steg framåt om Eric Carlsson och centern stödde vår reservation nr 1, där det krävs en utvärdering av reformen, som skulle kunna innebära att man tar hänsyn till dessa gruppers behov?

Vpk är alltså positivt inställt till att utveckla förtidspensionen ytter-

ligare. Denna skall dock inte förväxlas med det förtida uttaget. Vi kommunister är liksom ett flertal av arbetarna mycket kritiska mot det förtida uttaget. Vi har bl. a. tidigare föreslagit att reduktionen av pensionen skulle upphöra när pensionsåldern uppnåtts. Trots att i samband med pensionsålderssänkningen även åldersgränsen i det förtida uttaget sänks så att detta kan träda i kraft vid 60 års ålder, och även pensionsuttaget kommer att kunna uppskjutas från 65 till 70 års ålder, varvid reduktionsfaktorn i det förtida uttaget minskar från 0,6 till 0,5 % och påslagsfaktorn vid uppskjutet uttag föreslås bli 0,6 %, innebär fortfarande detta ett sätt att placera den försäkrade i ett klart sämre läge än den förtidspensionerade med full pension eller den deltidspensionerade med deltidarbete. Det förtida uttaget betyder som nämnts en livsvarig lägre pension. Den som i fem år avstår från hela årspensionen chansar på ett långt liv med en högre procents pension att hämta in från de avstådda årspensionerna. Jag vill här påminna om att socialstyrelsen i sitt remissyttrande ansett att sociala skäl talar för att reduktionsfaktorn skall vara så hög som 0,5 %.

Pensionssystemet ter sig för det stora flertalet människor invecklat, och det finns verkligen skäl för att avveckla det. Det kan inte bibehållas. LO bedömer det också så, att med den nya delpensionen och de utvidgade möjligheterna till förtidspension förlorar den nuvarande formen sin betydelse. En prövning av hur systemet med förtida och uppskjutet uttag kan avvecklas bör därför enligt vår mening göras.

Systemet inrymmer även en osmaklig ekonomisk morot, som gör att valmöjligheten beror på ens ekonomiska förhållanden. Valet mellan att ta pension tidigare eller uppskjuta pensionstillfället bygger inte på arbetsmotivation utan på ekonomiska motivationer. Det helt avgörande för oss inom vänsterpartiet kommunisterna och, skulle jag tro, för de flesta arbetare är de fysiska, psykiska och sociala behoven av pension. Det är de och inte en ekonomisk avvägning som bör avgöra när pensionen skall träda i kraft.

Den del av propositionen 97 som röner det största intresset ute på arbetsplatserna är förslaget om delpension. Vi tycker att det är en framgång i jämförelse med vad vi har i dag, men förslaget verkar ändå vara en tvångslösning. Otvivelaktigt kommer här flera än tidigare att kunna få en kortare arbetstid de sista åren i arbetslivet, men att se reformen som en lösning av pensionsåldersproblemet vore att ha alltför små anspråk och även att förbise de verkliga behov som föreligger på arbetsmarknaden.

Emellertid är denna reform också behäftad med några avgörande brister. Jag vill först uttala att det är bra att den är lagfäst. En förhandlingsuppställning med arbetsköparna, som snabbt hade kunnat träda i kraft, tror jag skulle ha blivit sämre. Men man borde här ha tagit steget fullt ut och även lagfäst arbetsköparnas skyldighet att tillhandahålla deltidarbeten.

Skall delpensionsförsäkringen bli ett verkligt alternativ för de flesta

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

arbetare, måste deltidsarbete vara en rimlig möjlighet. Förutom de tekniska och praktiska svårigheter som föreligger blir arbetsköparnas ovilja att bereda deltidsarbeten den svåraste stötestenen. Effektiviteten och produktiviteterna kommer av erfarenhet att vara heligare för arbetsköparna än att medverka till bättre arbetsförhållanden för lönarbetarna. Att i detta läge förlita sig på att förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden skulle skapa tillgång på deltidsarbeten – och då deltidsarbeten som någorlunda svarar mot det tidigare jobbet – är att överskjuta ansvaret på fackföreningarna utan att ge dessa något direkt stöd i ryggen vid förhandlingarna. Erfarenheterna av de nu existerande anpassningsgrupperna, som man hänvisar till både i propositionen och i utskottets betänkande, är att det redan är svårt att finna arbetsuppgifter åt dem som i dag berörs. De som har sysslat med de här frågorna, framför allt inom försäkringskassorna, och som jag samtalat med om dessa problem understryker svårigheten att få fram lämpliga jobb. Arbetsköparnas ogina hållning är i flera fall det direkta hindret. Det är ju inte för inte som tidningen Byggnadsarbetaren har som rubrik på sin kommentar till förslaget: "Pension för en del." Just faran för arbetsköparnas oginhet är det moment som kan kullkasta reformen. Nu säger tidningen att detta gäller speciellt inom byggnadsbranschen, men jag skulle inte helt vilja hålla med om det. Det finns även andra branscher som har precis samma svårigheter.

Hur frågorna om deltidsarbete lämpligen skall lösas blir i avgörande grad beroende av det inflytande arbetarna och deras fackliga organisationer erhåller vid handläggningen av dessa frågor. De bör ges lagfäst rätt till tolkningsföreträdare när det gäller att avgöra vilka arbeten som skall komma i fråga. Tolkningsföreträdet är i detta fall den mildaste form av påtryckningar som kan väljas. Även ett direkt bestämmande i vissa lägen om vilka deltidsarbeten som är lämpliga kan överlåtas på fackföreningen. Vi har i vår motion från vpk valt tolkningsföreträdare som en första åtgärd. Vi menar att tolkningsföreträdare i dag har den innebörden att någon annan instans skall avgöra. Men skulle inte denna åtgärd ge resultat, kan man även välja något slags vetorätt för fackföreningen, varvid den direkt avgör vilka arbeten som skall vara deltidsarbeten.

Men vad skulle hända om det trots fackföreningens inflytande via tolkningsföreträdet inte var möjligt att lösa frågan om deltidsarbete? Möjligheten att få delpension bör ju inte bero på dessa omständigheter. Bristen på valfrihet gör att den rörliga pensionsåldern blir illusorisk. Det finns ingen valfrihet om man i vissa fall inte kan få rörlig pensionsålder. Om den anställdes fackliga organisation gör framställning om delpension, anser vi att det är en riktig princip att undantag beviljas från regeln att deltidsarbete måste vara förutsättning för delpension. Enligt pensionsålderskommitténs förslag skulle man kunna göra ett sådant undantag från denna regel. Men vi menar att man i så fall bara skulle acceptera den i LO:s remissvar föreslagna lösningen – att det skulle vara efter framställning av den fackliga organisationen som man skulle kunna göra

detta undantag. Jag vill understryka att fackföreningen själv skulle vara den säkerhetsventil som gör att reformen inte blir värdelös för vissa arbetare.

Det skulle uppstå ett inkomstbortfall när man bara kan få delpension, och vi anser att den andra delen skall klaras genom ersättning från arbetslöshetskassan. Den kostnadsbelastning som A-kassorna härigenom skulle åsamkas anser vi bör kompenseras med statliga bidrag.

Jag vill fråga socialministern om det inte måste vara ett svek mot arbetarna när inte alla arbetare som skulle vilja ta deltidspension kan göra det, därför att man inte tillförsäkrar arbetarna deltidarbete.

Herr Aspling attackerar oss och menar att vi försöker skjuta sönder principen om delpension. Men jag menar inte det. Om inte delpensionen är så konstruerad att den ger en riktig valmöjlighet, måste man finna lösningar som ger valmöjlighet, och detta är den säkerhetsventil som jag har pläderat för.

Men jag skulle vilja fråga: Kan den arbetare som vill ha delpension men inte kan beredas sådan, av den anledningen få förtidspension? Skall det då i detta sammanhang betraktas som arbetsmarknadsskäl? Jag anser att det är en stor framgång om en arbetare i en sådan situation direkt kan få förtidspension. Det är i och för sig en stor framgång om detta skulle betraktas som ett arbetsmarknadsskäl.

Herr talman! De i propositionen 97 föreslagna åtgärderna för en rörlig pensionsålder är, som jag tidigare sagt, en framgång. Men förslagen är behäftade med brister, som jag här redogjort för. Om bristerna avlägsnas, kan dessa reformer få ett värde. Förslagen till rörlig pensionsålder kan inte ersätta kravet på en generell sänkning av pensionsåldern, och de kan inte heller ersätta bestämda åtgärder för vissa arbetargrupper med hårt och pressande arbete.

Några frågor vore det intressant att få utskottets syn på.

Jag skulle vilja höra vad utskottet har för skäl att anföra när det gäller en som inte fått deltidarbete trots alla ansträngningar och inte kan få delpension. Kan förtida uttag eller förtidspension vara alternativet? Eftersom utskottet har anammat förslaget skulle det vara intressant att få utskottets syn på frågan.

Anser vidare utskottet att fackföreningen har tillräcklig styrka när det gäller att ordna deltidarbete? Erfarenheterna av de nuvarande anpassningsgrupperna är ju inte på alla håll så bra – de är inte så effektiva som de skulle vara. Anser inte utskottet att tolkningsföreträdare skulle vara en styrka?

Jag vill bara till slut peka på den fara som ligger i att inte gå längre och kombinera pensionsreformerna med andra åtgärder. Delpensionen kan för arbetsköparna, om de får initiativet, bli ett sätt att lösa problemen med den äldre arbetskraften, som kanske inte anses effektiv nog. Men detta kan man motverka genom att sätta in åtgärder mot framför allt arbetsintensiteten.

Jag vill med det anförda, herr talman, yrka bifall till samtliga vpk-reservationer.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Frågan om större flexibilitet i vårt pensionssystem har länge varit föremål för en ingående debatt jämsides med kravet på en allmän sänkning av pensionsåldern.

I den senare frågan fattade fjolårets riksdag det betydelsefulla beslutet om en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år fr. o. m. den 1 juli 1976. I den överenskommelse som träffades mellan regeringen och folkpartiet om kamp mot inflationen ingick också en finansiering av denna sänkning av pensionsåldern. Samtidigt kom man överens om – detta fick folkpartiet gehör för – att pensionsåldern skulle bli mera rörlig och att ett förslag om rörlig pensionsålder skulle läggas fram. Reformen skulle träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna pensionsåldern den 1 juli 1976. Pensionsålderskommittén – som ju numera kallas pensionskommittén – hade också fått uppdraget att utreda denna fråga.

Den proposition nr 97 som behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 har som bakgrund det förslag som pensionsålderskommittén lagt fram.

Från folkpartiets sida har vi ända sedan slutet av 1960-talet drivit frågan om en rörlig pensionsålder och fört fram motionsförslag i riksdagen. Till grund för våra förslag har legat bl. a. resultatet av det arbete som redovisades av en samrådsgrupp inom folkpartiet, vilken arbetade under temat Aktivitet och trygghet för äldre.

Gruppen hade gått ut med en enkät på grundval av sina studier i ämnet. Det framgick att en överväldigande majoritet förordade ett system med en stegvis avtrappning av yrkesverksamhet bland dem som närmade sig pensionsåldern och att snabbheten i den gradvisa övergången från arbete till pension borde få avgöras av den enskilde.

Folkpartiet har sedan länge varje år återkommit med motioner i riksdagen om en rörlig pensionsålder. När vi först förde fram kravet möttes vi mest med undran. Sedan har anslutningen till våra tankegångar vuxit år från år. I dag ligger på riksdagens bord förslaget om införande av en rörlig pensionsålder. Vi hälsar det med tillfredsställelse, och ser det inom folkpartiet som en betydelsefull framgång för liberal politik inom detta område av vårt allmänna socialförsäkringssystem.

Det har i vårt hittillsvarande pensionssystem funnits en möjlighet till förtida uttag av pension, men reduktionen genom avtrappningsreglerna har varit så pass kraftig att många inte ansett sig haft råd att gå i pension vid en tidigare tidpunkt, trots att vederbörande egentligen skulle ha önskat och behövt det. Det har belysts av tidigare talare. Systemet kräver att åldrande personer skall för att erhålla hel pension vara fullt verksamma fram till ett visst datum, såvida inte speciella skäl möjliggjort en tidigare pensionsålder. För många är en plötslig förändring av livsföringen en påfrestning, både fysiskt och psykiskt. Den som kan och vill arbeta efter den formella pensionsdagen också har små möjligheter härtill. Den rörliga pensionsåldern kommer att medföra en individuell valfrihet inom vissa

gränser beträffande tidpunkten för pensioneringen och möjligheten till successiv pensionering och avtrappning av yrkesverksamheten.

På längre sikt bör en ännu större flexibilitet eftersträvas. Pensioneringen bör i framtiden inte uppfattas som en engångshändelse, ett avgörande steg mellan två skeden i livet. Vi bör göra det möjligt att utnyttja en del av den intjänade pensionsrätten under den s. k. aktiva perioden, för t. ex. studier, och sedan komma tillbaka till arbetslivet och tjäna in fler pensionspoäng.

Den rörliga pensionsåldern har också vunnit stöd hos läkare, socialarbetare och samhällsforskare som pekar på det orimliga i att så tvärt som nu sker stänga ute människor från arbetslivet, då de når en viss åldersgräns, detta utan hänsyn till deras fysiska och psykiska kondition. Det fysiska och psykiska åldrandet sker hos skilda individer olika och alla yrken är heller inte lika att åldras i. Det har också från fackligt håll och från arbetstagarhåll kommit allt starkare krav på en rörlig pensionsålder. Det har framförts tidigare bl. a. i socialministerns anförande.

I det förslag om rörlig pensionsålder, som riksdagen nu har att ta ställning till, införs som en nyhet i vårt pensionssystem s. k. delpension vid övergång till deltidarbete.

Delpensionen är således knuten till förekomsten av arbete på deltid. Den skall kunna tas ut från 60 års ålder, och med de villkor som är fogade till detta skall – som framhålls i propositionen – den disponibla inkomsten vid övergång till delpension i förening med deltidarbete motsvara 85–90 % av tidigare inkomst av heltidsarbete. Den skall sedan inte verka reducerande på ålderspensionen och ATP vid 65 års ålder.

Detta innebär ju väsentliga fördelar för den som vill avtrappa sin yrkesverksamhet i jämförelse med bestämmelserna för s. k. förtida uttag, även om också bestämmelserna för sådant genom det föreliggande förslaget förbättras.

För många äldre är det ett livsvillkor att få kvarstanna i arbetslivet även efter den allmänna pensionsåldern. Detta kan väl ännu mera göra sig gällande när vi nu också sänker den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år.

Det är en betydelsefull uppgift för samhället att medverka till att meningsfulla sysselsättningar skapas. Också för att syftet med delpensionen skall kunna förverkligas är det nödvändigt att på alla områden av arbetslivet kunna erbjuda deltidarbete. Det är då viktigt att kunna anpassa arbetstider och -uppgifter så att de passar för dem som vill ha ett deltidarbete. I takt med att lämpliga arbetstillfällen kan ordnas blir det möjligt att successivt växa in i det nya pensionssystemet.

I detta sammanhang kommer givetvis krav att ställas på näringslivet i sin helhet – det gäller både den enskilda och den offentliga sektorn. Lokala anpassningsgrupper, som här tidigare nämnts, kan vara en lämplig grund. Det krävs här ett samarbete mellan anställda, arbetsgivare, arbetsförmedlingar m. fl. Självfallet är det för många anställda ett angeläget intresse att få kvarstanna i sin gamla arbetsmiljö och slippa byta ar-

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

betsgivare och yrke vid deltidarbete. Det kan också för arbetsgivaren vara av värde att kunna bereda en anställd som inte orkar med heltidsarbete möjlighet att gå över på deltid. Sådana möjligheter öppnar sig genom det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Jag tror att man med god vilja skall kunna finna framkomliga vägar. Men jag skulle vilja framhålla – det säger vi också i folkpartiets motion 2127 med anledning av propositionen – att stat, landsting och kommuner här måste vara mönsterbildande. Erfarenheterna jävar inte påståendet att det inom detta område bör finnas stora möjligheter för dessa instanser att ge sin medverkan när det gäller att skapa och erbjuda dem som så önskar deltidarbete.

I det särskilda yttrandet nr 6 – vi har från folkpartiets sida inte avgivit några reservationer men har fogat några särskilda yttranden till utskottets betänkande – framhålles att vi inom folkpartiet ser den rörliga pensionsåldern som början till en liberal förnyelse av arbetslivet. Jag noterar att statsrådet Aspling i sitt anförande också betecknade reformen som ett mycket viktigt steg i riktning mot en förnyelse av arbetslivet. De aktuella reformerna bör ses som ett första led i en utveckling mot ett framtida pensionssystem med ökad personlig valfrihet. En ökad förekomst av deltidarbeten bör också göra det möjligt för dem som så önskar att stanna kvar i arbetslivet även efter pensionsåldern. Låt mig ännu en gång stryka under att samhället i detta fall bör undersöka alla möjligheter att vara föregångare och att man bör inrikta sig på att lösa frågan om deltidarbeten på varje arbetsplats.

Utskottet har också i sin skrivning med anledning av vår motion framhållit att en nödvändig förutsättning för en ändamålsenlig kombination av deltidarbete och delpension är att sådana arbeten kan tillskapas. Med mitt särskilda yttrande har jag velat understryka detta.

Låt mig sedan säga några ord om motion 1206, som väcktes under den allmänna motionstiden och som behandlas i föreliggande betänkande. I motionen hemställs om en plan för genomförande av lika folkpension oberoende av civilstånd.

Principen om att varje människa, oavsett kön och civilstånd, skall räknas som en självständig individ börjar alltmer slå igenom i lagstiftningen. I folkpartiets program framhålles bl. a. att män och kvinnor skall behandlas lika inom socialförsäkringarna och att pensionssystemet skall utformas så, att det medger en anpassning till den enskildes önskemål och behov.

Vid ett flertal tillfällen har även från pensionärer rests krav om lika pensionsförmåner oavsett civilstånd. Vi har också från folkpartiet under flera riksdagar väckt motioner i den frågan. Vi menar att principiella skäl talar för jämställdhet mellan män och kvinnor även inom folkpensioneringen, och riksdagen har också i godkända betänkanden från socialförsäkringsutskottet åren 1971 och 1972 påpekat att principiella skäl talar mot att pensionsförmånerna differentieras med hänsyn till den försäkrades civilstånd. Nu har ju genom de nya pensionsbestämmelser som

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

gäller fr. o. m. i år ett steg tagits i riktning mot ett utjämning av dessa skillnader, men vi anser ändå att man måste gå vidare och att ytterligare förbättringar inte bör skjutas på en oviss framtid. Men med hänsyn till de betydande kostnader som förknippas med en sådan reform och de stora kostnader som de nu beslutade reformerna kommer att dra har vi för dagen nöjt oss med att i ett särskilt yttrande, nr 14, framhålla vår principiella inställning i denna fråga.

Till utskottets betänkande har jag sedan fogat ett särskilt yttrande, nr 11, med anledning av motionen 764 av herr Åberg, i vilken han tar upp frågan om pensionsåldern för en särskild yrkesgrupp, nämligen fiskare. Herr Åberg kommer själv senare att i ett anförande vidare beröra denna fråga.

Herr talman! Det föreliggande betänkandet och propositionsförslaget om en rörlig pensionsålder anknyter, som jag tidigare i mitt anförande framhållit, till de tankegångar och förslag som folkpartiet under en följd av år har drivit. Det ansluter dessutom till den överenskommelse som träffades mellan regeringen och folkpartiet i fjol. Vi kan därför instämma i huvudlinjerna i de nu framlagda förslagen om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. Vi ser det så, att det kommer att ge flera möjligheter och alternativ för människor i åldern mellan 60 och 70 att bestämma tidpunkt och form för sin pensionering.

Det blir nu en gemensam uppgift för stat, landsting, kommuner, försäkringskassor, fackliga organisationer, företagare och anställda att fylla den nya lagen med innehåll.

Vi ser förslagen inte som en färdig lösning men som ett betydelsefullt steg och som ett led i en utveckling mot ett framtida pensionssystem med ökad valfrihet. Statsrådet Aspling betecknar reformen som en viktig milstolpe i utvecklingen av vårt socialförsäkringssystem. Jag kan gärna instämma i den värderingen. Sedan får erfarenheterna visa i vilka former man kan gå vidare för att ytterligare anpassa arbete och pensionering till individuella behov och önskemål. Socialförsäkringen blir väl aldrig färdig – den kommer ständigt att vara föremål för förändringar och förbättringar. Det kan pekas på vissa frågor som behöver ytterligare bearbetas och vissa gränsproblem som behöver lösas. Jag tror att det reformarbete som det här är en del i kommer att fortsätta.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 på alla punkter.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Den äldre arbetskraftens situation i Sverige har liksom i flera andra länder på senare tid blivit alltmer uppmärksammas. De äldre tillhör de grupper i samhället som är mest utsatta i kritiska situationer och krisartade perioder inom företag och samhälle. Teknisk utveckling, stigande utbildning, rationalisering och andra omständigheter leder ofta till att den äldre arbetskraften ej tillvaratas så väl som ur samhällets och individens synpunkt vore önskvärt.

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Under senare år har debatten i vårt land i huvudsak kretsat kring önskemålet om en rörlig pensionsålder. Syftemålet med de reformer som nu föreslås på pensioneringens område är att skapa ännu bättre betingelser för den äldre arbetskraften. Vi har också haft en snabb utveckling – det tror jag ingen kan bestrida – på pensionsförsäkringsområdet under 1960- och 1970-talen. Den successiva förbättringen av pensionärernas villkor genom att vi växer in i ATP-systemet, standardstegringen av folkpensionerna och tillkomsten av pensionstillskotten är betydelsefulla åtgärder i den riktningen.

Från den stora ATP-stridens dagar och fram till nu har det också vuxit fram en betydande enighet på detta reformområde. Sålunda kunde det senaste beslutet om sänkning av pensionsåldern genomföras i stor enighet, och vi står nu inför det viktiga beslutet om en mera rörlig pensionsålder och lagfäst delpension, som tydligen också kan genomföras i stor enighet, i varje fall vad gäller principen och huvuddragen i det föreliggande förslaget. Att det sedan råder en viss oenighet beträffande vissa detaljer i förslaget, att herr Ringaby och herr Hagberg i Borlänge har sett detsamma vara behäftat med stora skönhetsfläckar, tycker jag inte förtar huvudintrycket. Skiljelinjerna framgår f. ö. av de reservationer som fogats vid betänkandet och som jag skall återkomma till senare i mitt inlägg.

Genom det föreliggande förslaget får vi ett mer avancerat pensions-system, baserat på flera steg. De äldre får bättre möjligheter att minska sina arbetsinsatser eller sluta arbeta när de känner sig trötta med bibehållen rätt att återgå till arbetet när de så önskar. De får bättre möjligheter till ett aktivt liv genom att utnyttja sin tid dels till arbete, dels till fritidsaktiviteter. Genom lagfäst delpension skapas möjligheter för de äldre att komma ifrån en fast spikad tidpunkt, en stupstock så att säga, för inträde i pensionsåldern. Genom möjlighet att varva arbete med fritid sker en mjukare övergång till en pensionärstillvaro som så småningom oöönhörligen inträder. Man ställer inte de äldre på en "död linje" i lika hög grad som det nuvarande systemet innebär med ett tvärt avbrott av arbetslivet vid en bestämd tidpunkt.

Här skulle också kunna nämnas vikten av fritidsaktivitet för pensionärer. Jag vill gärna understryka detta. Pensionärerna har många år framför sig, och det är viktigt att de kan vara så aktiva som möjligt så länge som möjligt. Fritidsaktiviteter av olika slag kan här fylla en viktig funktion.

Herr talman! Med anledning av propositionen har väckts sex motioner. Därutöver har utskottet behandlat några motioner som väcktes vid riksdagens början med förslag om ändringar i den allmänna försäkringen. Jag kommer inte att gå in på alla motionsyrkandena utan begränsar mig till att kommentera de reservationer som har fogats vid betänkandet med anledning av de behandlade motionerna.

I reservationen I från vänsterpartiet kommunisterna föreslås en utvidgning av förtidspensioneringen till en pensionsreform av delvis annan

karaktär. Man önskar en utvärdering av de hittills vunna erfarenheterna för att med dessa som utgångspunkt pröva att ytterligare utveckla denna form av rörlig pensionsålder.

Till det vill jag säga att pensionskommittén i enlighet med sina direktiv har haft att göra en sådan utvärdering. Det har den också gjort. Samtidigt som kommittén har konstaterat att förtidspensioneringen har haft stor betydelse och framdeles kommer att spela en viktig roll i ett regelsystem med rörlig pensionsålder säger den också att det inte finns anledning att göra några väsentliga ändringar i nuvarande regler, förutom att man har tagit bort 63-årsgränsen vid förtida uttag. Någon ytterligare utvärdering utöver den som pensionskommittén har utfört har utskottsmajoriteten inte ansett behövlig.

Nu säger herr Hagberg att det är viktigt att pensionsreformen följs upp. Det kommer också att göras, det har socialministern i sitt inlägg deklarerat. Pensionsnämnden, där representanter för arbetsmarknadens parter ingår, kommer att delta i denna utvärdering.

Den andra motionen som jag vill ta upp är motionen 2126. Yrskandet innebär att försäkrade som fyllt 67 år när reglerna om sänkning av pensionsåldern träder i kraft skulle få reduktionen minskad, inte bara på sätt som föreslagits i propositionen med hänsyn till den nya reduktionsfaktorn utan även med utgångspunkt i den nya pensionsåldersgränsen. Förslaget i propositionen innebär genom den nya reduktionsfaktorn förbättringar för alla försäkrade som gjort förtida uttag, och det framstår därför ur rättvisesynpunkt inte motiverat att tillföra just denna grupp ytterligare förmån genom en särskild minskning av reduktionen. Jag får kanske, herr talman, tillfälle att återkomma på den punkten, eftersom det har signalerats att någon efterföljande talare kommer att ta upp just det här speciella förslaget.

Till herr Ringaby, som har talat för reservationen 3, vill jag säga – och låt mig också, herr talman, i det sammanhanget ta upp reservationerna 5 och 13 – att det verkar faktiskt som om herr Ringaby inte förstått eller velat förstå andemeningen i förslaget om delpension, nämligen att det i första hand är avsett för människor med många år i arbetslivet. Delpension är väl också mest betydelsefull för dem i de tunga jobben och i en ofta pressande arbetsmiljö. De har ju av den anledningen ofta det största behovet av en nedtrappning av arbetsinsatserna under de sista verksamhetsåren före pensionsåldern.

Det finns med anledning av vad som sägs i reservationerna och f. ö. vad som har anförts av såväl herr Ringaby som herr Hagberg i Borlänge skäl att erinra om ett par saker. Jag tyckte när jag lyssnade till herr Ringabys anförande att det verkar som om han hamnat i något slags premiereservtänkande, när han säger att det är en betydande brist i pensionssystemet att pensionen inte utgår i förhållande till inbetalda avgifter. Men det är ju så att folkpensionen och tilläggs pensionen finansieras på olika sätt. Och vi befinner oss fortfarande i ATP:s uppbyggnadsskede. Man bör också hålla i minnet att 30-årsregeln inom systemet kommer

att tillämpas först på personer som är födda år 1924 och senare samt att det gäller särskilt förmånliga intjänanderegler för de s. k. övergångsgenerationerna. Ett tillgodoseende av de synpunkter som lagts fram i reservationerna förutsätter under ATP:s uppbyggnadstid antingen för varje försäkrad tidsödande utredningar av vederbörandes anställningsförhållanden före 60 års ålder eller särskilda övergångsregler av samma slag som vi nu har inom ATP. Det första alternativet tycker jag kan avvisas redan av administrativa skäl. Erfarenheterna från pensionsanordningar med inslag av sådan prövning är nämligen ganska nedslående.

Det andra alternativet innebär i praktiken en pensionsåldersförsäkring för övergångsgenerationerna med därav följande kostnader. Det bör också uppmärksammas att övergångsgenerationerna gynnas inom ATP, inte bara genom förmånliga intjänanderegler utan också genom att avgiften är lika för alla oavsett intjänandeår.

F. ö. är det ju så i pensionssystemet, herr Ringaby, att pensionen är fullständigt oberoende av inbetalda avgifter. Den grundar sig helt på den deklarerade inkomsten. Det är många som får full pension utan att några avgifter erlagts eller att det alls betalats någonting. Tänk på alla sjukpensionärer och förtidspensionärer. Detta att pensionen inte är beroende av inbetalda avgifter betraktar inte vi som någon brist utan som en stor förtjänst. Det är det fina med det här systemet att alla kan få sin pension enligt fastställda regler oavsett inbetalda avgifter.

Jag vill också säga till herr Ringaby närmast med anknytning till reservationen 5, att det är givetvis lätt att lägga fram förslag om justering av reglerna om intjänandetid, förmånstagarbetskrav och erforderligt timantal. Det är emellertid så att vid utarbetande av förslaget om delpension har strävandena varit att för långvarigt yrkesverksamma skapa en stabil och enkel konstruktion som i första hand bygger på för löntagarna kända regler, som är lätta att tolka och administrera. Reglerna inom allmänna försäkringen och arbetslöshetsstödet har därvid tjänat som förebild. Jag vill gärna säga att kravet på ett visst genomsnittligt antal arbetstimmar inte tillkommit av en slump. Jag vill även tillägga att kopplingen arbetstid-delpension är en princip som i varje fall utskottsmajoriteten inte vill släppa. Som LO påpekat i sitt remissyttrande är det nämligen mycket angeläget att löntagaren även efter övergången till deltidsarbete får bibehålla sina övriga förmåner. Särskilt viktigt är då givetvis arbetslöshetsstödet. Reglerna är också utarbetade efter konkreta förslag av sådana företrädare för löntagarna, som bör ha de bästa möjligheterna att bedöma hur delpensionen kommer att fungera.

En annan sak är att reglerna om delpension också kan komma att behöva justeras, liksom vi fått göra med många andra reformer. Men en sådan justering bör anstå till dess erfarenhet vunnits vid tillämpningen och icke efter teoretiska diskussioner.

Herr Ringaby pläderar för att poäng skall kunna intjänas även under år då helt förtida uttag gjorts. Detta är väl i och för sig ingen större fråga, för den som gör förtida uttag har alla möjligheter att reglera detta.

Han kan begära uttag vid vilken tidpunkt som helst, och han har rätt att återgå till arbetet när han själv bestämmer. Han kan undvika att begära uttag i slutet av året. Gör han det i början av ett år förlorar han ingen pensionspoäng.

Beräkningen av pensionspoäng sker på ett års deklarerade inkomster, och det skulle kanske bli administrativt besvärligt om man började räkna pensionspoäng under ett par tre månader, ett halvår eller vad det kan bli. F. ö. vill jag i enlighet med vad utskottet anfört erinra om att frågor om förvärv av pensionspoäng och beräkning av avgifter f. n. utreds i pensionskommittén.

Herr talman! Jag har ytterligare en del att säga i anslutning till reservationerna från vänsterpartiet kommunisterna.

Yrkandet i reservationen 4 går ut på att avveckla hela systemet med förtida och uppskjutet uttag inom den allmänna pensioneringen. I ett läge då allvarliga ansträngningar görs för att erbjuda den enskilde så varierande möjligheter som det går att anpassa pensionsuttag till föreliggande behov förefaller ett sådant yrkande ganska märkligt. Det är självfallet riktigt att löntagarnas intresse i första hand kommer att knytas till den nya pensionsförsäkringen. Men utskottet anser ändå att, även om förtida och uppskjutet uttag kanske kommer att minska i betydelse när man får den nya delpensionsreformen, det kan vara motiverat att behålla det som ett alternativ till andra möjligheter. Nu blir reglerna betydligt förmånligare genom att reduktionsfaktorn ändras från 0,6 % till 0,5 %. Min uppfattning är emellertid att det kommer att bli allt färre människor som utnyttjar denna förmån, men jag tycker ändå att den inte bör tas bort, och det finns ingen anledning till någon ytterligare utredning på den punkten.

Sedan skulle jag också vilja slå fast att förslaget rörande delpensionering har utformats så att en person som uppbär delpension och som ofrivilligt blir arbetslös givetvis får behålla delpensionen. Han har därjämte i enlighet med de föreslagna samordningsreglerna rätt till arbetslöshetsstöd för den inkomst han förlorat på grund av det mistade deltidsarbetet.

I en reservation krävs att rätt till delpension skall medges även om deltidsarbete inte kan ordnas. Detta förslag har samma innebörd som kommitténs förslag, vilket blev utsatt för mycket stark kritik under remissbehandlingen. Jag kan mycket väl förstå den kritiken, och jag tycker att det är helt logiskt av socialministern att inte ta med det i propositionen. Jag instämmer helt med vad han där sagt, nämligen att det stämmer dåligt med andemeningen i lagförslaget.

Bakgrunden till remissinstansernas kritik är i första hand önskemålet om att arbetstid och arbetsuppgifter skall anpassas till arbetstagarens möjligheter och färdigheter. Det är ju detta synsätt som ligger bakom regeringens arbetsmarknadspolitik och som kommit till uttryck i bl. a. olika åtgärder för att förebygga utslagning av individer på arbetsmarknaden. Accepterar man synsättet att ge delpension även i fall där deltidsarbete inte ordnas, går man således miste om det aktiva inslag som ligger i

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

hela förslaget om delpensionen, nämligen att arbetets villkor skall utformas så att löntagaren, om han det önskar och kan arbeta, skall beredas ett meningsfullt arbete.

Herr Hagberg i Borlänge har pläderat för att de fackliga organisationerna skall ges tolkningsföretråde vid avgörande av vilka arbeten som skall komma i fråga som deltidsarbete i samband med delpension. I propositionen uttrycks den förhoppningen – den har också framförts här i dag av socialministern, och den har understrukits av utskottet i dess betänkande – att den nödvändiga anpassningen av arbetstid och arbetsuppgifter i första hand bör komma till stånd genom samrådsförfarande i de lokala anpassningsgrupperna. Det är min förhoppning att de skall lyckas därmed. Det är emellertid självklart att frågan om tolkningsföretråde tilldrar sig stort intresse då den nya lagstiftningen om förhandlingsrätt utformas. Utskottet anser att man inte bör föregripa den kommande lagstiftningen, varför diskussion på denna punkt bör anstå till dess förslag till denna lagstiftning föreligger.

Jag undrar om inte herr Hagberg underskattar fackföreningarnas roll och inflytande i sammanhanget. Han talar ju om att det inte alls är säkert att arbetsgivarna – herr Hagberg föredrar att kalla dem arbetsköparna – vill ordna deltidsarbete. Det kan ju hända att en del inte är så intresserade av detta, men genom den lagfästa rätten till delpension föreligger ett starkt tryck på arbetsgivarna att ordna den andra delen av reformen, nämligen deltidsarbetet. Tar man bort villkoret om deltidsarbete, bortfaller ju det tryck som fackföreningar och anställda har gentemot arbetsgivarna när det gäller den del av reformen som arbetsmarknadens parter har ansvaret för.

Sedan är det klart att utfallet av den här reformen till mycket stor del är beroende av de fackliga organisationernas agerande, en sak som de är medvetna om. De kommer säkerligen också att med all kraft verka för reformens praktiska genomförande. Förslaget om delpension gör ju att det är dukat för en avtalsuppgörelse i den andra delen. Jag kan hålla med om att det kan uppstå vissa svårigheter i en del yrken. Bl. a. byggnadsbranschen har ju nämnts i denna diskussion. I varje fall kan svårigheter uppstå i ett ingångsskede. Men man bör också komma ihåg att det här rör sig om ett relativt begränsat antal människor, det gäller åldersgrupperna 60–65 år. Det gäller inte alla anställda inom en industri. Sedan är det ju inte säkert att alla inom denna grupp kommer att begära delpension. Men även om det blir ganska många som gör det, hoppas jag att det skall vara möjligt att ordna deltidsarbete åt dem. LO ser ju i sitt remissyttrande ganska förhoppningsfullt på den möjligheten. Jag tror, som sagt, liksom LO att det skall bli möjligt att ordna deltidsarbete för dessa grupper även i de branscher där det kanske kan vara särskilt besvärligt. Men jag vill också understryka att det är viktigt att en god vilja uppammas hos parterna att klara det här problemet.

Därefter, herr talman, tänker jag övergå till en fråga som herr Hagberg och jag har diskuterat i åtskilliga sammanhang här i kammaren, nämligen

yrkandet om sänkning av pensionsåldern till 60 år för inom gruvindustrin sysselsatta, inkl. ovanjordsarbetare. Det krav som här framförs är ju mycket långtgående i den meningen att personer som arbetar i verkstad, förråd eller vilket annat arbete som helst ovan jord, med anknytning till gruvindustrin skulle lagstiftningsvägen få en förmån som andra arbetare utanför gruvindustrin inte skulle få.

Att på detta sätt just i sociallagstiftningen indela arbetare i grupper med olika sociala förmåner beroende på vilket företag de är anställda i tycker utskottet skulle vara felaktigt. Vi har följaktligen avstyrkt detta yrkande.

Men så fortsätter herr Hagberg: Vi föreslår också en utredning om vilka andra yrkesgrupper som bör komma i åtnjutande av lägre pensionsålder.

Som kammarens ledamöter väl känner till har också dessa frågor utretts och prövats i olika sammanhang. Arbetstidsutredningen, semesterutredningen och socialförsäkringskommittén prövade dessa frågor, och de kom alla till den uppfattningen att det inte var möjligt att på ett godtagbart sätt inom den allmänna försäkringen – jag poängterar det – differentiera olika sociala förmåner efter yrke och sysselsättning.

Nu har, som redovisas i utskottsbetänkandet, pensionskommittén också prövat den här frågan. Man har anlitat expertis inom arbetsmedicin och åldringsforskning. Det är väl dem som herr Hagberg betecknar som beskäftiga förståsiggåare. Kommittén har vid sitt ställningstagande också kommit till den uppfattningen att enbart tillhörighet till visst yrke inte var någon lämplig grund för särskilda regler för pensionsinträdet.

Den inställning som utskottet och riksdagen intagit tidigare i den här frågan har alltså bestyrkts av pensionskommittén.

Men, herr talman, jag återgår till att säga ytterligare några ord om gruvarbetare under jord. Utskottet har ganska utförligt uppehållit sig vid den frågan. Vi har hänvisat till den avtalsöverenskommelse som finns mellan parterna om lägre pensionsålder för gruvarbetare under jord samt till den överenskommelse som nyligen träffats för de mellansvenska gruvorna. Alla hälsar vi med den största tillfredsställelse att man nu löst själva knäckfrågan. Det måste ju vara knäckfrågan för gruvarbetarna att få denna rätt till pension vid 60 års ålder för underjordsarbetare, även om reformen genomförs med en viss kort övergångstid. Utskottet har tidigare anslutit sig till den uppfattningen att gruvarbete under jord var av sådan art att en särbehandling kunde anses rimlig, men vi har också ansett att frågan borde lösas genom avtalsöverenskommelse mellan parterna.

Den uppgörelse som nu träffats ligger alltså i linje med vad utskottet och riksdagen tidigare uttalat. Men så säger herr Hagberg att uppgörelsen har så stora brister att den måste korrigeras genom lagstiftning.

Jag skall inte gå in på debatten om det ekonomiska innehållet i uppgörelsen, helst som det inte är klart vad den kommer att innehålla, eftersom man fortsätter att förhandla om utformningen. Vad som är klart

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

är ändå att parterna är överens om att den lägre pensionsåldern skall träda i kraft vid samma tidpunkt som sänkningen av den allmänna pensionsåldern och att den skall fastställas till 60 år. Pengar har avdelats till detta. Det finns också goda skäl att tro att den överenskommelse som har träffats för de mellansvenska gruvorna också skall träffas för Malmfälten i Norrland.

Man är också överens om att de som har lång anställningstid under jord – det rör sig om 20 år – men som flyttats eller flyttas ovan jord skall komma i åtnjutande av reformen. Därmed tycker jag att det argument som ofta har anförts – att ett stort antal anställda inom gruvindustrin, som jobbar ovan jord, har många års arbete under jord – har fallit. Också för dem kommer den här reformen att tillämpas.

Nu säger herr Hagberg att jag har varit motståndare till sänkt pensionsålder för gruvarbetare. Det vittnar om att han inte känner till mitt förflutna i cenna fråga. Jag har pläderat för detta i många sammanhang. Men när parterna, Gruvförbundet och dess motpart, har gått in för förhandling och lyckats lösa frågan – gruvarbetarna har tidigare haft rätt till pension vid 63 år när andra fick arbeta till 67 – tycker jag att det är en riktig linje att fortsätta förhandla. När vi diskuterade den här frågan förra gången uttryckte jag den förhoppningen att gruvarbetarna, när vi fick en allmän sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år, skulle lyckas komma lägre än till 63 år, och det är tydligt att de har lyckats i årets avtalsuppgörelse.

Herr talman! Jag tror att jag har berört alla reservationer som fogats till utskottets betänkande. De särskilda yttrandena finns det kanske inte så stor anledning för mig att gå in på, eftersom de i olika sammanhang anknyter till reservationerna och därmed också i viss mån får anses kommenterade.

Herr Ringaby tog emellertid upp en fråga som han tyckte var en skönhetsfläck, nämligen att det satts ett tak vid 7,5 gånger basbeloppet. Inte heller den här begränsningen har tillkommit av en slump. Man har varit klart medveten om att den får de konsekvenser som herr Ringaby har anfört. Men om man har den här begränsningen när det gäller sjukpenning och ATP kan man fråga sig varför man skulle införa en annan bestämmelse när det gäller deltidspensionering. Vi tycker inte att det är befogat. Det här förslaget är naturligtvis också i första hand avsett för normalinkomsttagare. Jag tror knappast att personer som har mycket höga inkomster tillhör den grupp som i första hand kommer att begära delpension. Men även i de fall de kommer att göra det finns det möjligheter att genom avtalsöverenskommelser mellan parterna öka pensionen.

Herr Jonsson i Mora tog upp frågan om pension oavsett civilstånd och understök att det var viktigt att en sådan kunde genomföras så snabbt som möjligt. Men han sade själv också att det är en mycket kostnadskrävande reform, och det har också utskottet betonat. Jag tycker inte att det finns någon anledning att göra något uttalande på denna punkt. Jag är inte övertygad om att denna reform bör ha största prioritet.

F. ö. prövas denna fråga f. n. hos pensionsålderskommittén. Det är därför inte särskilt meningsfullt att nu ta upp någon debatt. Vi får säkerligen tillfälle att återkomma senare.

Herr talman! Den reform vi nu skall besluta om, lagfäst rätt till delpension, väntar vi oss mycket av, men de största förväntningarna har givetvis de äldre arbetstagarna, särskilt de i de tunga jobben och ofta pressande arbetsmiljöerna, som nu får möjlighet att trappa ned sin arbetsinsats under de sista verksamhetsåren. Jag vill till sist understryka utskottets tillfredsställelse över att pensionskommittén arbetat så snabbt att den här reformen kan träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna folkpensionsåldern.

Utskottet vice ordförande beklagade att riksdagen inte förut beslutat om att pensionsreformen skulle träda i kraft tidigare. Han trodde att övergångsproblemen i så fall skulle ha blivit mindre. Jag är övertygad om att motsatsen skulle blivit förhållandet. Det hade då knappast varit möjligt att få en gemensam ikraftträdandetidpunkt för deltidspensioneringen och för sänkningen av den allmänna pensionsåldern. Jag tycker att det är mycket värdefullt att dessa reformer kan träda i kraft vid samma tidpunkt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid trevligt att diskutera politik med herr Fredriksson. Han sade att jag inte hade förstått att deltidspensionen är till för dem som har många tjänsteår. Jo, det har jag förstått, men vad jag kritiserade var att reduktionen vid förtida uttag blir lika stor oavsett om man har 25–30 år eller om man har 40–45 år bakom sig i arbetslivet. Det ansåg jag vara orimligt. Vi måste nog, herr Fredriksson, försöka få in litet av individualism även i det kollektiva systemet. Annars slår det mycket orättvist för folk med lång anställningstid.

Vad gäller delpension och deltidsarbete ville faktiskt också pensionsålderskommittén ha delpension, även om det inte är möjligt att ordna ett deltidsarbete. Detta måste vara huvudprincipen, herr Fredriksson. Men jag tror inte att trycket på arbetsgivarna när det gäller att skaffa deltidsarbeten kommer att minska, om detta krav bifalles. De anställda kommer att fortsätta att kräva deltidsarbete i mycket stor omfattning. Jag är därför helt övertygad om att det kravet kommer att kvarstå och förstärkas. Men i de fall där det inte går att skaffa fram ett deltidsarbete bör det vara möjligt att få delpension. Ta t. ex. ett par äkta makar, där den ena är förvärvsarbetande husmor. Hon kan i 60–65-årsåldern känna sig trött på dubbelarbete och besluta sig för att ta delpension. De kan då leva på denna samt på makens inkomst. Detta borde vara möjligt.

Tioårskravet på anställning tycker jag också är orimligt. En fiskare som har tjänat in 15 år i ATP-systemet och som går över till att bli

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

anställd måste börja tjäna in tio nya år som underlag vid ATP-beräkningen för att bli delaktig av denna lagfästa pension. Det kan inte vara rimligt.

Reservationen 13 gällde, herr Fredriksson, faktiskt den som avlider under året. Kravet i fråga om det förtida uttaget släppte jag i utskottet av den enkla anledningen, att man där gör en antagande beräkning. Avlider man, påverkar det dock efterlevandeskyddet, eftersom ett år då går förlorat i ATP-beräkningen. Man kunde göra en antagande beräkning också där.

Taket slår mycket hårt i det här fallet, därför att det beräknas på halva inkomsten och därför att pensionen bara blir 65 % på halva inkomsten. Man kan diskutera om inte taket faktiskt borde vara 15 gånger basbeloppet.

Till sist, herr talman: Systemet med arbetsgivaravgifter är och förblir ett problem för egenföretagarna.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När det här förslaget presenterades av socialministern gjorde man i TV en intervju på ett sågverk i Insjön. Det visade sig redan då, när man började tänka på hur förslaget skulle förverkligas, att det skulle bli problem med att bereda deltidssarbeten. Man vill ha deltidssarbeten, det var arbetarna på det klara med. Men arbetsköparna var inte beredda att ge deltidssarbeten just där en arbetare ville ha det, där han kanske hade jobbat förut. Arbetarna vill inte ta deltidssarbeten på de grundvalarna.

Då kan man undra om facket är svagt. Ja, det varierar från plats till plats, men överallt vet vi att vi har en stark arbetsköpare mot oss som äger produktionsmedlen och kan säga ifrån. Därför borde denna lagstiftning ha gett fackföreningen ett stöd i ryggen när det gäller att bereda deltidssarbeten, åtminstone genom att som i förtroendemannalagen ge fackföreningen tolkningsföreträde i valet av jobb som skall bli deltidssarbeten. Det borde vara de minimum av stöd som fackföreningen skall ha.

När det gäller undantagen har jag tidigare poängterat att vi har följt det förslag som LO förde fram i sitt remissyttrande. Det är alltså bara på framställning av fackföreningen som man skall kunna göra undantag. Här gäller det faktiskt valmöjligheten, för vad finns det i övrigt för val, om man inte kan få ett deltidssarbete? Jo, det är att fortsätta att arbeta. Man har begärt delpension och fackföreningen har kämpat för detta, men det har inte kunnat förverkligas, kanske av både tekniska och praktiska skäl. Då är det enda valet att stanna kvar i slitet.

I fråga om Gruv vill jag bara påminna herr Fredriksson om att sedan 1971 har han här i riksdagen arbetat mot ett snabbt tillgodoseende av gruvarbetarnas krav. Måste det inte vara en tankeställare för herr Fredriksson som gammal gruvarbetare att man i dag är beredd att gå ut i en konflikt på malmfälten för att förverkliga sina önskemål? Kan det vara så, att opinionen ute på arbetsplatsen har gått om herr Fredriksson flera gånger?

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ringaby pläderar för att det borde vara möjligt att få delpension utan att ha deltidsarbete. Men om man slopar det kravet förlorar ju vederbörande kontakten med arbetsmarknaden. Det var det jag försökte göra klart i mitt första anförande. Dessutom förlorar man det förstärkta sjukförsäkringsskyddet liksom arbetslöshetsunderstöd och arbetsmarknadsstöd. Det tycker jag är ett mycket starkt skäl för att bibehålla kravet på deltidsarbete.

Den som vill sluta arbeta och delvis vill leva på sparkapital eller vad det kan vara har ju fortfarande möjlighet att utnyttja det förtida uttaget. Det finns här olika regler som gör att hela detta pensionssystem är ganska smidigt och kan tillämpas på skilda önskemål, vare sig det gäller att trappa ner eller att helt sluta arbeta och ta förtidspension.

Herr Hagberg i Borlänge säger att alla som nu vill ha deltidsarbete borde ha ett stöd i ryggen. Det tycker jag att de har i denna lagstiftning, och jag tycker att det är ett ganska kraftigt stöd. Jag är övertygad om att fackföreningarna, med den kraft och pondus som de har, kan göra den påtryckning som erfordras för att man skall få möjlighet att ordna deltidsarbete i tillräcklig omfattning. Men vi skall ju växa in i den här reformen. Den skall följas upp, och det kan tänkas att ändringar behöver göras.

Sedan säger herr Hagberg att jag har varit motståndare till en snabb lösning av pensionsfrågan för underjordsarbetarna. Det är ett helt felaktigt påstående. Jag har sagt åtskilliga gånger från denna talarstol att jag hoppas att det skall kunna vara möjligt att snabbt lösa den frågan. Men märk väl, herr Hagberg, att eftersom gruvarbetarna själva har gått in för att klara denna fråga avtalsvägen, har jag ofta understrukit att jag tyckte att det var den riktiga formen. Det är inte så lätt att klara detta i en lagstiftning. Jag är inte hundra procentigt säker på att man skulle ha lyckats få en snabbare och bättre lösning än vad man har kunnat åstadkomma genom avtalsuppgörelsen. Jag tycker att det ekonomiska innehållet inte är så dåligt.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Med delpension utan arbete förlorar vederbörande kontakten med arbetsmarknaden och får ingen sjukpenning. Ja, herr Fredriksson, men då har vi den här förmyndarmentaliteten att vi skall tala om vad vi tycker att människorna skall göra. Men om vederbörande själv frivilligt väljer denna livsform, så tycker man nog att han borde kunna få göra det.

I mitt tidigare inlägg hann jag inte med att säga beträffande egenföretagarna, att håller vi på på det här sättet, herr socialminister, så får egenföretagare ingen avgift, men de får heller icke vara med i systemet. Den som har sitt företag som aktiebolag får däremot vara med i systemet. Men i den mån dessa avgifter slår igenom i högre priser, får egenföretagaren dock vara med och betala.

Till min gode vän, kamrat Hagberg i Borlänge, som verkligen är mycket blåögd och vill lagstifta om deltidarbeten, vill jag säga: Varför lagstiftar vi inte om vackert väder eller evig fred? Det är ju faktiskt viktigare saker.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det senaste kanske man kan få hänföra till det blåögda här i riksdagen.

Herr Fredriksson sade i sitt första inlägg beträffande deltidarbete att han i stort sett trodde på arbetsköparnas goda vilja – att man skulle ordna den här saken i anpassningsgrupperna. Sedan ifrågasatte han fackföreningens styrka.

Har man förlitat sig på anpassningsgrupperna tidigare – att de skulle bereda arbetstillfällena åt den äldre arbetskraften som hade slagits ut – och drar erfarenheterna därav, så vet man att det är väldigt svårt att skaffa dessa jobb i erforderlig utsträckning. De som håller på med detta, t. ex. i försäkringskassan, är bekymrade.

När det gäller gruvfrågan har vi sedan 1971 ställt krav på pension vid 60 år. Torsten Fredriksson har varje gång röstat emot det förslaget. Då måste man väl konstatera att han varit emot ett snabbt genomförande av en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetarna till 60 år.

Men här är det ju inte bara fråga om gruvarbetarna. Vi har sagt att det är den grupp som först är aktuell, men det gäller också de andra grupperna. Trots de experter som säger att det inte finns någon enhetlighet mellan yrkesgrupperna, finns det ändå en gemensam nämnare hos många yrkesgrupper. Det gäller byggnadsarbetarkåren, de som arbetar i skift vid järnbruken, hamnarbetarna, stuveriarbetarna, skogsarbetarna osv. Stora grupper inom de facken kan uppenbart jämföras med gruvarbetarna och bör ha pension vid 60 år.

Vi ställer frågan: Skulle man inte inlemma dessa i nästa del av förtidspensionssystemet och för de grupper som har det sämst på arbetsmarknaden skapa möjlighet till en kollektiv pensionering, så att de slipper löpa risken att bli utslitna innan de får sin pension?

Men i dessa lägen har herr Fredriksson ständigt varit motståndare. Han tycker att det skall ankomma på arbetsmarknadens parter att lösa dessa frågor. Han vill alltså inte bidra till en snabb uppgörelse i det här skedet, utan i stället förlitar han sig på den långa förhandlingsvägen. Naturligtvis kan man ha framgång på den vägen – det visar gruvarbetarnas kamp. Men skall vi behöva gå ända dit? Kan vi inte lagstifta i ett litet tidigare skede?

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga till herr Ringaby, att inte är det väl någon förmyndarmentalitet som ligger i det här förslaget. Inte föreskriver man att människorna skall göra så och så, utan man öppnar möjligheter för människorna att själva bestämma hur de skall ha det på detta område,

och det är sävitt jag kan förstå raka motsatsen till förmyndarmentalitet.

Jag måste också säga ytterligare ett par ord till herr Hagberg i Borlänge.

Jag tror inte att man, om man skall ge sig i kast med att kartlägga vilka grupper som skulle ha behov av lägre pensionsålder, bör stanna vid järnbruksarbetarna och en hel del andra grupper som herr Hagberg har nämnt. Jag vill erinra om att arbetstidsutredningen på sin tid gjorde en sådan här kartläggning, och det var då icke mindre än ett 80-tal grupper som krävde kortare arbetstid på grund av arbetets art. Det är en mycket lång lista, som jag tycker att herr Hagberg skulle ta och titta på. Jag tror att herr Hagberg gör det ganska lätt för sig när han säger: Sätt i gång och utred bara – det här är mycket enkelt att lösa!

Herr Hagberg skall inte ta alltför stora ord i sin mun när han anklagar mig för att ha varit likgiltig till en snabb sänkning av gruvarbetarnas pensionsålder. Jag tror att man klarar det snabbast, bäst och smidigast genom en avtalsöverenskommelse. Det är när herr Hagberg menar att man skulle ha infogat alla inom gruvindustrin anställda – även ovanjordsarbetare, oavsett yrke – i en sociallagstiftning som jag inte har kunnat vara med. Det har inte LO heller, för det skulle bli ganska oförmåligt om man nu på en gång beslutade att här skall alla – snickare, vaktmästare, chaufförer och övriga inom gruvindustrin – få den förmånen. Sedan skall man utreda vilka andra grupper som kan komma i fråga. Men anta, herr Hagberg, att den utredningen visar att många som enligt det fattade beslutet fått denna förmån inte skulle tillhöra de här grupperna! Vad skall man göra med dem? Skulle de få behålla förmånen? Så skulle bli fallet om man följde herr Hagbergs anvisningar att bara ta med fyra fem grupper som herr Hagberg här har nämnt. Det skulle bli fullkomligt orimligt, tycker jag.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in i repliker när det gäller alla de frågor som har varit uppe under debatten, men det är på några punkter jag gärna vill göra ett par kommentarer.

Då det gäller frågan om moderaternas och centerpartiets omvändelse finns det väl ingen anledning att förlänga debatten. Jag har i mitt tidigare inlägg endast velat peka på att både centerpartiet och moderaterna i pensionskommittén anslöt sig till den linje som förordades av Arbetsgivarföreningens representant i utredningen, nämligen en avtalslösning av hela delpensionsfrågan. Kommittén hade då kännedom om bl. a. att TCO trots flera års förhandlingar med SAF inte hade kunnat komma fram till något avtal om rörlig pensionsålder. Kommitténs majoritet föreslog en lagstiftningslösning av grunderna för delpension, och regeringen har med hänsyn till den stora principiella betydelse som flertalet remissinstanser tillmätt frågan föreslagit att hela delpensionsfrågan löses lagstiftningsvägen. I dag reses inga invändningar mot detta, och det noterar jag.

När jag lyssnade till inlägget från herr Carlsson i Vikmanshyttan fick

jag en känsla av att han inte med någon större entusiasm ställde sig bakom denna viktiga reform. Härtill nödd och tvungen, tyckte jag mest karakteriserade hans inlägg.

Som jag framhöll i mitt första anförande är en anpassning av arbetstid och arbetsuppgifter en förutsättning för en riktig kombination av deltidarbete och delpension. Man kan självfallet ha olika uppfattningar om vilka möjligheter till deltidarbete som föreligger för äldre arbetstagare. Man kan emellertid på mycket goda grunder utgå ifrån att när delpensionsreformen träder i kraft så kommer de fackliga organisationerna målmedvetet att i anpassningsgrupper och på annat sätt driva igenom löntagarnas önskemål om anpassning av arbetstid och arbetsuppgifter för de äldre arbetstagarna.

Jag vill gärna i detta sammanhang direkt peka på vad LO anfört beträffande deltidarbetena. I remissvaret över pensionskommitténs betänkande understryker LO att arbetsmarknadens parter – vid en lagstiftningslösning av pensionsdelen – bör ta ansvaret för att frambringa de deltidarbeten som är en nödvändig förutsättning för att reformen skall kunna föras ut i verkligheten. LO säger också följande:

”Över huvud taget är reformens utfall till mycket stor del beroende av de fackliga organisationernas agerande. LO och fackförbunden är medvetna om detta och kommer att på alla möjliga sätt medverka till reformens förverkligande.”

Frågan om deltidarbete bör ses mot bakgrunden av detta yttrande och med beaktande av den nya lagstiftning om förhandlingsrätt om kollektivavtal som nu förbereds.

Med den utformning som delpensioneringen fått enligt propositionen gäller det ju en lagfäst delpensionsförsäkring, där samhället går in och tar hela ansvaret för delpensionen för dem som har inkomster upp till 7,5 basbelopp. Det gäller en försäkring som avser att möjliggöra en gradvis nedtrappning av förvärvsarbetet de sista yrkesverksamma åren före övergången till hel ålderspension. I de fall någon vill helt lämna förvärvsarbetet, finns det andra pensionsformer.

Delpensionsförsäkringen bör enligt min mening inte utformas så, att den kan bli ett medel för arbetsgivaren att bli av med arbetstagare, eller som LO uttryckt de: de vidgade möjligheterna till minskning av arbetstiden får inte tas till intäkt för att mot den anställdes vilja ändra arbetsförhållandena, så att utslagningen ökar i stället för minskar.

Det finns således, herrar Ringaby och Hagberg, många goda skäl för propositionens förslag.

Herr talman! Eftersom herr Jonsson i Mora talat om folkpartiets engagemang då det gäller den rörliga pensionsåldern och herr Carlsson i Vikmanshyttan talat om centerpartiets agerande då det gäller pensionsålderssänkningen vill jag bara säga att nog inrymmer pensionsfrågan i sin helhet en intressant historia. När man emellertid från olika håll med sådan iver söker muta in sina olika delar i pensionsfrågan finns det kanske anledning att göra några stillsamma påpekanden.

1930- och 40-talen innebar väsentliga reformer på detta område. De reformerna var signerade av Gustav Möller. Låt mig i detta sammanhang påpeka att Oskar Åkerström, trämassarbetare från Västerbotten och socialdemokratisk ledamot i andra kammaren, redan 1944 väckte en motion som ur historisk synpunkt sannerligen är intressant. Egentligen aktualiserade han i motionen ATP-reformen liksom frågan om en kommande sänkning av pensionsåldern.

Sedan denna historiska motion väckts i riksdagen ledde utvecklingen under 1950-talet fram till ATP-striden och det i sin tur historiska beslutet om ATP-reformen.

Under 1960-talet fortsatte pensionsreformerna, och vi ställde då i förgrunden frågan om standardförbättringar för dagens folkpensionärer. Den frågan såg vi då som angelägen att ge förtur, och denna politik kom till uttryck i det viktiga beslutet 1969 om pensionstillskotten.

1970-talets pensionsreformer inleddes med en genomgripande reformering av förtidspensioneringen, då regeringen i enlighet med LO:s önskemål införde regler som i realiteten innebar en kraftig sänkning av pensionsåldern för de grupper som hade störst behov av en sänkt pensionsålder. Man bör också komma ihåg att vi genom förtidspensioneringen också tog ett viktigt steg på vägen mot en ökad rörlighet i fråga om pensionsåldern.

När vi nu är framme vid mitten av 1970-talet står vi mitt uppe i genomförandet av ett omfattande reformprogram, som beslutades för mindre än ett halvår sedan och som utöver sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år som bekant innefattar långtgående förbättringar av pensionerna för dagens folkpensionärer och handikappade. Detta reformprogram fullföljs nu genom det förslag regeringen lagt fram om en rörlig pensionsålder. Den nya delpensionsförsäkringen innebär – det har utskottet också understrukit – en banbrytande reformering av pensionsystemet genom att vi tar bort de skarpa, fixerade åldersgränserna inom pensioneringen och skapar en mjukare övergång från arbete till pension. Jag är övertygad om att detta är en utomordentligt viktig reform som kommer att avsätta betydelsefulla resultat i det svenska arbetslivet.

Herr talman! Jag har med detta velat få antecknade till protokollet dessa historiska noteringar om hur pensionsfrågan i olika avseenden behandlats under de senaste decennierna.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har i min inledning i dag redovisat centerns ställningstagande i pensionsålderskommittén angående deltidspensionen. Jag hänvisar till detta.

Herr socialministern påminner om de gamla dalmålarna, som målade som det roade dem att måla. Det gjorde verkligen också herr socialministern i sin historieskrivning. Låt mig påminna om att det var herr socialministern som följde Arbetsgivareföreningens linje när det gällde tidpunkten för en sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år.

Herr socialministern talade om att det 1944 väcktes en socialdemokratisk motion i riksdagen om en sänkning av pensionsåldern. Jag vill då påminna om att centern drivit denna fråga under hela 1960- och 1970-talen. Men det dröjde ändå 30 år efter det att den socialdemokratiska motionen väckts i riksdagen innan herr socialministern framlade ett förslag om en sänkning av den allmänna pensionsåldern.

Om vi skall ägna oss åt de historiska motiveringarna till dagens reform är det angeläget att socialministern också gör en riktig och realistisk historieskrivning. Jag har nu redovisat detta. Jag hoppas att herr socialministerns komihåg inte är så dåligt att han inte kan erinra sig vad som förevarit under hans tid som socialminister. Det är betecknande nog för den inställning som där har funnits.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå socialministern när han talar om "moderaternas helomvändning" och hänvisar till att vi i pensionsålderskommittén följde Svenska arbetsgivareföreningens linje beträffande förhandling om pensionsrätten men att vi nu går in för lagstiftning. Jag hävdar, herr socialminister, att det fortfarande är fråga om en förhandlingspension, eftersom deltidsarbetet är det avgörande för att få pensionen och eftersom man skall förhandla fram deltidsarbetet. Till sist vilar det då på resultatet av en förhandling om att få deltidspension.

Det finns många goda skäl för att kräva deltidsarbete, anser socialministern. Ja, herr socialminister, men det finns faktiskt också flera goda skäl för att inte hårdra kravet på deltidsarbete. Byggnadsarbetareförbundet har ju varit mycket kritiskt till detta, eftersom det för byggnadsarbetarna inte går att få några deltidsarbeten. I sådana lägen får man alltså inte hårdra det här systemet – och det är det jag inte tycker att man skall göra heller.

Jag konstaterar sedan att socialministern går förbi kravet på tio år som anställd efter 45 års ålder, vilket får svåra konsekvenser för de småföretagare som går över till anställning och då måste börja om på nytt och tjäna för Rakel, t. o. m. i tio år. Men socialministern går också förbi det förtida uttaget för dem som har 45 års arbete – de som är 61 år och började arbeta vid 16 års ålder – och som då får samma reduktion av pensionen som de som har arbetat under mycket kortare tid. Detta är väsentliga frågor.

Har jag framstått som kritisk mot systemet, beror det på att jag under de korta repliker som vi har här måste koncentrera mig på det som jag tycker är fel i systemet. Det finns naturligtvis många positiva och bra saker – det har jag också nämnt – men dem behöver vi inte tala om nu. Här behöver jag bara peka på det som jag vill ha en ändring på.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! LO:s intentioner angående delpensionen är bra som målsättning, men jag är inte säker på att man har medlen för att nå dit.

Hade man dem, skulle man väl kommit åtskilligt längre i fackligt hänseende och kunnat flytta fram sina positioner på en hel del olika sätt.

Att förlita sig på att resultatet av § 32-utredningen skulle ge en så bra förhandlingsrätt att man sedan skulle kunna lösa de här frågorna tycker jag är att se in i framtiden utan att ändå veta vad som där finns. Nog skulle det gå lika bra att nu ta in regeln om möjligheterna att tolka hur det skall bli med deltidsarbetena. Här kan det bli fråga om ekonomisk utpressning från arbetsköparna.

Socialministern tog upp frågan om den äldre arbetskraften. Det är en mycket viktig fråga. Man kan röna motstånd från arbetsköparna när de vill ha arbetskraften kvar, men när de inte vill ha arbetskraften kvar kan de lösa sitt problem med den äldre arbetskraften genom att utnyttja den här reformen. Därför borde initiativet på ett mer markant sätt ligga hos fackföreningarna.

Socialministern har inte heller svarat på min direkta fråga – vilket skulle ha varit intressant, eftersom det också är svaret på vår motion. Om det inte går att ordna deltidsarbete, säger utskottet – och hänvisar därvid till departementschefen – att den enskildes ekonomiska intressen torde "kunna tillgodoses inom ramen för arbetslöshetsstödet och förtidspensioneringen". Då står min fråga kvar: Är det så, att den som begärt ett deltidsarbete – och som hans fackförening slagits för men som han ändå inte kunnat få – när det gäller förtidspensionering kan hänvisa till detta såsom arbetsmarknadsskäl för att begära pensionen? Det är en fråga som det vore intressant att få ett svar på.

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om jag skall fatta socialministern på det sättet, att han var förvånad över att jag i mitt anförande nämnde någonting om vad folkpartiet gjort när det gäller den rörliga pensionsåldern och de krav som partiet har ställt i den frågan. Eftersom den här reformen nu ligger på riksdagens bord, har jag funnit det ganska naturligt att något erinra om våra insatser när det gäller den saken.

Socialministern nämnde flera andra reformer inom socialförsäkrings-systemet som under decennierna har genomförts. Jag vill då gärna säga att folkpartiet har medverkat till många av dem och att flertalet reformer under de senaste decennierna dessutom har genomförts under ganska stor enighet.

Jag har i denna fråga bara helt stillsamt velat påpeka detta och säga någonting om de krav och förslag som från folkpartiets sida ställts när det gäller den rörliga pensionsåldern.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har också, herr Jonsson i Mora, mycket stillsamt velat påpeka att när man nu från olika håll varit så angelägen att framhålla sin egen roll i pensionsfrågan fanns det anledning att göra en liten historieskrivning om pensionsreformernas utveckling från Gustav Möllers

och Oskar Åkerströms dagar fram till dagens viktiga reformbeslut.

Jag framhöll i mitt anförande, herr Hagberg i Borlänge, att den reform som vi har att besluta om i dag i hög grad har initierats av Metallindustriarbetareförbundet. Där drogs denna diskussion upp om en delpension, och vi har följt upp detta. Förslaget är förankrat i den fackliga rörelsen. Om herr Hagberg vill kritisera förslaget skall han alltså veta att reformen har en mycket djup facklig förankring.

Jag skall inte gå i polemik med herr Ringaby – jag tycker att herr Fredriksson har lämnat svar på alla de punkter som herr Ringaby tagit upp.

Får jag slutligen säga till herr Carlsson i Vikmanshyttan att vi väl inte skall göra detta till en debatt om historia – det är en reform som gäller framtiden. Men visst är det intressant att notera centerns agerande. Vi har lagt förslag om stora pensionsreformer. Var har centern stått? Jag vill erinra om ATP-reformen. Vi har sedan fullföljt pensionsreformen med mycket viktiga reformbeslut – standardtilläggen för folkpensionärerna, den viktiga förtidspensionsreformen. Vi gav de reformerna förtur. Det var under en tid då herr Carlsson framför allt ägnade sig åt debatt om pensionsålderssänkningen. Det var naturligtvis hans sak, men vi ansåg att dessa reformer var så viktiga att vi fick ta dem med förtur. I dag står vi inför den viktiga reformen om den rörliga pensionsåldern. Visserligen ställer sig herr Carlsson bakom detta förslag, men det finns ett förspel i utredningen, och inte har jag upplevt det som att han med någon större entusiasm har talat för den här reformen.

Jag skall inte förlänga det historiska avsnittet i debatten, men jag har haft ett behov av att säga detta.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte nog med att herr socialministern använder dalmålarnas metoder på ett något egendomligt sätt, det är också märkligt att hans minne sviker på vissa punkter.

Får jag påminna herr socialministern om att när vi under 1950-talet diskuterade ATP lade centern fram ett förslag som i många stycken skulle ha inneburit förbättringar. Jag redovisade i mitt inledningsanförande i dag att det fanns allvarliga erinringar mot utformningen av ATP-reformen med de orättvisor som den inneburit mellan låginkomsttagarna och människor med en snabbt stegrad inkomstkurva.

Vidare vill jag påminna herr socialministern om att jämsides med att vi under 1960-talet diskuterade frågan om en sänkning av pensionsåldern krävde vi också förbättringar av pensionstillskotten så att pensionärerna skulle få sin del av de årliga standardhöjningarna. Det var en hård kamp vi måste föra innan vi fick igenom de förbättringarna på 1960-talet.

Socialministern påstår att det är med stor tvekan som vi har accepterat reformen om rörlig pensionsålder. Får jag bara hänvisa till utskottsbetänkandet! Vad finns det för underlag i det betänkandet för socialministerns påstående? Vad finns det för underlag i den diskussion som

vi har fört här i dag? Får jag säga, herr socialminister, att vi som tillhör centern förbehåller oss rätten att bedöma frågorna från saklig synpunkt och ta den ställning som vi anser vara den rätta och riktiga för människornas bästa. Här har man lagt ett sådant förslag på riksdagens bord genom den proposition som vi nu behandlar. Vi har följt upp den genom det beslut som socialförsäkringsutskottet har fattat.

Det är märkligt att socialministern inte vill ha en bred uppslutning kring reformen. Socialministern har tydligen en ambition när det gäller centern att se till att vi inte kan sluta upp bakom reformerna.

Jag upprepar: Vi ställer oss bakom de reformer som vi anser vara väsentliga och riktiga. Vi har ställt oss bakom den här reformen, men vi har uttalat den förhoppningen att de erfarenheter man kan vinna och den försöksverksamhet man skall bedriva skall ge underlag för nödvändiga förbättringar på väsentliga punkter.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att lika stillsamt som socialministern göra ett par kommentarer.

Den här reformen är visserligen förankrad i den fackliga rörelsen, men metoderna att förverkliga den finns det litet delade meningar om. Det finns ett problem – det tror jag att socialministern och jag och den fackliga rörelsen är överens om – nämligen möjligheterna att ordna deltidarbete. I samband med yrkandet om avslag på vårt förslag om undantag från kravet på deltidarbete för den som inte kan få det men ändå önskar delpension hänvisas till förtidspensionering. Nu har jag frågat socialministern två gånger om man skulle kunna åberopa arbetsmarknadsskäl när det inte går att ordna deltidarbete, men socialministern har inte svarat. Då får jag väl utgå ifrån att den möjligheten inte finns. I så fall återstår för de arbetare som begär deltidspension men inte får det därför att deltidarbete inte kan ordnas bara alternativet att fortsätta att arbeta. Det tycker jag är en svaghet i reformen. Därför är jag styrkt i uppfattningen att den undantagsregel som vi föreslagit i reservationen 7 på grundval av förslaget i LO:s remissyttrande är den riktiga.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Hagberg i Borlänge att med delpensionen har vi fått ett nytt viktigt inslag i pensionssystemet. Det skapar ökad rörlighet och ökade möjligheter att arbetsinsats och pensioneringstidpunkt anpassas efter individuella behov och önskemål. De andra viktiga pensionsreformerna som vi har genomfört under senare år kvarstår självfallet. Förtidspensionsreformen är ett av de viktiga inslagen här.

Till herr Carlsson i Vikmanshyttan vill jag säga följande: Visst noterar jag med tillfredsställelse uppslutningen bakom denna reform. Jag har gett uttryck för det i mitt första inlägg. Men jag har inte kunnat underlåta att lyssna till herr Carlssons i Vikmanshyttan inlägg här och de toner

och undertoner som fanns i det. Det tog två månader för centern att ändra ståndpunkt i den här viktiga frågan – det noterar jag. Det tog mycket längre tid för centern att ändra sig i frågan om ATP-reformen, men man gjorde det så småningom.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Carlsson i Vikmanshyttan anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! När jag anmälde mig till den här debatten beräknade jag att mitt inlägg skulle omfatta ca 10 minuter. Men det är helt klart att när man kommer så långt ner på talarlistan som jag är det mesta sagt. Därför skall mitt väl förberedda anförande kortas ned, och jag kommer att hålla mig till ungefär fem minuter.

Min parti- och utskottskamrat herr Ringaby har ingående redogjort för de synpunkter och ställningstaganden som ligger bakom de reservationer som fogats till utskottets betänkande av herr Ringaby och mig, och jag skall begränsa mig till att helt kort beröra reservationen 5.

Vi kommer nu att lagstiftningsvägen besluta om införande av delpension, och jag är helt övertygad om att denna möjlighet – denna rättighet – till delpension kommer att av många noteras som en bra och tilltalande reform. Många kommer också att försöka använda sig av möjligheten att erhålla delpension. Vi lagstiftar alltså i dag om rätten till delpension, men samtidigt överlämnar vi till de avtalsslutande parterna att klara av den viktigaste föresättningen för att ha rätt till delpension.

För att komma i åtnjutande av denna förmån skall vederbörande ha ett deltidserbete på i genomsnitt 17 timmar per vecka. Den anställde och företagsledningen – alltså de avtalsslutande parterna – skall ordna denna sak. Här, herr talman, finns enligt mitt förmenande en svårighet, ett spänningsmoment inbyggt i systemet. Det måste uppstå komplikationer på många arbetsplatser, där arbetare som önskar övergå till det nya systemet med delpension inte kan erhålla deltidjobb. Systemet kan mycket lätt spåra ur och bli orättvist.

Det är inte alls säkert att de som verkligen önskar och behöver delpension får denna förmån. Avgörande blir om man arbetar i en bransch och i ett företag som kan ordna deltidstjänster. Jag tror inte att kvalifikationsregeln för delpension kommer att bli så besvärande i de större företagen med många anställda. Där kan man genom omflyttningar och nyanställningar ordna deltidjobb, som löser problemen med delpension. Svårigheterna kommer att bli besvärande framför allt i de mindre företagen. Man kommer inte ifrån att även bland de små företagen finns s. k. nyckelpersoner. Om en anställd med en befattning, som har en för hela företaget viktig och betydelsefull funktion, skulle begära delpension, kommer hela företaget att råka i svårigheter.

Jag tror att utskottet sammantaget är införstått med dessa problem.

I en TV-intervju för någon månad sedan var också socialministern på det klara med problemen men ansåg att man skulle avvakta tiden. Jag kan inte förstå, herr talman, att man med öppna ögon går in i ett komplicerat system. Redan nu borde man mildra kravet på timtantal för deltidsarbete. På så sätt skulle hela systemet med delpension bli smidigare.

Allra sist, herr talman, vill jag framhålla att det är orimligt att många ställs utanför denna reform. Många egenföretagare, exempelvis lantbrukare och fiskare har självfallet lika stort behov som anställd personal av tidigare pension eller en mjukare övergång från fullt arbete till full pension.

Med detta förkortade anförande, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som bär namnen Ringaby och Fridolfsson.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Socialministern har lämnat kammaren, men jag vill ändå ta upp en del av de frågor som han berörde tidigare i debatten.

Det finns ett gammalt ordstäv, som säger att man inte skall kasta sten när man sitter i glashus. Det finns anledning att erinra herr socialministern om detta i dag efter hans agerande här i kammaren. Han påstår att centern har ansett sig nödd och tvungen att ansluta sig till regeringspropositionens förslag om lagstadgad rätt till delpension. Nödd och tvungen? Det är regeringens proposition vi först nu behandlar. Det har inte kommit något förslag tidigare. Det borde ju herr socialministern veta.

Eftersom socialministern kom in på historieskrivning och talade om nödd och tvungen, undrar jag: Vem är det som har varit nödd och tvungen att lägga fram förslag, t. ex. om den sänkta pensionsåldern, som varit uppe här tidigare? Socialministern har talat om historia. Jag tror att socialministern verkligen borde ta och gå igenom andra lagutskottets protokoll och handlingar under årens lopp. Det finns litet av historia där, herr socialminister, och det finns anledning att titta på det. Ta standardtilläggen i början av 1960-talet. Vad sade socialdemokraterna då? De sade nej. Frågan om förtidspensionerna har vi varit med om att driva. Vad har socialdemokraterna sagt under 15 år om de deltidsanställda och deras problem? Vad har de sagt om de lågavlönades ställning i ATP-systemet? Och frågan om deltidspensionen är inte ny. Det är inte första gången vi diskuterar den i riksdagen. Den var uppe under det tidiga 1960-talet efter motioner från centern, då vi krävde att en person skulle ha möjlighet att ta ut en del av sin pension. Vi motiverade detta precis på samma sätt som socialministern nu gör när han lägger fram sitt förslag: En människa skall ha möjlighet att trappa av sin arbetsinsats inför pensionsåldern. Vi fick nej då. Läs historia, herr socialminister – den finns i andra lagutskottets handlingar!

Jag hade tänkt ta upp en reservation, nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., vilken avgivits med anledning av en motion som jag väckt tillsammans med några av mina partikamrater. Den gäller just

det förtida uttaget. Som utskottet redovisat har vi begärt omräkning av pensionen för dem som gjort förtida uttag. En person som gjort förtida uttag från 63 års ålder får med nuvarande reduceringsregler pensionen reducerad med 28,8 %. Enligt det nya reglerna skulle det bli 24 %. Vi har föreslagit att utgångsläget i fortsättningen skulle sättas vid 65 årsgränsen. Det innebär att den som tidigare har begärt förtida uttag från 63 år och som får 24 % reduktion för den återstående livstiden i stället skulle få en reduktion med 12 %, och den som har begärt förtida uttag från 65 år skulle inte få någon reduktion alls.

Utskottet anför att det inte finns skäl för en sådan ändring, och herr Fredriksson sade ungefär så att det inte skulle vara rättvist att genomföra motionärernas och reservanternas förslag. Jo, jag anser att det finns mycket starka skäl för detta, och från rättvisesynpunkt är det mycket angeläget att genomföra förslaget.

Vilka människor är det i regel som har begärt förtida uttag? Jag satt under flera år i pensionsdelegationen i mitt hemlän och fann att många människor begärde förtidspension men att de medicinska indikationerna inte var tillräckliga varför någon förtidspension inte kunde utgå. De valde då i stället att göra det förtida uttaget. Sedan har vi fått liberalare regler beträffande förtidspension, men är det då inte rimligt att ge dem som gjort förtida uttag möjligheten att nu få pensionen reducerad i enlighet med vårt förslag och därmed också del av den nya sänkningen av pensionsåldern? Många av dessa människor hade arbetat hårt, och de orkade inte längre arbeta för fullt. I väntan på en sänkt pensionsålder nödgades de vidta denna åtgärd. Det är inga svårare tekniska beräkningar som lägger hinder i vägen för den här reformen, utan frågan är om man vill skapa rättvisa åt denna grupp.

Det skulle också vara intressant att gå in på flera andra frågor, men jag skall endast göra en kommentar till en annan av reservationerna. Jag har mycket noga läst en av de reservationer som herr Ringaby är med på, nämligen reservationen 3, som tar upp ett litet delproblem i de lågavlönades situation. Den frågan är mycket intressant i hela sin vidd, men inte i den begränsade omfattning som reservationen gäller.

Jag skulle tro att herr socialministern har studerat vad två national-ekonomer i Lund har kommit fram till, nämligen att ATP-systemet f. n. missgynnar de lågavlönade. Just detta har vi under hela 1960-talet och in på 1970-talet tagit upp. Vi menar att en inkomstöverföring på det sättet inte är riktigt. Vi gör inkomstöverföringar i det här landet. Det är nödvändigt och riktigt. Men inom ATP-systemet är det inkomstöverföringar inte från höginkomsttagarna utan från låginkomsttagarna som bildar de stora fonderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Olika partirepresentanter har här framhållit vilken insats

respektive partier har gjort i pensionsfrågan. Alla har varit bäst. Jag kan förstå att alla politiskt vill få ut så mycket som möjligt av en reform som vi alla är överens om. Jag hade inte tänkt ge mig in i den här debatten därför att vi har diskuterat detta tidigare. Men när herr Gustavsson i Alvesta nu kommer och uppmanar socialministern att läsa riksdagsprotokollen – jag skall inte tala å dennes vägnar, men uppmaningen gällde väl också andra – vill jag säga: nog finns det skäl också för herr Gustavsson att gå tillbaka till riksdagsprotokollet. Alla känner väl ändå till det historiska skeendet. Det är det socialdemokratiska partiet som med stöd av fackföreningsrörelsen har genomfört den lagfästa rätten till pension. Hade vi inte haft den rätten skulle vi inte heller haft möjligheter att i dag diskutera lagfäst rätt till deltidspension. Det var bara det som jag ville säga till herr Gustavsson.

När herr Gustavsson sedan tar upp reservationen 2, vill jag säga att alla som begärt uttag före den 1 juli 1976, när sänkningen av pensionsåldern träder i kraft, i fortsättningen får pensionen omräknad med tillämpning av den lägre reduktionsfaktorn 0,5 % – vilket tidigare har anförts i olika inlägg. I samband med att riksdagen i höstas beslutade om pensionsålderssänkningen antogs en särskild övergångsbestämmelse rörande omräkning av pension för sådana försäkrade som begärt förtidsuttag och som den 1 juli 1966 ännu inte fyllt 61 år. Bestämmelsen innebär att minskning av pensionen i sådana fall inte skall ske med högre belopp än vad som föranleds av det antal månader varunder pension utgått före den 1 juli 1976, ökat med det antal månader som därefter återstår tills den försäkrade fyller 65 år.

Det här är kanske inte så lätt att förstå, men om kammarens ärade ledamöter går tillbaka till utskottsbetänkandet, skall de på s. 59 finna en uppställning som visar hur den här övergångsbestämmelsen verkar.

Ta den här bestämmelsen, herr Gustavsson, till utgångspunkt för ett yrkande att även de som fyllt 67 år när pensionsåldern sänks och som gjort förtida uttag skall få räkna sin pension med hänsyn till den minskade reduktionsfaktorn.

I utskottet tycker vi inte att det är så förfärligt angeläget att man i första hand skall ge just dessa försäkrade denna förmån. Det är det som gör att vi har avstyrkt yrkandet härom.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fredriksson hänvisade till bilagan i socialförsäkringsutskottets betänkande – den återfinns på s. 59. Av det första exemplet i den bilagan framgår just vad jag pekade på, nämligen att för den som har fyllt 67 år ändras reduceringen från tidigare 28,8 till 24 %. Men alltså kvarstår alltså reduceringen, om den också är något mindre. Och detta menar jag är felaktigt.

Vidare sade herr Fredriksson rent allmänt att detta inte är någon angelägen reform. Men om herr Fredriksson undersöker vad anledningen har varit till att dessa människor har gjort det förtida uttaget tror jag

han skall firna att orsakerna har varit de som jag framhöll i mitt tidigare anförande. Det har ofta varit så att man haft svårt att fortsätta att arbeta för fullt, men att indikationerna för att få förtidspension inte varit tillräckliga. Därför har dessa människor bestraffats. De har nu ofta inte några möjligheter att förbättra sin ekonomiska situation.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ingen statistik som visar vad som har varit anledningen till att en del människor har gjort förtida uttag. Man kan väl utgå från att det bland dem finns en del som har kunnat tillgodoräkna sig pension från företag men också andra som har haft egna företag, t. ex. jordbruk eller annan verksamhet, som har bedömt sin situation vara sådan att de kunnat räkna med en hygglig försörjning om de gjorde ett förtida uttag.

Om vi skulle bifalla det motionsyrkande som det här gäller, skulle det kunna uppfattas som en mycket stor och djup orättvisa av alla dem som inte har begärt förtida uttag men som också kan göra gällande att de bör kunna komma i åtnjutande av frukterna av den sänkta pensionsåldern. Att bara ge *en* grupp denna förmån är inte rimligt. Det är därför som utskottet inte har kunnat bifalla motionsyrkandet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att förstå att det skulle kunna uppfattas som en djup orättvisa mot dem som inte har behövt att göra förtida uttag. De människorna har säkert full förståelse för den grupp som på grund av nedslitning inte kunnat fortsätta att arbeta för fullt och vilkas enda möjlighet varit att begära förtida uttag. Jag förstår inte herr Fredrikssons resonemang om och syn på dessa människor.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Fridolfsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Det har varit mycket intressant att lyssna till denna debatt, inte minst den del av överläggningarna som mer eller mindre fördes av ledamöterna på Dalabänken. Jag är intresserad av dialekter, och det var underbart att höra fyra dalkarlar av olika åsikter debattera frågorna på sin dialekt. Om jag inte är fel underrättad har också socialministern en tid varit knuten till samma ärorika historiska landsända.

Men jag kanske får lov att en liten stund ta med kammarens ledamöter från denna fina landsända ner till kusten och visa på en annan kategori arbetare som inte har förutsättningar, betingelser eller möjligheter att vare sig avtalsvägen eller på annat sätt få sina åsikter framförda. Jag tänker här givetvis – och det begrep väl alla – på yrkesfiskarna. Som jag har framhållit i min motion 764 är yrkesfiskarnas arbete mycket hårt och krävande. Det kan i det avseendet mäta sig med vilket annat arbete

som helst. Ordnade arbetsförhållanden och ordnade arbetstider är för dem helt okända begrepp. När det gäller arbetstiderna gjordes det för något år sedan en undersökning på en trälare på ostkusten. Man klockade då fiskarnas arbetstider, och på sju månader kom man upp till en sammanlagd arbetstid som motsvarade ett helt års arbetstid för en arbetare i land. Det säger litet om fiskarnas arbetstider.

Vad arbetets hårdhet beträffar får ju fiskarna ligga ute på sjön i stormigt väder, de får stå på ett däck som sannerligen inte ligger stilla, de får arbeta med vinschar, taljor och allt som har med fisket att göra samtidigt som fartyget slingrar och har sig på grund av väderleksförhållandena. Allt detta gör att yrkesfiskaren i gemen är nedsliten och måste sluta redan vid 60 års ålder – i varje fall på de större fartygen. Det finns undantag, men de flesta måste lägga av vid den åldern och får sedan dra sig fram på vad de kallar för småfiske eller dylikt till dess de uppnår pensionsåldern. Det är därför som jag i min motion har pekat på, att när vi ägnar uppmärksamhet åt frågan om sänkt pensionsålder för arbetare av olika slag och möjligheterna för dem att gå i pension tidigare, så får vi inte glömma yrkesfiskarna.

Många av yrkesfiskarna är inte anställda utan egenföretagare. På västkusten har vi i dag båda typerna. Man har där fiskeföretag med anställda fiskare – det fanns inte tidigare – och det bildas fler och fler sådana företag. Fiskets egna organisationer äger trälaren där besättning och befälhavare är anställda. Men både de som är anställda och de som har kvar det gamla systemet har samma hårda arbete. När vi utreder dessa frågor är det därför angeläget att ägna hela yrkesfisket stor uppmärksamhet, så att inte bara löntagarna blir uppmärksammade utan alla som har samma hårda jobb bör bli ihågkomna.

Jag har velat trycka litet på dessa förhållanden och hoppas som sagt att yrkesfiskarna inte blir bortglömda i detta sammanhang.

I detta anförande instämde herr Mattsson i Lane-Herrestad (c).

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Jag skall inte ta lång tid i anspråk för mitt anförande i den fråga som vi nu diskuterar, men jag vill säga några ord om den rörliga pensionsåldern och om pensionstillskotten för människor med enbart folkpension att leva på efter uppnådd pensionsålder.

Alla talare i dag har omvitnat vikten av dagens beslut om den rörliga pensionsåldern och möjligheten för enskilda människor att genom delpension under en övergångstid kunna trappa ner sin aktiva arbetsinsats och ersätta inkomstbortfallet med deltidspension. Vi skall emellertid inte glömma, att för att det skall vara möjligt att föra ut reformen i praktisk tillämpning måste deltidarbete i tillräcklig omfattning kunna beredas vederbörande. Även om fackorganisationerna får ett stort ansvar när det gäller att genom förhandlingar med arbetsgivarna tillskapa deltidstjänster på arbetsplatserna måste samhället ändå hjälpa till och gå före med gott

exempel. Jag menar att man inom kommuner och landsting samt på statens område liksom i alla samhällsägda företag måste gå före och visa god vilja att inrätta de deltidstjänster som är behövliga. Här måste man också bedriva en mycket kraftig upplysnings- och informationskampanj riktad till arbetsgivarna men också till arbetstagarna för att upplysa dem om deras möjligheter till deltidarbete och deltidspension. Ansvaret för en sådan upplysnings- och informationskampanj borde kunna ligga på försäkringskassorna som då finge den viktiga uppgiften att föra ut vad vi här har beslutat.

Jag har litet svårt att acceptera socialministerns uttalande om att vi inom centern skulle ha ansett oss nödda och tvungna att ena oss om genomförandet av denna reform. Om socialministern har möjlighet att efter debatten fråga sina egna partikamrater i utskottet hur det förhöll sig med den saken skall han finna att vi från centern liksom hela utskottet enigt slutit upp kring propositionen om rörlig pensionsålder. Utskottets värderade ordförande har inte heller någon gång under debatten tagit sådana ord i sin mun. Som jag ser det är utskottet i denna fråga helt enigt, här har inte förelagat någon tvångssituation. Vi menar nu att vi alla får helhjärtat gå in för att hjälpa till att skaffa de deltidstjänster i samhällsägda men också privatägda företag som behövs för att denna reform skall kunna föras ut i praktisk tillämpning.

Alla här i riksdagen har säkert en allvarlig önskan att tillförsäkra alla ålderspensionärer en tryggad tillvaro på ålderdomen, som garanterar dem inte bara en kompensation för den fortlöpande penningvärdeförsämringen utan också möjligheter att genom pensionstillskotten få del av den standardhöjning som alla andra på olika vägar får del av. I den motion som jag och några andra centerpartister väckte i början av detta riksmöte krävde vi att man skulle ge möjlighet för dem som begärde undantagande från ATP före den 1 januari 1969 att i fortsättningen få del av denna standardökning. Det är därför, herr talman, glädjande att kunna konstatera att ett enhälligt utskott nu föreslår att denna motion skall gå till pensionskommittén, och det är nu bara vår förhoppning att detta skall resultera i ett förslag till riksdagen som ger även denna grupp av folkpensionärer en rättvis del av den standardhöjning som alla andra folkgrupper i vårt land genom olika åtgärder tillförsäkrar sig.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 2 som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr FÄGELSBO (c):

Herr talman! I denna debatt som jag förmodar sista skälvande minuter vill jag ge några synpunkter på regeringens proposition 1975:97 angående rörlig pensionsålder m. m. Jag har tillsammans med två andra företrädare för centerpartiet väckt motionen 2124 och däri hemställt om vissa ändringar i propositionens förslag. Pensionsålderskommittén eller – som namnet senare ändrats till – pensionskommittén föreslog

att en sänkning av pensionsåldern skulle ske från 67 till 65 års ålder från den 1 januari 1976. Genom socialdemokraternas och folkpartiets överenskommelse i den s. k. Haga I-uppgörelsen framflyttades emellertid den tidpunkten till den 1 juli 1976 med motivering att förslag om rörlig pensionsålder och däri ingående delpensionssystem då skulle kunna framläggas samtidigt. Jag är övertygad om att den möjligheten är förmånlig för många som önskar eller behöver en nedtrappning av sina arbetsinsatser, men jag anser viss del av förslaget orättvist utformad för småföretagare och deltidjordbrukare. Det finns rätt många småföretagare och lantbrukare som har deltidanställning för att komplettera sina inkomster från rörelse eller lantbruk. Arbetstiden för en sådan deltidanställning uppgår sällan till de stipulerade 22 timmarna per vecka som är minimum för att man skall kunna ha rätt till delpension. Trots detta kommer man att ta ut den avgift som enligt förslaget skall finansiera denna delpension och som enligt förslaget skall utgöra 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. Här föreligger – åtminstone anser jag det – samma orättvisa som i många andra fall, nämligen att arbetsgivare i vissa fall får betala ATP-avgift utan att detta räknas till godo för anställd.

Som framgår av utskottets skrivning är det problem jag nu belyser inte behandlat. Vi motionärer har föreslagit att det skulle uppdragas åt pensionskommittén att utreda detta delpensionssystem för nyssnämnda kategorier, men utskottet har tydligen ingen förståelse för detta utan skriver: "Utskottet är inte berett – innan närmare erfarenheter vunnits av de nya reglernas tillämpning i praktiken – medverka till en utvidgning av bestämmelsernas tillämpningsområde. Utskottet vill ånyo erinra om att erfarenheterna och verkningarna av de nya bestämmelserna skall följas upp av riks-försäkringsverket."

"Skall följas upp" – vad innebär det? Jag tyder det som en beställning från riksdagen till riks-försäkringsverket att frågan skall utredas. Socialministern har ju också varit inne på detta i sitt första anförande i dag. Jag ställer därför inget särskilt yrkande i dag, men motser givetvis med största intresse riks-försäkringsverkets utvärdering – eller vad man nu skall kalla det – så att den diskriminering som enligt förslaget här föreligger elimineras. Diskriminering kan tyckas vara ett hårt ord, men jag anser i alla fall att enligt här föreliggande förslag måste en ändring komma till stånd så att man tillgodoser alla här berörda.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att inte förlänga den här debatten så mycket.

Visst kan jag hålla med om att det finns vissa fristående yrken och vissa grupper av företagare som har slitsamma jobb; fiskare och jordbrukare har nämnts. Men jag har väldigt svårt att förstå hur det skulle vara möjligt att infoga dem i den här lagstiftningen. Om man vidhåller kravet på deltidarbete, som vi vill göra, är det svårt att veta huruvida

de här grupperna verkligen trappar ner sitt arbete. Jag tycker inte vi skall ge oss ut på för djupa vatten i den här diskussionen. Vi får ta det här lagförslaget som det är. Det är inte möjligt att lösa alla individuella problem i det här sammanhanget, men förslaget skall följas upp av riks-försäkringsverket, som skall biträdas av en nämnd där arbetsmarknadens parter är företrädde. Nämnden skall utfärda tillämpningsföreskrifter, och jag hoppas att dessa skall ges en sådan utformning som möjliggör en flexibel tillämpning, så att lagstiftningen blir så smidig som möjligt. Lagen om delpensionsförsäkring är mer ett ramförslag, och det finns inte så många detaljföreskrifter infogade i det.

Jag tror att jag nu hinner vända mig till herr Gustavsson i Alvesta, som säger att många på grund av nedslitning tvingats ta till förtida uttag. Jag hoppas verkligen att vår sjukvårdslagstiftning inte är så dålig att det inte är möjligt för de nedslitna att få ett läkarintyg så att de åtminstone kan få förtidspension.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag kommer just från det nordligaste gruvområdet. Jag vill försäkra att stämningen där är explosiv, och det anknyter direkt till de frågor vi här behandlar.

Det är fem år sedan den stora gruvarbetarstrejken, som skakade hela Sverige. Jag tycker att det finns anledning i det här sammanhanget att fästa riksdagens uppmärksamhet på att frågan om pension vid 60 år är ett krav som en enig gruvarbetarkår står bakom.

En av de stiligaste arbetarmanifestationer som gjorts på senare tid förekom i Malmberget strax före årsskiftet. Då ställdes det helt dominerande kravet om pension för gruvarbetare vid 60 års ålder. Sedan dess har opinionen bara växt och irritationen över att den här frågan inte kunnat lösas är nu så stark att en ytterligare förhållning kan innebära en ny stor gruvarbetarstrejk. Det är lika bra att säga det. Vill man ha det? Kan det ligga i samhällets eller LKAB:s intresse? Jag tror inte det, men nu mullrar det i gruvorna i norr så att risken för en ny storkonflikt är aktuell. Det har gruvarbetarna i malmfälten bett mig hälsa denna kammare, och den hälsningen tycker jag att denna församling skall ta på allvar.

LKAB är den största gruvarbetsgivaren. Det statliga företaget borde för länge sedan ha gått före med gott exempel, i stället för att som man nu gör använda sig av alla möjliga manipulationer för att skjuta frågan framför sig år efter år så att risken för en ny storkonflikt, med pensionsfrågan i botten, nu är helt uppenbar.

Man har enhälliga mötesbeslut bakom sig, där det sägs att pensionsfrågan är i särklass den viktigaste. Det har de stora gruvfackföreningarna, 4:an och 12:an, klargjort inför offentligheten. Det har talats om att lägre pensionsålder är tänkbar, men det skulle gälla enbart för underjordsarbetare, med vissa modifikationer. Det är inte acceptabelt och längst uppe i norr är det här fortfarande en öppen fråga. Dessutom vet vi att det

är praktiskt ogenomförbart, därför att när gruvarbetare som nu har underjordsarbete börjar arbeta ovan jord – det behöver inte ta tio år, det kan röra sig om betydligt kortare tid – kan de vara märkta av sitt arbete under jorden. Dessutom visar en utredning som åtskilliga torde ha läst, bl. a. socialministern, att medeltiden för hur länge en gruvarbetare står ut under jorden ligger på drygt nio år. Av det kan man dra slutsatsen att med den överenskommelse som nu skisseras är det ytterst få som kommer i åtnjutande av förmånen med lägre pensionsålder.

När det gäller den nuvarande situationen – om vi tar Malmbergets gruvförvaltning som exempel – sänks pensionsåldern för underjordsarbetare med tre år. Men samtidigt görs det på ett sådant sätt att pensionsåldern för ovanjordsarbetare höjs med två år. Den kan möjligen låta litet konstigt, men från 1961 till i år har den s. k. rationaliseringspensioneringen gällt. Den har inneburit att jobbare, oavsett om vederbörande jobbat under eller ovan jord, på företagets begäran kunnat få pension vid 63 års ålder. Nu har man rationaliserat färdigt och därmed är det också slut på de s. k. rationaliseringspensionerna. Man erbjuder inte längre pension vid 63 år.

Nu står man mitt uppe i en förhandling, som tydligen inte ger så tillfredsställande resultat som man krävt från gruvarbetarhåll. Jag vill erinra om att detta inte är något nytt krav. Det är faktiskt lika gammalt som gruvdriften i Lappland. Strax före årsskiftet publicerades ett faksimil i pressen. Det fanns någonting som hette Malmbergets Arbetareförening, som till dåvarande riksdagsmannen Hjalmar Branting i februari 1898 aktualiserat kravet på gruvarbetarpension vid 60 år. Så det är sannerligen ingen ny fråga och den är fortfarande olöst.

Innan jag åkte hit, fick jag besök av en gammal gruvarbetare. Han bad mig läsa upp en dikt för den här kammaren. Det skall jag också göra. Det är inget poetiskt mästerverk, men det speglar stämningarna på ett ganska bra sätt. Den anknyter till den demonstration man hade strax före årsskiftet. Dikten lyder så här:

”Tusen man har tågat/det var demonstration/med krav om lägre/ålder att få ut i pension/Även att den gamle/ej skall lida/– fattigdom –/Knapra och försaka/som ett fattighjon . . .

Så enkla voro kraven/som kom från denna här/Som människa få leva/så som pensionär

Att åldersgränsen sänkes/är berättigade krav/alltför många ligger/före sextio i sin grav/Alltför många lider/när kraft och hälsa svek/ en följd av arbetsåren/i gruvor och i verk.

De som sig har klarat/fram till sextio år/de äro ej så många/ de måste få pension.

Många har där ute/på sin arbetsplats/slutat att förnimma/för tidigt lagts i grav/Liemannen skördar . . ./alltför många liv . . ./ hos dem vars hälsa brutits/av gruvors släp och slit.

Då måste man se kravet/”Pension vid sextio år”/vara rätt och riktigt/det ingen prutman tål.”

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Det var som sagt inget poetiskt mästerverk, men det kom direkt ur en gammal gruvarbetares hjärta.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 18
Avstår - 2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 235
Nej - 79
Avstår - 3

Torsdagen den
29 maj 1975

*Rörlig pensionsålder m. m.**Punkten 3*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266
Nej - 48
Avstår - 3

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 18
Avstår - 1

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Torsdagen den
29 maj 1975

Rörlig pensionsålder m. m.

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266
Nej - 48
Avstår - 3

Punkterna 6-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 9 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 18
Avstår - 1

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 10 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 19
Avstår - 1

Punkterna 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 19
Avstår - 1

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den-
na omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 18
Avstår - 1

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 13 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades
den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 17-20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 5 Förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften

Föredrags jordbruksutskottets betänkande nr 18 med anledning av pro-
positionen 1975:99 med förslag till lag om upphävande av lagen (1972:123)
om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften jämte mo-
tioner.

I propositionen 1975:99 hade regeringen (jordbruksdepartementet) fö-
reslagit riksdagen att anta inom jordbruksdepartementet upprättat förslag
till lag om upphävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning
av bekämpningsmedel från luften.

I propositionen hade föreslagits att den särskilda lagen (1972:123) om
förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften upphävdes. Kon-
trollen av spridningen av sådana medel kom därmed att ske helt med
tillämpning av lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:2131 av herr Andersson i Storfors (s), vari hemställts att riksdagen
vid behandlingen av propositionen 1975:99 med förslag till lag om upp-
hävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpnings-
medel från luften gav regeringen till känna vad i motionen anförts om
behovet av olika kompletterande åtgärder vid ett upphävande av lagen,

1975:2133 av herrar Göransson (s) och Jadestig (s), vari hemställts att
riksdagen hos regeringen skulle anhålla om skyndsamt vidtagande av
de kompletterande åtgärder som befanns vara nödvändiga,

1975:2134 av fru Hambraeus m. fl. (c), vari hemställts 1. att riksdagen
beslutade avslå propositionen 1975:99 angående lag om upphävande av
lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från
luften, 2. att riksdagen till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret
1975/76 anvisade ett för resistensbiologisk verksamhet med 115 000 kr.
förhöjt förslagsanslag av 8 274 000 kr. samt 3. att riksdagen uttalade sig

för att växtskyddsverksamheten i högre grad inriktades på biologisk bekämpning, resistensbiologiska undersökningar och försök samt integrerad bekämpning,

1975:2135 av herr Israelsson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade avslå regeringens proposition 1975:99 med förslag till lag om upphävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften, varför den sistnämnda lagen skulle fortsätta att gälla,

1975:2136 av herr Jonasson m. fl. (c), vari hemställts 1. att riksdagen med avslag på propositionen 1975:99 med förslag till lag om upphävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften beslutade om ett bibehållande av lagen och införande av rätt för länsstyrelse att ge dispens i enlighet med vad som anförts i motionen, 2. att riksdagen uttalade sig för att växtskyddsverksamheten i högre grad inriktades på ekologiskt anpassad bekämpning och giftfria metoder,

1975:2138 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m, c, fp), vari hemställts att riksdagen skulle 1. hos regeringen begära förslag till ny lagstiftning om förbud mot spridning från luften av bekämpningsmedel inom samernas renbetesland samt 2. besluta att nuvarande lagstiftning om förbud mot spridning från luften av bekämpningsmedel tills vidare icke upphävdes vad gällde samernas renbetesland i avvaktan på det under 1. begärda förslaget till ny lagstiftning, samt

1975:2139 av herr Wirtén m. fl. (fp), vari hemställts 1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1975:99 angående lag om upphävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften, 2. att riksdagen hos regeringen begärde att ett omfattande forskningsprogram i syfte att utveckla biologiska bekämpningsmetoder utarbetades och redovisades för riksdagen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. med bifall till regeringens förslag samt med avslag på motionerna 1975:2134, yrkande 1, 1975:2135, 1975:2136, yrkande 1 i förevarande del, 1975:2138, yrkande 2, 1975:2139, yrkande 1, anta inom jordbruksdepartementet upprättat förslag till lag om upphävande av lagen (1972:123) om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften,

2. anse motionerna 1975:2131 och 1975:2133 besvarade med vad utskottet anfört,

3. lämna motionen 1975:2136, yrkande 1 i återstående del, utan åtgärd,

4. lämna utan åtgärd motionerna

a. 1975:2134, yrkandena 2 och 3,

b. 1975:2136, yrkande 2,

c. 1975:2138, yrkande 1,

d. 1975:2139, yrkande 2.

Reservationer hade avgivits

1. angående upphävande av lagen om förbud mot spridning av be-

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

kämpningsmedel från luften av herrar Larsson i Borrby (c) och Jonasson (c), fru Anér (fp) och fru Olsson i Helsingborg (c) samt herrar Johansson i Holmgården (c) och Takman (vpk) som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa

att riksdagen skulle

1. med bifall till motionerna 1975:2134, yrkande 1, 1975:2135, 1975:2136, yrkande 1 i förevarande del, och 1975:2139, yrkande 1, samt med anledning av motionen 1975:2138, yrkande 2, avslå propositionen 1975:99,

2. lämna motionerna 1975:2131 och 1975:2133 utan åtgärd,

2. angående ändrat dispensförfarande av herrar Larsson i Borrby (c) och Jonasson (c), fru Olsson i Helsingborg (c) samt herrar Johansson i Holmgården (c) och Takman (vpk) som – under förutsättning av riksdagens bifall till reservation nr 1 – ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av motionen 1975:2136, yrkande 1 i återstående del, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört angående införande av rätt för länsstyrelse att ge dispens från förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften i vissa fall.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Anér (fp).

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har sett mig nödsakad att begära ordet så här inledningsvis i debatten därför att jag har upplevt att det fortfarande finns en och annan som tror att den här propositionen innebär att det nu skall bli fritt fram för spridning av kemiska medel från luften. Jag är angelägen om att slå fast att så inte är fallet.

Den särskilda lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften som regeringen nu föreslår upphävd, tillkom innan vi hade fått den nya lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor. Denna lagstiftning ger oss möjlighet att i ett sammanhang pröva både farligheten hos ett ämne som sådant och sättet för spridningen av ämnet.

Enligt regeringens uppfattning är det viktigt att vi har denna möjlighet till en samlad bedömning av de olika risker, både för människan och för miljön, som kan föreligga vid användningen av ett kemiskt medel, och att det samtidigt finns möjlighet att föreskriva de begränsningar när det gäller t. ex. sättet för spridning av medlet som behövs för att eliminera riskerna.

I produktkontrollnämnden, som har att göra denna samlade prövning, finns representanter för naturvårdsverket, arbetarskyddsstyrelsen, livsmedelsverket, konsumentverket och socialstyrelsen, dvs. alla de myndigheter som var och en inom sitt område har ett ansvar för skyddet av människors hälsa och av miljön. I nämnden sitter också representanter för de stora löntagarorganisationerna. Genom bl. a. sin sammansättning

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

har nämnden möjlighet att utnyttja all den sakkunskap vi i varje särskilt fall har tillgång till när det gäller att bedöma olika kemiska medel.

Den utredning som gjorts om spridning av kemiska medel och den remissbehandling som skett av utredningens förslag har visat att det från arbetarskyddssynpunkt kan vara en fördel att välja spridning från luften i stället för spridning från marken, eftersom arbetarna i det senare fallet utsätts för betydligt närmare kontakter med större koncentrationer av medlen.

Med den nuvarande lagen om förbud mot spridning från luften finns inte de möjligheter som enligt regeringens uppfattning bör finnas att få med dessa arbetarskyddssynpunkter i totalbedömningen av ett bekämpningsmedel och hur det skall användas. En prövning som helt sker enligt lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor ger däremot dessa möjligheter att också ta mer hänsyn till arbetarskyddssynpunkterna när det gäller sättet för spridningen av olika medel. Det har varit avgörande för regeringens ställningstagande i denna fråga.

Får jag så, med anledning av vad som sagts i utskottsbetänkandet om önskvärdheten av utförligare kommentarer i propositionen till de ändringar i kungörelsen som avses genomföras om riksdagen bifaller regeringens förslag, först och främst understryka att det är min bestämda uppfattning att spridning av bekämpningsmedel endast skall tillåtas under förutsättning att alla tänkbara skyddsåtgärder vidtas. Som exempel på ändringar i kungörelsen som reglerar dessa frågor vill jag nämna föreskrifter om skyldighet att på olika sätt, dvs. genom bl. a. anmälan till lokala myndigheter och genom annonsering i ortstidningar, informera om att spridning kommer att ske. Bestämmelser om tillståndsplikt för yrkesmässig spridning kommer att införas. Det ankommer vidare på produktkontrollnämnden att utfärda detaljföreskrifter för hanteringen av medlen i olika avseenden.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda slå fast att ett upphävande av lagen om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften bara innebär att prövningen av dessa medel och sättet för deras spridning görs i ett sammanhang av en och samma myndighet, vilket bl. a. innebär ökade möjligheter att tillgodose arbetarskyddssynpunkter i den totala bedömningen.

Jag har tyckt att det var angeläget, herr talman, att jag fick tillfälle att göra dessa deklARATIONER och detta förtydligande i början av debatten.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! De förtydliganden som herr jordbruksministern har gjort här tror jag också är värdefulla för debatten. Vi som i utskottet sysslat med frågan har redan i förväg haft de här bedömningarna klara för oss. Jag har inte heller på några punkter anledning att argumentera mot det som statsrådet sagt här. Jag hade alltså inte tänkt göra något angrepp på dessa punkter, men det kan ju hända att någon annan har den avsikten.

Möjligen skulle jag vilja ställa en fråga: Innebär statsrådets formulering

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

rörande den prövning av medel som skall ske i produktkontrollnämnden, att nämnden rent av kan förbjuda användningen av fenoxisyror som preparat? Att man kan omgärda hanteringen med föreskrifter och att man bör göra detta är helt klart och helt korrekt. Däremot skulle det nog vara fel att inge någon den föreställningen att produktkontrollnämnden rent av skulle förbjuda fenoxisyror som bekämpningsmedel. Det tror jag knappast att nämnden skulle göra.

Vi fick ju det första förbudet redan våren 1970, när det utfärdades ett allmänt förbud mot spridning från luften av fenoxisyror. Den gången var det ju en mycket intensiv debatt i vårt land, och den myndighet som då handlade frågorna – statens giftnämnd – var inte heller enig. Det var ett majoritetsbeslut som låg bakom förbudet, och fyra ganska så framstående och ganska högljudda reservanter hörde av sig i den allmänna debatten efteråt.

I november 1970 föreslogs av en arbetsgrupp inom giftnämnden ett totalförbud mot spridning av gifter från luften. Det gällde alltså inte bara fenoxisyror utan över huvud taget spridning av bekämpningsmedel från luften, även över åkermark. Dock var giftnämnden redan vid det tillfället relativt tolerant, det gavs redan från början generell dispens för ett tiotal bekämpningsmedel när det gällde spridning över åkermark. Det var fråga om bekämpningsmedel som ansågs mycket väsentliga och svåra att undvara. Men redan detta beslut innebar att antalet bekämpningsmedel reducerades på ett mycket tillfredsställande sätt och att medlen blev ganska få.

Vi fick sedan en rätt intensiv debatt kring då gällande förbud mot spridning av fenoxisyror i skogen. Jag vill gärna säga att den debatten var präglad av mycken oberättigad ängslan, av en mängd felaktigheter och av okunnighet. Man talade om händelseförlopp och förgiftningsfall trots att man i regel inte hade saklig eller vetenskaplig dokumentation. Man blandade in i debatten vad som hände i Vietnamkriget, och det var högst felaktigt, eftersom de fenoxisyrapreparat som användes i Vietnam var av annan karaktär än dem vi använder i skogen här hemma. I Vietnam användes det s. k. 2,4,5-T-preparatet som har betydande inslag av dioxiner och där det är fråga om de svåraste förgiftningsmomenten. Detta använder vi inte här hemma.

Nåja, förbudet mot spridning av fenoxisyror från luften över områden där allmänheten ovetande kunde komma i kontakt med dessa bekämpningsmedel, gällde i princip tills ytterligare kunskap hade vunnits av giftnämnden. År 1972 ansåg giftnämndens majoritet emellertid att sådan ytterligare kunskap hade vunnits och att man då kunde upphäva förbudet. Minoriteten, däribland ordföranden och nämndens s. k. parlamentariska inslag, dvs. de båda riksdagsmännen, reserverade sig.

Sedan kom produktkontrollnämnden så småningom. Där fick inte parlamentariker vara med, utan nämnden utgörs, som statsrådet sade, av fem generaldirektörer.

Kort därefter, efter det att förslaget kommit från giftnämnden men

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

innan förslaget om upphävande den gången hade trätt i kraft, gick emellertid socialministern reservanterna till mötes genom att lägga propositionen 1972:23. Där förklarade socialministern att majoriteten i gift-nämnden gjort en felbedömning och att det fanns anledning till en särskild lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften över mark som inte kunde betraktas som åkermark. Den lagen togs av riksdagen med stor majoritet, och det är den som gäller i dag.

I beslutet ingick också ett uppdrag till regeringen att göra en mera omfattande utredning av frågan.

Under 1974 har denna utredning med parlamentariskt inslag lagt fram ett omfattande utredningsmaterial. Slutsatsen är att man nu anser sig ha vunnit tillräcklig kunskap för att upphäva den särskilda lagen, och att man i den nya produktkontrollnämnden – resultatet av miljökontrollutredningens arbete – har möjligheter att hålla denna hantering under kontroll.

Den slutsatsen har också dragits i den proposition vi nu behandlar, och utskottets majoritet har gått på ett upphävande av lagen.

Vi är dock några reservanter som anmält en mot utskottsmajoriteten avvikande mening. Produktkontrollnämnden säger i sitt remissvar att på vetenskapens nuvarande grund kan man betrakta fenoxisyrorna som acceptabla i skogen. Vi bör heller inte överdramatisera frågan. Det är dock en mycket ringa spridningsmängd det handlar om, även om det skulle finnas små vattendrag inom det besprutade området. För att inte bli missförstådd vill jag alltså betona att jag är helt på det klara med att det handlar om mycket ringa spridningsmängder.

Vad gäller förändringen av floran vill jag referera till en personlig erfarenhet som jag tycker rätteligen bör vara med i en sådan här diskussion. I jordbruket är man för rationell produktion nödsakad att använda fenoxisyrapreparat. De är inte av den farliga arten utan av en annan art som har andra benämningar. Man använder dem i princip vartannat år på all åkerjord. Bara det är en väldig skillnad mot att använda preparatet vart hundra år i skogen.

Men vartannat år, när man i jordbruket inte kan göra bekämpningen på grund av att man har tvåhjärtbladiga växter, t. ex. raps och sockerbeter, finner man en enorm rikedom av de växter fenoxisyrorna bekämpar åren däremellan. Ett 30-tal tvåhjärtbladiga växter kan täcka marken totalt. Man upphör aldrig att förvånas över denna enorma överkapacitet som naturen har att rehabilitera sig.

Jag nämner detta för att i förväg undanröja resonemanget att en bekämpning i skogen vart hundra år skulle nämnvärt påverka floran på lång sikt. Den rehabiliterar sig mycket snabbt, och påverkan blir mycket temporär.

Man har talat om skador för renskötseln och om förgiftningsrisker. Jag vill inte bagatellisera riskerna. Men det är dock så att all halm som i vårt land äts av korna är bekämpad med fenoxisyror. Några förgiftningsrisker eller rester av bekämpningsmedel går inte att finna i de sam-

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

manhngen. Det är därför svårt att förstå att det skulle kunna vara några förgiftningsrisker i renbeteslanden. Däremot är jag helt på det klara med att man genom besprutning med fenoxisyror gör intrång på renbetet på så sätt att man tar bort fodret; genom besprutningen förändras de gröna bladen till vissnade löv. På det sättet påverkar besprutningen renskötseln.

Jag har sagt detta, herr talman, därför att jag tycker att man inte skall överdriva riskerna. Man bör i stället ha så mycket vetenskapligt underlag som möjligt för sitt ställningstagande.

Men, herr talman, några tunga remissinstanser – Kommunförbundet, socialstyrelsen, vars generaldirektör är en av ledamöterna i produktkontrollnämnden, Samernas riksförbund och Svenska naturskyddsföreningen – tycker att man kunde ha skyndat litet långsammare. Vi är några ledamöter i utskottet som reserverat oss för den ståndpunkten. Vi tycker att det hade räckt med att i dag ta ett första steg i stället för att helt upphäva förbudslagen. Man hade, som beskrivs i de båda reservationerna, kunnat ge möjligheter till dispens för sådana projekt där man på ett tillfredsställande sätt kan dokumentera det oundgängliga behovet, fribelägenheten och allt som kan behövas. Därmed hade naturvårdsenheten i länet haft möjligheter att bedöma det enskilda fallet med hänsyn till vissa givna normer.

Nu säger kanske någon att det hade varit att införa administrativt krångel, och det är klart att det hade medfört visst administrativt besvär. Men jag vill då påminna om – för att liksom herr statsrådet försöka att i förväg bemöta eventuella frågor – att vi nyligen fattade ett riksdagsbeslut om att all avverkning skall anmälas. Vi fick då besked om att det inte skulle innebära något administrativt krångel. Det kan då knappast heller vårt förslag göra, som gäller så mycket färre fall.

Vi reserverar tror att vi med reservationens förslag hade kunnat få ett mer välavvägt beslut, som innebär en bibehållen trygghet för allmänheten, en trygghet som allmänheten har rätt att kräva av politikerna. Jag medger gärna att människors ängslan för dessa preparat tidvis är överdriven och överdramatiserad. Men den finns där, och man kan inte underlåta att ta hänsyn till den. Det finns människor som av blotta förskräckelsen tror sig vara sjuka och som faktiskt blir sjuka av den rädslan. Med ett dispensförfarande hade man, tror jag, kunnat öppna en möjlighet för myndigheterna att i enskilda och välbetänkta, riskfria fall – sådana finns det många – ge tillåtelse för bekämpningsmedelsspridning.

Till sist, herr talman, skulle jag bara vilja anföra några synpunkter på ett par motioner.

Man talar i några motioner om resistensbiologisk forskning och biologiska metoder. Jag måste då säga att det ingenting har att göra med bekämpning av björksly. Det är mycket intressant när det gäller bekämpning av växtskadegörare och växtsjukdomar, men när det gäller att bekämpa björkträd kan jag inte tänka mig att de biologiska eller resistensbiologiska forskningsprojekten är särskilt meningsfulla.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets hemställan.

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Larsson i Borrby ställde en direkt fråga till mig, om det var möjligt för produktkontrollnämnden att fatta beslut om att förbjuda fenoxisyror eller andra bekämpningsmedel. Det förhåller sig så, att den ändring i lagstiftningen som vi nu vidtar inte ändrar någonting därvidlag. Det är alltså möjligt för produktkontrollnämnden att hantera hela frågan, dvs. besluta om dels vilka medel som skall tillåtas, dels på vilket sätt de får spridas. Avsikten med förslaget har varit att få en gemensam prövning av hela frågan i ett sammanhang.

Det är riktigt som herr Larsson i Borrby säger att några remissinstanser har haft den inställningen, att man kanske borde skjuta litet på beslutet. Motiveringen för detta har – t. ex. för socialstyrelsen – varit de psykologiska effekter som det kan medföra att människor känner sig oroad – fastän som herr Larsson i Borrby sade, de egentligen inte skulle behöva vara det – därför att förbudet nu upphävs.

När vi i regeringen har prövat frågan har vi fäst stort avseende vid de remissinstanser som representeras av arbetarskyddsstyrelsen och löntagarorganisationerna och som mycket bestämt har krävt den ordning vi nu föreslår för att få arbetarskyddssynpunkterna och arbetsmiljösynpunkterna prövade vid den totala bedömningen. Av samma anledning som människor av psykologiska skäl kan känna oro för att gå ut i skogen på grund av att den har varit föremål för utspridning av något av produktkontrollnämnden godkänt bekämpningsmedel kan naturligtvis också arbetstagarna, som ju handskas med de här medlen, av psykologiska skäl känna en betydande oro för att medlen inte är så riskfria att de som utför arbetet kan känna sig trygga. Jag tycker nog därför att de psykologiska skälen väger lika tungt i det ena sammanhanget som i det andra.

Jag vill alltså än en gång markera – jag hoppas att herr Larsson och jag är överens på den punkten – att slopandet av lagen om förbud mot spridning från luften inte ändrar någonting av den reella tryggheten i sammanhanget. Prövningen av hela frågan kommer att ske i produktkontrollnämnden. Detta har enligt regeringens sätt att se bara ökat möjligheterna att ta hänsyn till arbetarskyddssynpunkterna vid den totala bedömningen, och det har vi ansett vara utomordentligt angeläget.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka för jordbruksministerns beredvillighet att genast besvara den direkt ställda frågan. Jag har heller inte anledning att på någon punkt göra invändningar mot det anförande som statsrådet nu hållit, utan jag ställer mig tvärtom gärna bakom det mesta av hans formuleringar.

Jag ville dock med min fråga markera att eftersom produktkontrollnämnden i sitt remissvar har anført att man på vetenskapens nuvarande grund får anse fenoxisyrorna som acceptabel i skogen, vore det felaktigt att mot den bakgrunden inge allmänheten förväntningen, att man skulle kunna förbjuda användningen av fenoxisyra. Detta verkar inte särskilt

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

sannolikt – det har ju statsrådet inte heller hävdad, vilket finns anledning att understryka.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill bara markera, för att inga missförstånd skall uppstå, att jag här i riksdagen inte nu talar om hur man skall *behandla* något kemiskt medel utan att hanteringen av den frågan skall ske i produktkontrollnämnden, som har att fatta beslut på den punkten.

Herr ISRAËLSSON (vpk):

Herr talman! Med anledning av regeringens proposition nr 99 har motionen 2135 väckts av några vpk-ledamöter med mitt namn först. I motionen yrkas att den särskilda lagen nr 123 år 1972 om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften, som i propositionen föreslås bli upphävd, skall gälla även i fortsättningen. Motioner med likartat innehåll har också väckts av representanter för andra partier.

Vi menar i motionen att grunden för all lagstiftning måste vara att bestämmelserna och dessas tillämpning är förankrade i folkets breda lagor. Det menar vi måste gälla även i det fall då experter anser sig kunna presentera ett faktaunderlag som kan ligga till grund för beslut som skulle gå emot en folkopinion.

Den hittills gällande särskilda lag som förbjuder spridning av bekämpningsmedel från luften över andra områden än åkermark tillkom efter en stark folkopinion mot sådan spridning från luften. Denna lags tillkomst hälsades med tillfredsställelse av den medvetna miljöopinion som bidrog till dess tillkomst. Det finns knappast något som tyder på att denna breda folkopinion nu skulle vara beredd att acceptera ett upphävande av den särskilda lagen, som uttryckligt förbjuder spridning från luften.

Propositionens förslag om upphävande av den särskilda lagen grundar sig på en utredning som kom fram till att den borde kunna upphävas och att regleringen på detta område skulle kunna göras enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor, som tillkom år 1973. I praktiken innebär det att vad som nu gäller för åkermark kommer att gälla för all spridning av bekämpningsmedel.

Vi erkänner i motionen att den situation som skulle uppstå efter det att den särskilda förbudslagen upphävts är bättre än den som rådde före förbudslagens tillkomst. Dels finns nu lagen om hälso- och miljöfarliga varor att falla tillbaka på, dels föreslås i propositionen vissa åtgärder i samband med upphävandet av förbudslagen, vilka syftar till att skydda mot olägenheter.

Varför har vi då gått emot att förbudslagen nu upphävs? Jo, främst av det skälet att innehållet i en lag är en sak och tillämpningen en annan. Ser man till lagtexten är lagen om hälso- och miljöfarliga varor mycket bra från miljöskyddssynpunkt. I samband med antagandet av lagen uttalade sig också riksdagen klart för att den s. k. omvända bevisföringen skulle gälla i fråga om hälso- och miljöfarliga varor. Tillämpades denna ordning strikt, skulle lagen kunna utgöra en utmärkt grund för ingri-

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

panden mot varor som kan vara till skada för människor eller miljö. Men tillämpningen har inte varit så strikt hittills att vi anser att det ännu föreligger grund att ta bort den lag som uttryckligt förbjuder spridning av bekämpningsmedel från luften. Samma mening har också flera tunga remissinstanser som har yttrat sig över utredningen.

Utskottet anser sig kunna bifalla propositionen men har skrivit mycket starkt om de förutsättningar som skall grunda ett hävande av den nu gällande förbudslagen. I verkligheten är alltså skillnaden mellan utskottet och reservationen inte särskilt stor.

Vid utskottsbetänkandet är också fogad reservationen 2, där det yrkas att dispensärenden skall kunna handläggas av länsstyrelserna. Den har inte direkt anslutning till vår motion, men vi anser ändå att vi kan stödja även denna reservation med den utformning som den har fått.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har bara två korta frågor som jag måste få ställa till herr Israelsson.

Anser inte herr Israelsson att skogsarbetarna och lantarbetarna tillhör folkets breda lager?

Anser inte herr Israelsson att arbetarskydds- och arbetsmiljösynpunkter skall få vägas in med samma tyngd som andra frågor i diskussionen om vår miljö?

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! På jordbruksministerns frågor vill jag svara att visst är det viktigt med arbetarskydd. Ur den synpunkten förordar vi självfallet en spridning från luften framför manuell spridning där man befinner sig i närheten av de medel som man sprider ut. Ur arbetarskyddssynpunkt är det naturligtvis en bättre metod att sprida från luften, men ur allmän synpunkt menar vi att spridning från luften inte är tillfredsställande – i varje fall inte tillfredsställande förankrad i folkets medvetande. Vad vi syftar till är i första hand att man över huvud taget inte skall sprida sådana här medel utan vara mycket återhållsam med det.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Är det inte, herr Israelsson, ändå värdefullt att man kan få väga dessa olika krav gentemot varandra vid en total bedömning, så att man inte tappar bort arbetarskyddssynpunkterna?

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jo, jag medger det. Men jag menar att spridning över huvud taget bör kunna ersättas med andra metoder. Man bör använda annat än gifter för att bekämpa t. ex. sly o. d. eller använda dem mycket återhållsamt.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Det är klart att man i alla sammanhang skall ta hänsyn till arbetsmiljön. Jag erkände redan i mitt förra inlägg att i det hänseendet kan spridning från luften, om den görs med mycket hård urskillning, vara bättre. Men spridning från luften medför, som man säger i ett av remissyttrandena, vissa olägenheter och är inte förenlig med principen om minsta möjliga ingrepp. Den synpunkten måste också vägas mot andra krav.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill till sist säga till herr Israelsson att det här beslutet innebär inget tillstånd att sprida bekämpningsmedel från luften.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Det torde stå helt klart att spridning av kemiska bekämpningsmedel är något som oroar oss alla. Den fråga som man ställer sig varje gång det är tal om spridning av sådana medel är: Har vi tillräcklig kontroll på att medlet inte är skadligt för människor och miljö? Samtidigt är vi medvetna om att vi i vissa sammanhang behöver använda bekämpningsmedel. Det är helt klart att i den mån man anser att sådana medel kan tillåtas att spridas är spridningssättet och hanteringen av dem en viktig fråga.

Det har klart framgått av jordbruksministerns inlägg att regeringens förslag i sak inte innebär att det är fritt fram för spridning av bekämpningsmedel från luften. Frågan om huruvida medlen kommer att tillåtas och sättet för hur de skall spridas kommer att avgöras av produktkontrollnämnden.

Reservanterna yrkar avslag på propositionens förslag om upphävande av den särskilda lagen om spridning av bekämpningsmedel från luften. Man motiverar avslagsyrkandet med att lagen om hälso- och miljöfarliga varor är alltför ny för att kunna ersätta lagen om spridning från luften. Min kommentar till det är att om produktkontrollnämnden får förtroendet att besluta om medlens användning, bör nämnden också vara kompetent att avgöra på vilket sätt medlen skall spridas. Det bör enligt min mening vara betydligt svårare att avgöra medlens skadeverkningar eller ofarlighet än att avgöra frågan om lämpligaste spridningssätt.

Reservanterna är beredda att tillåta spridning av medel som produktkontrollnämnden godkänner. Det kan t. ex. innebära att medlen sprids med hand- eller traktoraggreat. Ur arbetsmiljöskyddssynpunkt torde dessa spridningsformer många gånger vara långt mera oacceptabla än spridning från luften. Flera av remissinstanserna som yttrat sig över utredningsbetänkandet har framhållit att ur arbetarskyddssynpunkt är spridning från luften att föredra framför spridning från marken.

Om man nu är beredd att tillåta att medel sprids, är det något konsekvent av reservanterna att inte lyssna på den expertis i arbetarskyddsfrågor som yttrat sig och låta produktkontrollnämnden besluta om det bästa spridningssätt som kan vara aktuellt i det särskilda fallet. Dessutom innebär spridning från marken större risk för icke önskade

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

effekter på markfloran genom den större preparatmängd som måste användas och genom spridningssättet, som innebär sämre spridningseffekter och därmed större koncentration av preparaten.

Rent allmänt bör enligt utskottets mening betonas att produktkontrollnämnden, när det i förekommande fall gäller att ta ställning till frågan om spridning av bekämpningsmedel, givetvis bör agera med all möjlig försiktighet.

Man kan utgå från att departementschefens och utskottets uttalande men även det uttalande som reservanterna gör liksom den oro som återspeglas i den allmänna opinionen kommer att leda till att produktkontrollnämnden kommer att agera med allra största försiktighet, innan den tillåter spridning av kemiska preparat vare sig det gäller spridning från luften eller från marken. Nämndens för någon tid sedan fattade beslut om förbud mot användande av DDT i skogsbruket ger belägg för att man är beredd att handla med försiktighet.

Det råder väl ingen tvekan om att det ur olika synpunkter måste anses föreligga ett behov av att kunna sprida kemiska bekämpningsmedel från luften. Inte minst ur skogsbrukets synpunkt har det stor ekonomisk betydelse. Från arbetarskyddsynpunkt medför spridning från luften väsentligt mindre problem än spridning från marken. Det är självfallet av största vikt att arbetarskyddsaspekterna beaktas vid beslut om spridningssättet men även att allmänheten skyddas på ett tillfredsställande sätt.

Utskottsmajoriteten utgår från att sådana bestämmelser införs i kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor som departementschefen framhållit i propositionen och att informationsplikt införs vid alla former av spridning av kemiska bekämpningsmedel. Informationsplikten bör ha en sådan utformning att så långt möjligt allmänheten säkerställs från att ovetande komma i kontakt med kemiska bekämpningsmedel eller områden där de spritts. Utskottets ställningstagande innebär, att om upphävande av den särskilda lagen mot förbud av spridning av bekämpningsmedel från luften upphävs och produktkontrollnämndens beslut om spridningssättet framledes kommer att innebära tillåtelse till spridning från luften, skall det ske under sådana former att riskerna inte är större än vid spridning från marken.

Det beslut som riksdagen nu skall fatta i anledning av propositionen gäller en principfråga, där reservanternas ställningstagande för mig är litet svårförståeligt. Man kan utgå från att om lagen om hälso- och miljöfarliga varor hade funnits vid tidpunkten för införandet av den särskilda lagen om förbud mot spridning från luften, hade den sistnämnda aldrig kommit till. Regeringen hade bara kunnat utfärda sådana bestämmelser i tillämpningskungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor att spridning från luften hade kunnat förbjudas.

Med reservanternas förslag om att den särskilda lagen om förbud mot spridning från luften skall vara kvar kombinerat med förslaget om att länsstyrelserna skall ges möjligheter att besluta om att medge undantag från lagen får man en praktisk tillämpning av lagstiftningen som i princip

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

är densamma som regeringens förslag. Men skillnaden blir, att i stället för att produktkontrollnämnden fattar eventuella beslut om tillåtlighet av spridning från luften, blir det länsstyrelserna som kommer att fatta dessa beslut. Jag anser nog att produktkontrollnämnden besitter större kompetens och sakkunskap för att fatta sådana beslut än länsstyrelserna. Med det dispensförfarande som reservanterna föreslår måste propositionens förslag både ur praktisk handläggningssynpunkt och ur miljöskyddssynpunkt vara bättre. Det hade varit annat om reservanterna hade gått på en klar linje om att kvarhålla ett totalförbud mot spridning från luften, men det har de inte gjort. De vill bara flytta beslutsfattandet från produktkontrollnämnden till länsstyrelserna. Utskottsmajoriteten har ansett att det är en felaktig väg att handlägga frågorna, och det har inte, herr Larsson i Borrbj, administrativa skäl, utan det beror på att vi anser att sakkunskapen i dessa frågor är större hos produktkontrollnämnden än hos länsstyrelserna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 18.

Herr LARSSON i Borrbj (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindberg försöker att på ett något glidande sätt debattera en fråga som statsrådet och jag redan har stökat undan. Jag vet egentligen inte anledningen till detta. Resonemanget utgör i varje fall ingen grund för meningsfull kritik mot reservanternas ställningstagande.

Produktkontrollnämnden har, som herr Lindberg säger, med all säkerhet större sakkunskap än länsstyrelserna. Det går alldeles utmärkt att påstå detta. Men fortsatt resonemanget och kom fram till resultatet att produktkontrollnämnden har den större sakkunskapen vad gäller kemisk-teknisk bedömning. Men naturvårdsenheten i länet, som man kan säga i stället för länsstyrelsen, har större lokalkännedom. Låt mig säga än en gång – det är visst fjärde gången redan i den här debatten – att produktkontrollnämnden redan i sitt remissvar klart och tydligt har sagt att den anser fenoxiättikssyran acceptabel i skogen. Då är det inte rimligt att anta att produktkontrollnämnden därefter skulle förbjuda fenoxisyror. Det betyder att en ganska allmän användning av fenoxisyror blir följden av vårt beslut i dag, om vi följer utskottsbetänkandet.

Skillnaden består inte bara i att man flyttar beslutanderätten, vilket i och för sig är något positivt enligt min mening. Skillnaden mellan utskottsbetänkandet och reservationen är att den lokala myndigheten under länsstyrelsen, naturvårdsenheten, som har lokalkännedom, skulle komma att väsentligt reducera den mera generella bekämpningen. Den kommer att kunna avvisa en del projekt som knappast produktkontrollnämnden med sin brist på lokalkännedom kan lägga sig i. Därför vill jag alljämt hävda att skillnaden mellan reservationen och utskottsbetänkandet är att reservationens innehåll innebär en betydligt reducerad areall besprutning.

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Herr LINDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larssons i Borrbys kommentar rörande min debattteknik lämnar jag därhän. Men när det gäller produktkontrollnämndens inställning till frågan om fenoxisyrorna så har jag såvitt jag kan erinra mig inte i reservationen sett att reservanterna har menat att de skall förbjudas.

Jag frågar herr Larsson i Borrbys: Vet herr Larsson vilken inställning länsstyrelserna har till detta medel? Det är väl inte så alldeles säkert att länsstyrelsernas inställning avviker från produktkontrollnämndens. Om dispensförfarandet införs kommer länsstyrelserna såvitt jag förstår ofta att tvingas inhämta produktkontrollnämndens uppfattning, och den kommer alldeles säkert att vara vägledande i de allra flesta fall. Produktkontrollnämnden har möjlighet att även om flygspridningen släpps fri undanta vissa känsliga områden. Jag tror nog det finns en tämligen betryggande säkerhet för att sådana undantag kommer att göras om det är motiverat.

Herr LARSSON i Borrbys (c) kort genmäle:

Herr talman! Ingen kan väl begära att man här skall tala om i vilka fall eller i vilken omfattning naturvårdsenhetens ställningstagande skulle avvika från produktkontrollnämndens. Men, herr Lindberg, om det skulle avvika, kommer det att innebära ett mindre antal besprutningsprojekt. Det kommer aldrig att innebära ett större antal besprutningsprojekt.

Om vederbörande myndighet på grund av sin lokala kännedom anser att ett projekt är olämpligt – även om det rent formellt svarar mot det generella principbeslutet – kommer den lokala myndighetens beslut att innebära en något minskad och areellt nedbringad användning av fenoxisyror.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Efter många inlägg kan jag fatta mig kort. Jag vill bara framföra ytterligare någon synpunkt i anledning av motionen 2136 som jag väckt tillsammans med andra ledamöter och som ligger till grund för reservationerna. Vi har yrkat avslag på propositionen om frisläppande av flygbesprutningen. Ett sådant frisläppande kan medföra stora risker. Förhållandena är olika inom olika områden. I ett skogsområde som ligger inte alltför långt från en bebyggelse, dit vatten från skogen via rännilar når fram till källor och andra vattentäkter varifrån vatten tas till både djur och människor, är det riskabelt att använda ifrågavarande gifter. Vi tycker därför att förbudet mot flygbesprutning i princip bör vara kvar.

Vi är ändå helt på det klara med att på vissa platser flygbesprutning kan ske utan olägenhet, men här bör tillståndsförfarande användas för att man skall kunna skilja ut riskabla områden.

Vi är också på det klara med att det ur arbetsynpunkt kan vara en fördel med flygbesprutning. Besprutning för hand eller från traktor m. m. är ju förenat med vissa svårigheter. Det är också klart att det vid besprutning från luften kan bli mindre giftmängd inom ett område.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Vi anser likväl att bästa kontrollen erhålles med ett förbud i princip och att man sedan får söka dispens när så anses nödvändigt.

Jag kan aldrig föreställa mig att det blir någon större, administrativt besvärande apparat. Det är väl, som herr Larsson i Borby sade förut, inte så många fall det kan röra sig om. Vi har tidigare fått förslag om att varje liten skogsavverkning skulle anmälas. Det skulle i så fall röra sig om mer än 200 000 anmälningar per år när det gäller skogsavverkningar. Visserligen har regeringen backat ur i detta avseende, men man vill fortfarande hålla kvar skyldigheten till anmälan efter kalhuggning av 0,5 har.

Flygbesprutning kan medföra betydligt större miljörisker enligt vårt förmenande, och då kräver väl ändå konsekvensen att tillstånd bör sökas och ansökan prövas i vanlig ordning. Det är ändå en rimlig begäran. Då kan också länsstyrelserna, i det samarbete som förekommer med kommunerna och människorna där – som har den största ortskännedomen – ha möjligheter att bedöma de här frågorna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag hör till dem som i flera avseenden har ett förflutet i det ärende som behandlas nu. Jag har i mitt hemlän varit bland dem som riktat allvarlig kritik mot sättet att använda kemiska medel i framför allt skogsbruket. Kritiken har uppenbarligen inte varit obefogad. Den har föranlett åtgärder i olika avseenden. Den kanske viktigaste åtgärden är utfärdandet av lagen om hälso- och miljöfarliga varor, som ger regeringen och underlydande myndigheter utomordentliga möjligheter att ingripa mot en ohämmad användning av dessa medel. Samtidigt har gällt en särskild lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften över annan mark än skogsmark. Lagen infördes på våren 1972 som ett provisorium i avvaktan på resultatet av en särskild utredning om spridning av kemiska medel, dvs. handelsgödselmedel och bekämpningsmedel. Det är resultatet av denna utrednings arbete, i vilket jag själv hade förmånen att delta, som vi nu delvis ser i form av den föreliggande propositionen. Kammarerna har därför säkert förståelse för att jag känner ett behov av att ta till orda i denna fråga.

Som jag nyss nämnde avsåg utredningen både handelsgödselmedel och bekämpningsmedel. Propositionen avser endast förslagen beträffande bekämpningsmedel. Jag uppfattar emellertid inte detta som att regeringen intar en negativ inställning till förslagen beträffande handelsgödselmedlen utan mera som ett uttryck för det förhållandet att utredningens förslag i dessa avseenden inte är av den karaktären att de behöver underställas riksdagen utan i stället kan prövas av regeringen och den underställda myndigheter.

Många forskningsresultat från senare år ger vid handen att handelsgödselanvändningen inte är problemfri. Utlakningen förorsakar negativa effekter i form av höjda nitrithalter i dricksvattnet, igenväxning av sjöar

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

osv. Även om de hittills vunna resultaten inte är direkt alarmerande, visar de att utvecklingen måste följas med mycket skärpt uppmärksamhet. Tydligt är dock att handelsgödseln inte är den enda negativa faktorn, utan flera samverkar. Men klart är att handelsgödseln i varje fall i vissa delar av landet spelar en roll i sammanhanget. Det finns därför all anledning för handelsgödselanvändarna att iaktta de regler och anvisningar som olika myndigheter utfärdar eller kan komma att utfärda.

Att frågan om handelsgödselanvändningen inte särskilt uppmärksamats i den föreliggande propositionen får alltså inte tas som intäkt för att det är fritt fram för en ohämmad sådan användning. Jag förutsätter tvärtom att centrala, regionala och lokala myndigheter med skärpt uppmärksamhet följer utvecklingen och vidtar alla de åtgärder som kan visa sig nödvändiga. De förslag som utredningen om spridning av kemiska medel lagt fram beträffande handelsgödselanvändningen betraktar jag som minimikrav som måste förverkligas. Men vilka regler som än gäller beror det dock ytterst på de enskilda användarna, om användningen av handelsgödsel sker under sådana förhållanden att långtgående restriktioner kan undvikas. Jordens, och numera även skogens, brukare har här ett ansvar som många människor – inte minst i mitt hemlän – hoppas att brukarna skall förstå och leva upp till.

Än mer kontroversiell än handelsgödselanvändningen har spridningen av kemiska bekämpningsmedel varit, framför allt spridningen från luften. Som bekant infördes i sistnämnda avseende ett förbud som skulle omprövas när resultatet av arbetet inom utredningen om spridning av kemiska medel var klart. Det är, som förut nämnts, resultatet av det arbetet som vi här i dag ser i form av den föreliggande propositionen.

Jag måste säga att utredningen gick mycket ambitiöst till väga. Utredningen var bl. a. i tillfälle att höra ca 60 företrädare för berörda myndigheter och vetenskapliga institutioner, arbetsmarknadens vederbörande parter m. fl. Utredningen fick bl. a. på detta sätt reda på berörda arbetstagares önskemål rörande anordnandet av arbetarskyddet inom detta område. Utredningen företog också vissa studieresor, bl. a. till Helsingfors, för att få del av de finska myndigheternas syn på den föreliggande frågan. Utredningen har genom sitt arbete kunnat samla en mängd material och klargöra mycket av det som tidigare ingivit mig och andra osäkerhet inför bl. a. flygspridningen. Jag vill i det här sammanhanget ge en eloge åt den förre ledamoten av denna kammare Einar Henningsson för det sätt han ledde utredningsarbetet på. Det var inte minst hans förtjänst att vi kunde bli eniga i utredningen trots de mycket olika utgångspunkter deltagarna i utredningen hade för sitt arbete.

Utredningsarbetet har klart visat att flygspridning är den från arbetarskyddssynpunkt mest vänliga spridningsmetoden. Den som sett en skogstraktor användas för spridning av kemiska medel vill knappast rekommendera den metoden. Men en förutsättning för att spridning från luften skall få äga rum är givetvis att den sker med iakttagande av all den omsorg som spridningsformen kräver. Utredningen har lagt fram

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

en rad förslag som i stort sett godtagits vid remissbehandlingen för att göra denna och andra spridningsformer så säkra som möjligt. Jag räknar med att dessa förslag kommer att genomföras och att övervakningen av att de sedan iakttas blir rigorös.

Anledningen till att många människor tidigare reagerade så häftigt i samband med spridningen av bekämpningsmedel var att vederbörande myndigheter iakttog en attityd som innebar, att det var en fråga för några få experter som vi övriga inte hade med att göra. Jag hoppas myndigheterna nu har klart för sig att det här gäller en fråga som engagerar många människor. Det är därför bra att utredningen lagt fram förslag, som regeringen ställer sig bakom, om information till allmänheten rörande spridning av kemiska medel inom områden där allemansrätten gäller. Och jag vill understryka att förslagen inte bara gäller flygspridning utan alla former av spridning. Allmänheten har verkligen ett berättigat krav på information i det sammanhanget. De tillämpningsbestämmelser som regeringen och bl. a. produktkontrollnämnden har att utfärda är därför mycket viktiga.

Jag vill här understryka att upphävandet av flygförbudslagen inte innebär att det utan vidare är tillåtet att sprida bekämpningsmedel från luften. Som lagstiftningen är utformad fordras det att produktkontrollnämnden särskilt godkänner de medel som skall spridas från luften. Nämnden har därvid möjlighet att ange bestämda villkor för användningen, bl. a. med hänsyn till allmänhetens intressen. Om, jag säger om, nämnden skulle komma att tillåta spridning av bekämpningsmedel från luften, hoppas jag verkligen att användarna kommer att iaktta stor restriktivitet och med säkert omdöme välja ut de områden som behandlas. Om användningen inte sker under dessa förutsättningar, är jag rädd för att många kommer att reagera häftigt.

Det är naturligt att allmänheten känner en rädsla och osäkerhet inför det som den inte har tillräckliga kunskaper om. Myndigheterna kan här genom en saklig, väl utformad information bidra till att mota denna rädsla och skingra osäkerheten. Men hur stora informationsinsatser man än gör, beror det ytterst på användarna om allmänheten skall kunna ha förståelse för spridningen av kemiska medel. Dessa är uppenbarligen oundgängliga inslag i modernt skogsbruk och jordbruk. Men det är också angeläget att man envetet strävar efter att finna andra metoder. Forskarna måste här få all rimlig hjälp av anslagsbeviljande myndigheter.

Jag vill till slut, herr talman, erinra om den motion som jag har väckt i detta sammanhang. Jordbruksutskottet har i sin skrivning till stora delar tagit upp utredningens förslag och i mycket gjort dem till sina men förklarar till sist att motionen med det anförda kan anses besvarad. Jag skulle ha önskat en betydligt starkare skrivning av utskottsmajoriteten i det här ärendet, men skrivningen är dock sådan att jag kan biträda den.

Herr talman! Jag har med det anförda velat motivera att jag ansett mig kunna biträda det föreliggande utskottsförslaget. Men jag vill un-

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

derstryka – och jag gör det kraftigt – att jag med stor uppmärksamhet kommer att följa användningen av kemiska medel, både handelsgödselmedel och bekämpningsmedel. Visar det sig att de förutsättningar på vilka jag byggt mitt ställningstagande inte uppfylls, anser jag mig oförhindrad att återkomma i frågan och att föreslå de åtgärder som utvecklingen kan ge anledning till. Jag vill gärna tillägga att det hittills mest varit skogsbruket som kommit i blickpunkten när det gällt användningen av kemiska medel. Men det är ju så att det är jordbruket som använder de verkligt stora kvantiteterna, låt vara under delvis andra förutsättningar än skogsbruket. Företrädare för jordbruket har ibland, tycks det mig, intagit den ståndpunkten att "det här är inte vårt problem". Jag tror att en sådan inställning är felaktig, och det förhållandet att jordbruket ofta klarat sig från kritik i motsats till skogsbruket får inte uppfattas som om de som är intresserade av de här frågorna glömt bort jordbrukets roll i sammanhanget.

Med dessa ord, herr talman, ansluter jag mig till jordbruksutskottets förslag.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Den utredning, som herr Andersson i Storfors beskrev, föreslår en rad åtgärder som måste vidtas för att man skall kunna sätta i gång med flygbesprutning av skogen igen utan att människor eller natur skadas. Jag anser att de åtgärderna är alltför vagt utlovade i propositionen, och av den anledningen yrkar jag bifall till reservationen I.

Därmed ansluter jag mig till motion 2139 av herr Wirtén m. fl. och motion 2134 av fru Hambræus m. fl. i fråga om själva avslaget. I båda dessa motioner understryks vidare, även om det är olika formuleringar, att – för att citera Svenska naturskyddsföreningen – "viktigare än att förfina spridningsmetoderna är att få fram brukningsmetoder som gör medlen överflödiga inom jord- och skogsbruk". Det är i dag omöjligt att göra några mera preciserade yrkanden i denna sak, eftersom det måste ske i samband med budgetbehandlingen. Men jag vill trots detta understryka – och nu citerar jag socialstyrelsens remissyttrande – att "en alltför stor njuget från samhällets sida till spörsmålet beträffande spridning av kemiska bekämpningsmedel kan lätt leda till att man av bekvämlighetsskäl griper till dylika medel och att forskningen i fråga om alternativa bekämpningsmetoder hålls nere på en blygsam nivå".

Detta gäller inte bara jordbruket, där det finns helt andra metoder för att hålla växterna fria från skadeangrepp än att använda kemisk bekämpning. Det gäller också skogsbruket. Vidare finns det inte i dag mekaniska röjningsmetoder som kan konkurrera med besprutningen ur snävt ekonomisk synpunkt, men som fru Hambræus påpekar bör detta vara en anledning att satsa på att ta fram mera lämpliga maskiner.

Med all respekt för utskottets ärade ordförande, som naturligtvis vet mycket mer om jordbruk än jag, kan jag ändå inte helt vifta bort de erfarenheter som bl. a. en gammal skogvaktare i Värmland berättat

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

om. Han har gått i skogen i 50 år och sett hur växtligheten utvecklats där, och han varnar allvarligt för att vissa blomarter kan bli svårt skadade eller rent av utrotade vid besprutning av stora områden utan noggrann kontroll. Svårigheten med flygplansbesprutning är som bekant bl. a. avdriften, som sägs kunna bli en halv kilometer och som gör det omöjligt att låta känsliga områden vara i fred, även om man vill skydda dem.

Att jag i detta sammanhang inte yrkar bifall till reservationen 2 utan bara till reservationen 1 beror på att jag inte är övertygad om att det är någon ändamålsenlig kompromiss att låta länsstyrelserna överta produktkontrollnämndens ansvar för vilka ämnen som släpps lösa. Jag skulle alltså mycket hellre se att produktkontrollnämnden har sitt fulla ansvar och att vi får en annan proposition där samtliga skyddsåtgärder som utredningen har föreslagit blir definitivt gällande överallt.

Det väsentliga är att förbudet mot besprutning från luften inte tas bort innan vi fått klara besked om vilka säkerhetsåtgärder som skall kringgärda det, så att man har möjlighet att bedöma i vilken mån alla de platser där eventuell flygbesprutning då skulle vidtas, är skyddade vad gäller människor, djur och sådana växter som man icke önskar skada.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen 1.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jordbruksministern fällde här ett yttrande som jag försöker uppfatta som lugnande. Han sade att i realiteten ändras ingenting genom det som nu skall beslutas, om utskottets skrivning går igenom. Herr Israelsson har sagt – och jag håller med honom om det – att det inte är så stor skillnad i fråga om skrivningarna, förutom att de mynnar ut i olika yrkanden.

Att jag tar till orda här beror delvis på att jag vistas ganska mycket i skogen – det har jag gjort ända sedan jag var barn – och har stort intresse för skogen, för dess flora och fauna. Jag bor i en skogsbygd, och i en sådan är jag också uppvuxen. Jag har sett att metoderna för att ta vara på skogen och sköta den har förändrats och hört. Men jag tror inte att man riktigt har bevis för att det nya brukningssättet, vad som sker i fråga om gödsling och annat, är ofarligt, utan jag tror att det kan vara skadligt. Vad sker egentligen med djuren och blommorna, vad sker med oss människor som vistas där?

Jag håller med den tunga remissinstans som säger att det behövs mera forskning här, och nu förutsätts ju också i betänkandet att det skall ske forskning. Men varför är det så bråttom med upphävandet av en lag som är så pass ny?

Jag håller också med socialstyrelsen som säger att det psykologiskt kan vara skadligt med spridning från luften. Jag har under årens lopp varit i bygder på olika håll där man sett flygmaskiner som gått upp för att gödsla. Folk har först undrat vad det varit för konstigt föremål som farit över ett berg eller över en skogstrakt, och sedan har jag märkt vilken oro som kan uppstå hos människorna, även hos sådana som inte

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

utan vidare säger att det här ger upphov till cancer, vi får dåliga bär osv.

Jag tror att den här metoden skrämmer många människor i onödan. Och på frågan, om detta spridande av gifter behövs, svarar jag nej. De flesta svarar naturligtvis ja. Men ändrar man frågan till att gälla om ifall spridningen är nödvändig, så påstår jag att det måste finnas möjligheter att ersätta giftspridningen med någonting annat. Vården av markerna – den blir kanske dyrare – är viktig; vi kan sköta markerna på ett sådant sätt att det mesta av giftspridningen inte behövs. Nu är det ju meningen att de farligaste gifterna inte skall spridas, och jag hoppas verkligen att man kan känna sig lugnad av det som står i betänkandet.

Men jag har gått upp i talarstolen närmast därför att jag tillsammans med herr Carlsson i Vikmanshyttan och herr Sellgren väckt en motion som gäller särskilt samernas intressen. Samerna själva säger att i propositionen tänker man bara på skogsbruket och tillgodoser bara det – samernas syn på saken har inte alls beaktats. Vi har skrivit i motionen att man går lätt förbi vad samerna sagt, och det står jag för. Men nu har både utskottsmajoriteten och de som avgivet reservationen 1 gjort en ganska bra skrivning och sagt att man skall beakta särskilt samernas intressen, eftersom rennäringen är en näring som inte kan ersättas av någonting annat. Jag är tacksam för detta.

Både på s. 8 och s. 11 i betänkandet förekommer ordet förutsätter – man förutsätter att företrädare för samerna skall höras. Jag vill understryka ordet förutsätter. Jag råkar ju bo i Norrland och har ända sedan barndomen, utan att direkt vara bekant med samerna, träffat dem – särskilt under senaste 15–20 åren. Jag vet att det förekommer otålighet och irritation över att man i fråga efter fråga liksom bara i sista hand går till samerna och ibland alldeles glömmer bort dem tills de själva efter hand klagar. Därför hoppas jag att ordet förutsätter verkligen är någonting som beaktas i framtiden.

Med detta – som kanske inte har hört så mycket till saken – vill jag i alla fall deklarerat att trots att vi i motionen yrkar på en speciell lagstiftning just för samernas område, så är jag i dag beredd att stödja reservationen 1.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att förklara varför jag inte anslutit mig till reservationen 1, trots att jag kan instämma i det mesta av vad som står där. Det är ungefär de åsikter som jag i andra sammanhang brukar föra till torgs.

Först och främst är det, som här gång på gång framhållits, spridningsmetoden det gäller och inte åtgärden över huvud taget att bekämpa icke önskvärd växtlighet med kemikalier. Det gäller inte heller valet av preparat, för den saken tillkommer produktkontrollnämnden, som har betydligt större befogenheter än vad namnet antyder. Detta har också redan framförts här. Nämnden skall inte bara kontrollera kemikaliernas verk-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

ningar utan har också till uppgift att utfärda föreskrifter för deras användning.

Men att nämnden fått det här uppdraget innebär givetvis inte att riksdagen för alltid skulle ha avhänt sig möjligheterna att ingripa i nämndens verksamhet. Jag anser emellertid inte att propositionen är vad vi skall hänga upp ett sådant ingripande på. Vi får vänta tills vi har sett nämndens tillämpningsföreskrifter för preparatanvändningen. Därmed är inte sagt att vi inte kan ge nämnden några ord med på vägen, när vi ändå har att besluta om en del av det här frågekomplexet.

Vad då först samerna och renbeteslanden beträffar, så säger ju utskottet mycket bestämt ifrån att särskilda försiktighetsmått nog måste beaktas och prövas i samråd med samernas företrädare. Vad kan man egentligen mer begära? Jag tycker det är rätt otacksamt att i det avseendet inte gå med utskottet.

Då är andra avsnitt betydligt vagare. Vad är t. ex. obligatorisk biologisk värdeprövning av bekämpningsmedel? Det framgår varken av propositionen eller av det betänkande som avlämnats av utredningen om spridning av kemiska medel. Därför har heller inte utskottet i sitt betänkande kunnat förklara saken, utan har nöjt sig med ett uttalande att det skulle ha satt värde på en utförligare kommentar.

Den kommentaren kan behövas. Ser man på den biologiska värdeprövningen bara ur humanbiologisk synpunkt? Har man allmänt ekologiska tankegångar? Tänker man på kemikaliernas verkningar på mikroorganismerna eller på örtskiktets vegetation?

Experterna är inte helt eniga i frågor om preparatens sidoverkningar. Nu visar för allt i världen jordbruksdepartementets handläggning av den fråga vi diskuterade så häftigt i går, att man ger så många som flyger och far i alla experter, de må vara eniga eller inte. Men frågan må i alla fall ställas: Avser man att i tveksamma fall, när experterna är oeniga, hellre fria än fälla, dvs. hellre förbjuda besprutning än tillåta den?

Effekten av en besprutning kan bli katastrofal för de växter, de arter som inte har förmågan att aktivera s. k. sovande knoppar och skjuta stubbskott eller rotskott.

Som kanske framgår är det främst ur floristisk synpunkt som jag är orolig. Så länge det gäller rena örter – det talade herr Larsson i Borrby om nyss – är det nog inte så farligt, i varje fall inte för de enhjärtbladiga. Dessa örter förefaller att ganska snart övervinna en besprutnings negativa följder. Litet tveksammare är man på experthåll när det gäller lignoserna, dvs. växter som till större eller mindre del har vedartad stam. Riskerar vi inte att gå för hårt åt tibast, olvon och sådana växter? Bör vi inte vidta särskilda åtgärder för att skydda dessa om vi ger oss in på att bespruta ett område där de finns?

Jag är väl inte helt lugnad av utskottets uttalande att det inte bör vara uteslutet att i särskilt känsliga områden införa strängare bestämmelser, men det är fortfarande en sak som har mer med preparatvalet att göra än med spridningsmetoden, och det är ju den senare som propositionen gäller.

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Jag vill i likhet med reservanterna ha bestämda garantier för att effektiva åtgärder vidtas för att minska riskerna för skadeverkningar. Men vad tjänar det till att kräva sådana garantier för luftbesprutning, så länge markbesprutning är tillåten? Det är dessa tankegångar som fått mig att ansluta mig till utskottets förslag, som är detsamma som propositionens, och som jag härmed yrkar bifall till.

Naturligtvis vore det bra om jordbruksministern, som är här, ville lugna oss genom ett uttalande att han kommer att göra sitt till för att tillämpningsföreskrifterna skall, som utskottet betonat, utformas med stort beaktande av de allmänt ekologiska sammanhangen, exempelvis, om jag får göra ett tillägg, genom att föreskriva en översiktlig inventering genom kunniga botanister av områden som man avser att behandla.

I detta anförande instämde herr Lothigius (m).

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Wachtmeister i Johannishus frågar mig om det är avsikten att tillståndsprövningen och den bedömning som skall göras av produktkontrollnämnden också skall ske med beaktande av ekologiska hänsyn och de övriga hänsyn herr Wachtmeister åberopade. Det är självklart min mening att så skall vara fallet.

Får jag sedan säga om det inlägg som gjordes av herr Andersson i Storfors, att jag gärna vill vitsorda hans förmodande att man också skall kunna ingripa mot handelsgödselmedel som visar sig ha skadliga miljöeffekter. På den punkten avvaktar vi den utredning som f. n. pågår inom socialstyrelsen och som väntas bli färdig ungefär vid årsskiftet.

Låt mig sluta med några ord till herr Jonasson. Jag inledde den här debatten därför att jag ansåg det vara angeläget att undanröja ett missförstånd som jag upplevde att man på sina håll gjorde sig skyldig till när man sade att förslaget skulle innebära att vi nu skulle frisläppa luftspridning av bekämpningsmedel. Så stiger herr Jonasson upp i talarstolen och säger att han är motståndare till att man frisläpper luftspridning. Om herr Jonasson fortsätter att uttrycka sig på det sättet ute i bygderna får människorna uppfattningen att ett bifall till propositionen innebär att det är fritt fram för luftspridning.

Jag vill därför ännu en gång – både för herr Jonassons egen information och med tanke på den information han skall sprida vidare ute i bygderna – slå fast att riksdagen genom ett beslut enligt propositionens förslag inte alls frisläpper någon luftspridning. I stället lägger man hela bedömningen av, på vilket sätt bekämpningsmedlen skall få spridas, hos produktkontrollnämnden.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Jag har ingen annan kommentar att göra till jordbruksministerns uttalande än att tacka för det klara besked jag fick. Jag har alltså inte heller anledning att ändra mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga.

Jag nämnde i mitt första inlägg ingenting om den ekologiska frågan. I lagen om hälso- och miljöfarliga varor sägs det att man skall kunna ingripa mot kemikalier som är skadliga "för människan eller i miljön". "— eller i miljön" tolkar jag så, att man måste ta allmänna ekologiska hänsyn när man tillämpar lagen, och det anser jag vara synnerligen betydelsefullt.

Men i dag, när vi skall fatta beslut om att upphäva lagen om förbud mot ett speciellt sätt att sprida bekämpningsmedel, handlar det inte om vilka medel som skall godkännas — det skall produktkontrollnämnden avgöra — utan det handlar om metoderna för spridning. I det läge som vi nu befinner oss anser vi att lagen tills vidare bör finnas kvar. Jordbruksministern sade att det inte är fritt fram för spridning från luften om lagen upphävs. Men om man inte har större planer för att sprida medlen från luften, vilka olägenheter är det då med att ha den kvar?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag är ledsen men jag måste rätta också herr Israelsson. Propositionen handlar inte om metoder, utan den handlar om var dessa frågor skall bedömas.

Herr Israelsson sade till sist att om luftspridningen är en generell olägenhet, varför skall vi då inte kunna ha lagen kvar? Jag har redan i två tidigare anföranden markerat att det bl. a. beror på att arbetarskyddssynpunkterna visat sig väga så tungt i detta sammanhang att även de bör prövas när man bedömer på vilket sätt spridningen skall ske.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Om arbetarskyddssynpunkterna och arbetsmiljösynpunkterna skall ha relevans förutsätter väl det att man tänker sig att det i större skala skall förekomma luftspridning av bekämpningsmedel t. ex. i skogen. I annat fall skulle ju inte arbetsmiljöfrågorna anses ha en sådan betydelse i detta sammanhang.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Tyvärr måste jag en gång till upprepa att det i propositionen inte görs någon bedömning av i vilken omfattning man skall sprida kemiska bekämpningsmedel. Jag kan vidare ansluta mig till alla dem som har sagt att vi naturligtvis är angelägna om att få fram brukningsmetoder som gör det möjligt för oss att avvara spridningen av kemiska medel. Men eftersom vi vet att det f. n. är på det sättet, att vissa kemiska medel måste användas — eftersom vi hitintills inte har fått fram de alternativa brukningsmetoderna — gäller det att bedöma vilka preparat som kan komma i fråga och på vilket sätt de skall få användas.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Mycket kortfattat:

Jag har suttit med i bekämpningsmedelsutredningen, där vi gjorde många och noggranna försök och hade hearings med många experter. Bl. a. gjorde vi försök med spridning från flygplan.

Jag tror att många i denna kammare inte kan göra sig en föreställning om med vilken precision man kan utföra spridningen från flygplan. Därför skall jag nu bara kort och gott avge den röstningsförklaringen, att jag icke kommer att rösta med reservationen, utan att jag kommer att följa utskottsmajoriteten och sålunda rösta för utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Larsson i Borrby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkterna 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Larsson i Borrby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	194
Nej	–	114
Avstår	–	4

Punkterna 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Jordförvärvslagstiftningen

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 19 med anledning av motioner om jordförvärvslagstiftningen.

Herr KRISTIANSOON (c):

Herr talman! Jag skall begränsa mitt anförande till den del av betänkandet som berör motionen 880 som jag har väckt. Motionen syftar

Torsdagen den
29 maj 1975

*Jordförvärvslag-
stiftningen*

i korthet till – för att därmed begränsa prisstegringen på jordbruksfastigheter – att vid nyförvärv av sådan fastighet i förmögenhetsredovisningen skall redovisas köpeskillingen i stället för taxeringsvärdet.

Priserna på jordbruksfastigheter har stigit så kraftigt att det i dag inte är möjligt att köpa en jordbruksfastighet, betala räntorna och därefter skaffa sig en rimlig försörjning på den. Detta är inte möjligt ens om jordbruksfastigheten är av den storleksordning som man brukar kalla rationell. Detta är ett allvarligt bekymmer, framför allt för den unga generationen som skall träda till.

Priserna på jordbruksfastigheter står således inte i rimlig proportion till lönsamheten inom näringen. Framför allt gäller detta i de bättre jordbruksbygderna, där fastigheterna tidigast började stiga i pris, men jag tror man kan säga att det i dag är ungefär likadant överallt. Också skogsfastigheterna har stigit kraftigt. Orsakerna härtill är naturligtvis flera. Väsentligen ligger de dock utanför prispolitikens område. Även om en ohämmad och av lönsamhetsskäl ej motiverad storleksrationalisering har haft sin betydelse torde effekten härav inte ha varit särskilt stor. Trycket från denna kategori köpare skulle säkerligen också minska, om lönsamheten i jordbruksdriften kunde så att säga renodlas från övriga komponenter, vilka sammantagna kan ge varierande utslag vid en total bedömning av en fastighetsaffärs lönsamhet beroende på köparens ekonomiska ställning och naturligtvis också beroende på hans skattesituation.

De helt avgörande faktorerna för prisbildningen på jordbruksfastigheter ligger således utanför jordbrukspolitikens område. Den starkt inflationistiska utveckling vi har haft är naturligtvis en grundorsak i sammanhanget. Fortsatt inflation och värdestegring gör det ju alldeles särskilt lockande att investera i jord och skog för kapitalstarka köpare som ej behöver omedelbar förräntning på sitt kapital.

Den starka prispresen uppåt torde emellertid bero på en kombinationseffekt av inflation och skatter, häri inbegripet förmögenhetsskatten, en kombinationseffekt som kan vara mycket positiv för kapitalstarka personer som står i begrepp att förvärva en jordbruks- eller skogsfastighet, liksom naturligtvis vid kompletteringsköp till större enheter om ägarens ekonomi är god.

Det är klart att denna utveckling har en baksida, ja flera – jag har redan berört en: de unga köparna, som oftast har litet eget kapital, får en förräntning som de inte klarar av.

En annan baksida, är den, att taxeringsvärdena på jordbruksfastigheterna stiger. Och taxeringsvärdena är ju ingenting annat än en framskrivning av de fastighetspriser som har betalats. I och med att priserna på försålda fastigheter höjts stiger taxeringsvärdena. Som en följd av detta får också de lantbrukare som fortsätter sin verksamhet utan att ha gjort några sådana affärer en högre förmögenhetsskatt alldeles oförskyllt.

Det har stått en debatt kring detta spörsmål under senare tid. De stigande fastighetspriserna har kopplats till frågan om rätten till jordförvärv

och till jordförvärvslagen. Det har ställts krav på förändringar i densamma. Dessa krav har varit framgångsrika så till vida att det har tillsatts en utredning som har till uppgift att se över den jordförvärvslag vi nu har. Man löser emellertid inte den här problematiken enbart med ändringar i jordförvärvslagen. Jag är övertygad om att man måste gå fram på olika vägar och att man inte kan förbise skattefrågan.

I detta sammanhang måste jag säga att det förvånar mig att min motion har passerat skatteutskottet två gånger och nu jordbruksutskottet en gång. Varför man har växlat utskott vet jag inte. Jag förvånar mig över att ledamöterna i dessa utskott vid utskottsbehandlingen inte på något sätt har noterat vad jag här har påtalat. Det borde framför allt vara ett intresse för de ledamöter – och de är ganska många – som sysslar med jordbruk. De kan inte vara obekanta med förhållandet här.

Det är intressant att notera att man ändock i andra sammanhang ofta ganska högljutt ropar på åtgärder för att stoppa prisstegringarna på jordbruksfastigheter, för att begränsa förmögenhetsskatten för jordbrukare och för att medverka till att bevara jorden i den jordbrukande befolkningens ägo. Alla fullt berättigade krav där det är nödvändigt att någonting görs. Men jag måste än en gång säga att jag är förvånad över att man då helt förbiser vad åtgärder enligt denna motion skulle kunna leda till.

Jag har redan sagt att jag inte tror att enbart förändringar i jordförvärvslagen förändrar situationen, oavsett hur man formar lagen. Jag är övertygad om att det är nödvändigt att också angripa skattesidan.

Jag förvånar mig även över de utskottsledamöter som kanske mer är att betrakta såsom rena konsumentrepresentanter, för till syvende og sist kan inte denna utveckling på fastighetsmarknaden fortgå utan att den också påverkar livsmedelspriserna i detta land. Det finns ingen möjlighet att komma förbi detta. Från den utgångspunkten borde det vara ett mycket brett intresse att få en ändring till stånd.

Jag skall, herr talman, inte tala mer om detta. Jag har varit föga framgångsrik med min motion vid utskottsbehandlingen. Utskottet säger, att denna fråga kan tas upp när ändringarna i jordförvärvslagen är genomförda. Motionen är behandlad i samband med motioner som rör ändringar i denna lag. Jag förvånar mig över detta resonemang. Om man hade resonerat omvänt, skulle jag ha förstått det. Förändringarna i jordförvärvslagen tar ju tid. Det vore riktigare att genomföra de förändringar på skattesidan som kan ske snabbt. De kan sedan i sin tur ha vissa verkningar under den tid man utreder frågan om förändringar i jordförvärvslagen.

Herr talman! Såsom frågan nu ligger till har jag inget yrkande.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottet har i det betänkande som vi nu behandlar enhälligt föreslagit att ett antal motioner och motionsyrkanden som rör förvärv av jordbruksfastigheter skall överlämnas till den förra året tillsatta

jordförvärvsutredningen. Samtliga de motioner det här gäller behandlar frågor som nämnda utredning enligt sina direktiv har att pröva. Beträffande en motion, nr 880 av herr Kristiansson, föreslår utskottet att prövningen av de i motionen berörda spörsmålen får anstå i avvaktan på förslagen från jordförvärvsutredningen.

Att utskottet inte föreslagit att också den sistnämnda motionen överlämnas till utredningen beror inte på att utskottet funnit de i motionen berörda frågorna vara mindre värda att pröva. Tvärtom. Det är bara så att de förslag att komma till rätta med prisstegringen på jordbruksfastigheter som framläggs i motionen berör allmänna beskattningsprinciper, något som jordförvärvsutredningen varken har i uppgift att behandla eller har möjlighet att pröva. Motionären ifrågasätter själv om man med enbart en jordförvärvslag löser problemet med prisstegringarna på jordbruksfastigheter. Däremot torde det, när utredningens förslag föreligger, ges bättre möjligheter att diskutera prissättningen på jordbruksfastigheter även från de synpunkter som framförs i motionen 880.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag skulle bara i samband med diskussionen om de här frågorna vilja anmäla ett faktiskt förhållande som kanske är okänt men som kammaren borde få ta del av. På s. 4 i jordbruksutskottets betänkande återges en uppgift från lantbruksstyrelsen över en specialundersökning som gjorts i Småland om skogs- och sågverksbolagens inköp av skogsmarksfastigheter. Det sägs där att sådana inköp har skett i ganska stor utsträckning men också att många har förhindrats med stöd av jordförvärvslagen.

Situationen är helt enkelt den att jordförvärvslagen har givit möjligheter för företag med anknytning till skogen att få tillgång till den erforderliga råvaran genom inköp av vissa lämpliga fastigheter. Men naturligtvis har jordbrukarna i första hand varit tillförsäkrade möjligheten att förbättra arronderingen genom inköp av marken. Att sågverksindustrin har varit så angelägen om att köpa skogsmarksfastigheter beror ju på att man har varit ytterst osäker i fråga om möjligheterna att få den råvara som man har behövt. Sågverks- och skogsindustrin har inte haft egna skogstillgångar utan har varit beroende av de kooperativa organisationer som finns i vårt land, framför allt i södra Sverige.

Har ett sågverksföretag byggts upp med ansvar för åtskilliga människor, kanske ett hundratal, måste sågverksägaren också veta att det finns tillgång till råvara så att han kan bedriva sin verksamhet. Detta har ofta varit bakgrunden till att företagen i en god konjunktur har försökt att förse sig med råvara genom markköp. Det har jag personligen tyckt vara en riktig och anständig form för att klara råvarutillgången och de anställdas möjligheter till tryggad sysselsättning.

I dag är läget något annorlunda därför att sågverksindustrin arbetar under besvärliga förhållanden. Jag hoppas emellertid att det även efter

den förändring som avses komma att ske skall vara möjligt att lösa råvaruproblemet på samma sätt som hittills för denna synnerligen viktiga inlandsindustri.

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Jordförvärvslag-
stiftningen*

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte dra i gång en längre debatt om jordförvärvslagen. Jag begärde ordet för att replikera herr Hedström. Jag kunde gå förbi herr Lothigius, men eftersom jag kom upp direkt efter hans anförande vill jag ändå säga att jag inte är alldeles övertygad om att det funnits verkliga sakskäl för de mycket stora förvärv av framför allt skogsmark som ifrågavarande industrier gjort. Det blir inte mer råvara i landet genom sådana köp, i varje fall inte om man skall driva ett uthålligt skogsbruk.

Jag begärde ordet för att ställa en direkt fråga till herr Hedström: Vad har det egentligen varit för motiv som gjort att man inte kunde låta denna motion följa med de andra motionerna till jordförvärvslagutredningen? Såvitt jag har mig bekant är det ingenting i direktiven som hindrar att utredningen hade fått se över också det här fältet. Det måste vara andra skäl till att man inte velat överlämna motionen till utredningen.

Jag säger ännu en gång att denna fråga är så enkel att lösa att man kunde ha gjort det med förtur och låtit beslutet ha sina verkningar under de år – för det blir sannolikt flera år – som jordförvärvslagutredningen fortsätter att arbeta med revideringen av lagen.

Här är läget sådant att det är nödvändigt med åtgärder snart.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! På herr Kristianssons fråga vill jag svara att, som jag redan sagt i mitt tidigare inlägg, vi i jordbruksutskottet betraktade denna fråga mera såsom varande av skatteteknisk natur. Det var den omständigheten som gjorde att vi inte ville hänvisa motionen till den arbetande jordförvärvslagutredningen.

Jag vill inte meddela någon uppfattning om hur snart denna utredning kan avlämna sitt betänkande. Men det är ju en allmän förhoppning – åtminstone hoppas jag det – att det med det snaraste skall kunna framläggas i varje fall sådana delförslag som tar upp de problem som herr Kristiansson berört i sin motion.

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Om jordbruksutskottet bedömde frågan vara av den art att den inte låg inom utskottets kompetensområde, kunde man ju rimligen ha medverkat till att få den överförd till skatteutskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ökad kontroll av
importerade
livsmedel*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 20 med anledning av motion om ökad kontroll av importerade livsmedel.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:602 av fru Olsson i Helsingborg m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att statens livsmedelsverk gavs i uppdrag att föranstalta om kontroll av importerade vegetabilier likvärdig den som gällde inhemska produkter och övriga livsmedel.

Utskottet hemställde att riksdagen lämnade motionen 1975:602 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Krönmark (m) och Jonasson (c), fru Anér (fp), fru Olsson i Helsingborg (c), fru Fredrikson (c) och fru Andersson i Hjärtum (c) samt herr Johansson i Vrångbäck (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:602 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

Fru OLSSON i Helsingborg (c):

Herr talman! I det här föreliggande betänkandet behandlas ett ärende som jag skulle kunna beteckna som jordbruksutskottets lilla följetong. Det är nu fjärde året i följd som utskottet har haft att behandla motioner angående ökad kontroll av importerade vegetabilier.

Jag är givetvis helt övertygad om att kammarens ledamöter har läst betänkandet, men jag tillåter mig ändå, herr talman, att ta kammarens tid i anspråk för en liten resumé över ärendets behandling föregående år.

År 1972 väckte jag och några partikamrater en motion där vi påpekade de betydande risker som fanns för att partier av frukt och grönsaker innehållande otillåtet höga bekämpningsmedelsrester infördes till Sverige.

Vi ansåg att en skärpt kontroll borde komma till stånd och att en förbättring på området var nödvändig såväl ur folkhälsosynpunkt som ur den synpunkten att det skulle råda rättvisa gentemot de svenska odlarna.

Motionen lämnades utan åtgärd. Utskottets skrivning var emellertid positiv, och jag ansåg mig kunna nöja mig med ett särskilt yttrande, där jag bl. a. anförde följande: "Jag utgår därför ifrån att livsmedelsverket efter undersökningar utformar kontrollmöjligheterna så att konsumenterna erhåller likvärdig information och samma trygghet när det gäller importvarornas halt av bekämpningsmedelsrester, som nu finns beträffande svenska grönsaker, frukt och bär."

Vad hände efter detta? Ingenting, såvitt jag kunnat finna. Kontrollen förblev liksom tidigare en högst bristfällig stickprovskontroll. Därför åter-

kom, helt naturligt, centern med motioner i frågan till 1973 års riksdag. Detta år förelåg även en motion från annat parti, som liksom vi ansåg att förhållandena var otillfredsställande och att åtgärder som syftade till en förbättring borde vidtagas så att de i livsmedelslagen uppställda kraven verkligen uppfylldes.

Majoriteten i jordbruksutskottet ansåg att någon särskild åtgärd från riksdagens sida icke erfordrades och motionerna lämnades utan åtgärd.

Utskottets borgerliga ledamöter reserverade sig och framhöll i reservationen bl. a. att man måste se till att förbud att använda bekämpningsmedel som gäller för svenskodlade produkter också i praktiken tillämpas för livsmedel som produceras utomlands för export till Sverige. Reservanterna ansåg det i hög grad angeläget att Kungl. Maj:t snarast vidtog åtgärder för att få till stånd kontroll av här angiven art.

Det var faktiskt nära att reservationen vunnit vid voteringen. Röst-siffrorna blev 158–154. Tre ledamöter avstod från att rösta. Då skall vi komma ihåg att ställningen i kammaren den gången inte var 175–175. Slutsatsen måste alltså bli att reservationen erhöll stöd från endera socialdemokraterna eller vpk. Jag hoppas att de som då, 1973, stödde oss även skall göra det i dag när det gäller den nu föreliggande reservationen.

Tiden gick och några förbättringar av kontrollen inträffade inte. Följaktligen återkom motionärerna 1974. Vid behandlingen i utskottet försäkrade då de socialdemokratiska ledamöterna att nu var verkligen något på gång. Utskottets betänkande 1974:28 är en intressant läsning. På s. 2 står följande:

”Vid föregående års riksdagsbehandling av hithörande frågor upplystes att livsmedelsverket höll på med att utarbeta förslag till bestämmelser om importkontroll av i princip alla livsmedelsprodukter, däribland alltså även frukt, bär och grönsaker och andra vegetabilier. Livsmedelsverket har numera framlagt förslag i ämnet. Efter remissbehandling och vidare beredning av livsmedelsverkets förslag har Kungl. Maj:t den 10 maj 1974 utfärdat kungörelse om kontroll vid införsel av livsmedel avsedda att träda i kraft den 1 januari 1975.”

Längre ned på samma sida i betänkandet läser vi: ”Vidare kan nämnas att livsmedelsverket som villkor för införsel får föreskriva att livsmedel skall härröra från anläggning som godkänts av verket. Sådant godkännande får ej meddelas förrän verket genom undersökning i ursprungslandet eller på annat tillförlitligt sätt inhämtat kännedom om landets livsmedelsbestämmelser, livsmedelskontroll och produktionsförhållanden. Närmare föreskrifter för tillämpningen av ifrågavarande kungörelse skall meddelas av livsmedelsverket.”

Vidare hette det i betänkandet:

”Utskottet vill uttrycka sin tillfredsställelse med att bestämmelser nu utfärdats som i princip medger likartad behandling av alla livsmedel, när det gäller kontroll av införseln till Sverige. Enligt utskottets uppfattning ger i övrigt vad i ärendet utretts vid handen att syftet med nu behandlade motioner och motionsyrkanden i allt väsentligt kommer

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ökad kontroll av
importerade
livsmedel*

att bli tillgodosett utan någon särskild framställning från riksdagens sida.”

Därmed ansågs motionerna besvarade. Vi motionärer var då tillfredsställda med skrivningen. Den måste ju anses vara – om än i indirekt form – ett bifall till motionerna.

Besvikelsen blev därför stor när livsmedelsverkets tillämpningsbestämmelser förelåg. Där i stadgas beträffande kontroll för införsel av livsmedel, att för hela det stora sortimentet av vegetabilier erfordras fortfarande endast ett generellt införseltillstånd – och därmed bara en stickprovskontroll.

Det skall medges att stickproven har ökat under de gångna åren, men det har även importen. I det nu föreliggande betänkandet säger utskottet att ca 4 000 prov har analyserats och att av dessa 20 visade giftmedelsrester som översteg godtagbar toleransgräns.

Under månaderna januari t. o. m. oktober 1974 importerades dock till Sverige 282 500 ton färska frukter och bär. Medtar man även torkade, frysta, konserverade eller i övrigt beredda frukter, kommer man upp till 362 300 ton. Under samma tid uppgick importen av grönsaker, konserverna medräknade, till 193 600 ton.

Alltså togs ca 4 000 prov på 555 900 ton importerade vegetabilier. Kommentarer torde vara överflödiga när man ställer dessa siffror i relation till varandra. Dessutom säger utskottet ingenting om huruvida dessa prov togs på enbart importvarorna. Prover tas även på svenskodlade produkter, vilket f. ö. är helt befogat. I sammanhanget kan nämnas att i Malmö och Helsingborg tas prover ute i odlingarna och att odlaren icke underrättas i förväg om när kontrollant skall komma. Denna provtagning sker i samarbete med livsmedelsverket.

Jag kan ha förståelse för de svårigheter som livsmedelsverket kan ha att på ett för konsumenterna tillfredsställande sätt klara av kontrollen av importprodukterna. Vi reseranter föreslår därför att ansvarig myndighet i ursprungsländerna kontrollerar och utfärdar intyg angående giftmedelsrester, så att resultatet av undersökningen föreligger innan varorna når Sverige. Det måste anses som i hög grad angeläget att regeringen och livsmedelsverket snarast vidtar erforderliga åtgärder för att få till stånd en likvärdig kontroll av importerade och svenskodlade vegetabilier.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är något förvånande att det behöver råda någon meningsskiljaktighet i det ärende kammaren nu behandlar. Som framgår av utskottets betänkande är det inte någon ny fråga för kammarens ledamöter. Frågan om hur kontrollen av importen av vegetabilier, särskilt grönsaker, skall göras så effektiv som möjligt har diskuterats här upprepade gånger. Senast förra året uttryckte riksdagen sin tillfredsställelse

med att en kungörelse då utfärdats, som i princip medger en likartad behandling av alla livsmedel när det gäller kontrollen av införseln till Sverige. Någon särskild åtgärd ansåg riksdagen inte behövlig med anledning av då väckt motion i frågan.

Sedan förra gången riksdagen behandlade frågan har det nya skett, att livsmedelsverket i november 1974 utfärdat tillämpningsföreskrifter rörande införseln av livsmedel, inberäknat vegetabilier. Utskottsmajoriteten har för sin del funnit att nu gällande bestämmelser i princip medger en sådan likvärdig behandling av importerade och inhemska vegetabilier som åsyftas med motionen. Vid kontakt med livsmedelsverket har också verket bekräftat att ett riktmärke varit att det blir en så långt möjligt likartad behandling av varorna i nu förevarande avseende. Detta innebär givetvis inte att kontrollåtgärderna rent tekniskt alltid behöver utföras på samma sätt eller i samma utsträckning för varor från olika ursprungsländer. Enligt livsmedelsverkets uppfattning motsvarar dock nu föreskriven ordning vad som rimligen kan anses motiverat från hälso- eller näringssynpunkt. Som redovisas i betänkandet har livsmedelsverket anförtrots uppgiften att föreskriva de villkor för kontroll av införsel till riket av livsmedel som från hälso- och näringssynpunkt är påkallade. Någon anledning till anmärkning mot det sätt på vilket livsmedelsverket hittills löst sin uppgift när det gäller kontroll av förekomst av bekämpningsmedel i importerade vegetabilier föreligger inte. Som sägs i betänkandet delar utskottsmajoriteten självfallet motionärernas intresse av att bättre kontrollmöjligheter i nu förevarande hänseende tillskapas i de länder med vilka Sverige har handelsutbyte. Detta bör dock snarare åstadkommas genom att man söker uppnå överenskommelser härom inom ramen för de internationella organisationernas verksamhet på hit hörande områden, exempelvis inom FAO och OECD. Utskottet har förutsatt att regeringen och statens livsmedelsverk har sin uppmärksamhet riktad på frågan och vidtar de åtgärder som kan befinnas påkallade.

Med det anförda ber jag, herr talman, att lå yrka bifall till utskottets förslag.

Fru OLSSON i Helsingborg (c):

Herr talman! Herr Hedström säger att vi är eniga i utskottet och att utskottsmajoriteten delar motionärernas intresse av bättre kontrollmöjligheter. Det är nu fjärde gången som jag här påpekar att utskottsmajoriteten delar motionärernas syn på förbättrad kontroll.

Trots alla dessa positiva uttalanden har frågan inte kommit ett enda steg närmare en godtagbar lösning. Skulle det verkligen ha inneburit så stor självövertvinnelse att bifalla motionerna, om vi var eniga? Skulle vi då behöva vänta och ha utskottsbehandling i fyra år?

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Det skulle vara frestande att gå in på en längre utläggning angående de riktlinjer som livsmedelsverket har att arbeta efter. Jag har

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ökad kontroll av
importerade
livsmedel*

i min hand en förteckning från livsmedelsverket över varuslag som omfattas av bestämmelserna i tillämpningskungörelsen om kontroll vid införsel av livsmedel. Jag har också en förteckning över införselorter för köttvaror.

Det framgår att det är en sådan oerhörd massa ting som införs i detta land att det inte är så enkelt som man vill göra gällande att bedriva en verkligt fullständig kontroll. Det är frestande att räkna upp några av de olika sakerna. Jag vill nämna att förteckningen i fråga om köttvaror omfattar t. ex. svinkött, ej innehållande kött, och fjäderfä fett, ej utsmält, utpressat eller extraherat med lösningsmedel. Förteckningen omfattar tarmar, blåsor och magar av djur – andra än fiskar – hela eller delar därav, djurblod, ister, annat svinfett och fjäderfä fett, fetter av nötkreatur, får eller getter, konstister m. m., m. m.

I förteckningen över orter som har godkänts i samråd med generaltullstyrelsen och där införsel och kontroll får företas, läser jag till min glädje att Stockholm kan jämföras med min hemort Harads som en sådan godkänd ort.

Fru OLSSON i Helsingborg (c):

Herr talman! Herr Hedström talar om livsmedelsverkets tillämpningsbestämmelser. Dem har även jag, och det är riktigt att för köttvaror, ägg och äggprodukter, glass och glassmassa, kakaopulver och t. o. m. vatten är det ganska skärpta bestämmelser. Det är i huvudsak bara vegetabilierna som får införas enligt generellt tillstånd.

Efter analys här i Sverige vid stickprovsundersökning tar det i allmänhet ungefär en vecka innan resultatet är klart. Då anser jag att skall det vara någon mening med denna analys, måste den ske innan varorna kommer till Sverige.

Herr Hedström måste väl hålla med mig om att det i våra exportländer finns betydligt liberalare bestämmelser för bekämpningsmedel. Där används preparat som är totalförbjudna här i Sverige.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Krönmark m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Olsson i Helsingborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Krönmark m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 154
Avstår - 2

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

§ 8 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 21 med anledning av motion om viss översyn av bestämmelserna om utsäde

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 18 med anledning av propositionen 1975:27 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 9 Nytt valsysteem vid landstingsval, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 19 med anledning av propositionen 1975:101 med förslag till nytt valsysteem vid landstingsval, m. m., jämte motioner.

I propositionen 1975:101 (kommundepartementet) hade föreslagits att riksdagen skulle anta i propositionen framlagda lagförslag avseende

1. lag om ändring i landstingslagen (1954:319),
2. lag om ändring i kommunallagen (1953:753),
3. lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm,
4. lag om ändring i vallagen (1972:620).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen läggs fram förslag till nytt system för val till landsting. Systemet som avses bli tillämpat första gången vid 1976 års val ger bättre proportionalitet än det nuvarande och ansluter sig i huvudsak till det system som sedan år 1970 tillämpas vid riksdagsval.

Det nya valsysteem som föreslås för landstingsvalen innebär att 9/10 av mandat i landstinget är fasta valkretsmandat som fördelas mellan valkretsarna på grundval av antalet röstberättigade (vid 1976 års val antalet invånare) i resp. valkrets. De återstående mandat är utjämningsmandat och används för att utjämna de avvikelser från ett landstingspro-

portionellt riktigt valresultat som kan uppstå vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten. Endast parti som har fått minst 3 % av rösterna i hela landstingskommunen skall enligt förslaget få delta i mandatfördelningen. Någon motsvarighet föreslås inte till den regel som tillämpas vid riksdagsvalen och som innebär att parti som har fått minst 12 % av rösterna i en valkrets har rätt att delta i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i den valkretsen.

I propositionen föreslås vidare – efter förebild av bestämmelserna om antalet kommunfullmäktige – att antalet landstingsmän skall bestämmas av landstinget med utgångspunkt i vissa minimala som står i relation till antalet röstberättigade (såvitt gäller 1976 års val antalet invånare) i landstingskommunen och som inte får underskridas. Antalet landstingsmän skall enligt förslaget alltid bestämmas till ett udda tal.

I fråga om valen till kommunfullmäktige föreslås vissa ändringar i de nuvarande reglerna. Antalet röstberättigade skall enligt förslaget vara avgörande för hur många kommunfullmäktige som lägst skall utses, för om valkretsindelning skall vara obligatorisk vid val av kommunfullmäktige och för hur många fullmäktige som skall utses i de olika valkretsarna i valkretsindelade kommuner. Vid 1976 års val skall dock antalet invånare liksom hittills vara avgörande i dessa hänseenden. Det lägsta antalet fullmäktige som skall utses i varje valkrets i valkretsindelad kommun höjs enligt förslaget från tio till 15.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden väckta motionerna

1975:93 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 12) hemställtts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om förslag till nytt valsysteem för val till kommuner och landsting, grundat på den princip om strikt proportionalitet som gällde vid val till riksdagen,

1975:128 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen uttalade sig för att vid utformningen av förslag till nytt kommunalvalsysteem fyraprocentsregeln icke skulle äga tillämpning,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:2144 av herr Ångström (fp), vari hemställtts att riksdagen skulle besluta att den i propositionen 1975:101 föreslagna spärregeln på 3 % skulle utgå ur förslaget till nytt valsysteem vid landstingsval,

1975:2146 av herr Fiskesjö (c), vari hemställtts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1975:101 beslutade att 11 § första stycket i landstingslagen skulle ha av motionären angiven lydelse, innebärande att delar av kommuner ej skulle kunna sammanföras till en landstingsvalkrets,

1975:2147 av herr Henmark (fp),

1975:2148 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen skulle besluta att med ändring av förslagen i regeringens pro-

position 1975:101 om nytt valsysteem vid landstingsval m. m. vid val till landsting och kretsindelad kommun skulle tillämpas ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat utan särskild procentspärr vid fördelningen av mandaten, samt

1975:2149 av herrar Oskarson (m) och Nordgren (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att spärren vid landstingsval sattes till 2 %.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. förklara motionen 1975:93, yrkandet 12, besvarad med vad utskottet anförde,

2. avslå motionen 1975:2147,

3. med bifall till propositionen 1975:101 i denna del och med avslag på motionen 1975:2146 anta 11 § första stycket förslaget till lag om ändring i landstingslagen (1954:319),

4. med bifall till propositionen 1975:101 i denna del anta förslaget till lag om ändring i landstingslagen (1954:319) i övrigt,

5. a. med bifall till propositionen 1975:101 i denna del och med avslag på motionerna 1975:128, 1975:2144, 1975:2148 såvitt nu var i fråga och 1975:2149 anta 15 a § i förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),

b. avslå motionen 1975:2148 i vad den inte behandlats i det föregående,

c. med bifall till propositionen 1975:101 i dessa delar anta förslagen till lag om ändring i kommunallagen (1953:753), lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm ävensom förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620) i vad det inte behandlats i det föregående.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Fiskesjö (c) och Nordin (c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av propositionen 1975:101 i denna del och med bifall till motionen 1975:2146 anta 11 § första stycket förslaget till lag om ändring i landstingslagen (1954:319) med av reservanterna angiven lydelse,

2. av herr Berndtson (vpk) vilken ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med anledning av motionerna 1975:128, 1975:2144 och 1975:2149 samt med bifall till motionen 1975:2148. såvitt nu var i fråga, avslå propositionen 1975:101 såvitt avsåg 15 a § förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),

b. med bifall till motionen 1975:2148 i vad den inte behandlats i det föregående anta de av reservanten framlagda förslagen till lag om ändring i kommunallagen (1953:753), lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm och lag om ändring i vallagen (1972:620),

(under förutsättning av bifall till b)

c. avslå propositionen 1975:101 såvitt avsåg de däri framlagda förslagen

till lag om ändring i kommunallagen (1953:753), lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm ävensom förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620), i vad det inte behandlats under a,

(under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 5 b)

c. *dels* med anledning av propositionen 1975:101 i dessa delar anta förslagen till lag om ändring i kommunallagen (1953:753) och lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm med de ändringar i 9 § i båda lagarna som reservanten angett, innebärande att höjningen av minsta antalet mandat i en kommunvalkrets som i propositionen begränsats till 15 i stället skulle utgöra 20, *dels* med bifall till propositionen 1975:101 i denna del anta förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620) i vad det inte behandlats i det föregående.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är naturligtvis alltid en fråga av stor vikt när riksdagen beslutar at: på ett mera genomgripande sätt ändra reglerna för allmänna val. Olika valsysteem sätter sin prägel på partisystemet och därmed också på det parlamentariska systemet som helhet i en demokrati, det vet vi. Erfarenheten från andra länder visar oss detta, liksom de förändringar som tid efter annan vidtagits i valsysteem i vårt eget land.

Vad man nu kan konstatera är att det proportionella systemet är helt accepterat i vårt land. De krav på en övergång på majoritetsval som tidigare framförts från socialdemokrater och liberaler har i stort sett tystnat, och den rättvisa proportionella valmetod som centern alltid förordat verkar nu vara helt säkrad för överblickbar framtid.

Det förslag till vissa förändringar av främst valsysteem i landstingsval som nu föreligger för beslut i riksdagen bekräftar detta. Huvudsyftet med reformen är att säkerställa och förbättra proportionalismen vid fördelning av mandaten mellan de i landstingsvalen konkurrerande partierna. Den tidigare gällande ordningen med helt valkretsbundna mandat har inte varit tillfredsställande härvidlag. Det visar inte minst det senaste valet.

Nu får vi även i landstingsvalen ett utjämningsssystem som ger de konkurrerande partierna en mandatfördelning som svarar mot röststyrkan i landstingsområdet som helhet. Det är bra.

Fördelningsmetoden är liksom i riksdagsvalen försedd med en spärr i botten. Den är avtrappad i jämförelse med vad som gäller för riksdagsvalen. Vid riksdagsvalen har vi en spärr på 4 %, i landstingsvalen blir den nu satt till 3.

Det är naturligtvis alltid en avvägning var en sådan här spärr skall sättas för att säkerställa den valda församlingens funktionsduglighet. Jag har inget att invända mot det nu föreliggande förslaget. Det är angeläget, tycker jag, att i sammanhanget understryka att totaleffekten av det nya landstingsvalsysteem är en vidgad proportionalism.

Det är också angeläget att understryka att ingen bottenspärr införs

i de primärkommunalvalen. I flertalet kommuner blir det således den totala röststyrkan som avgör fördelningen. I en del större kommuner måste man av praktiska skäl ha en valkretsindelning. För att minska den spärreffekt som för mycket små partier kan ligga i valkretsindelningen som sådan höjs minimiantalet mandat per valkrets från 10 till 15. Även i denna del är således syftet med reformen en ökad proportionalism.

Jag vill gärna understryka att det i konstitutionsutskottet har rått en bred enighet om de nu föreslagna reformerna i stort, vilket väl kommer att gälla också här i kammaren när vi går till beslut. Det är självklart en styrka att beslut i så känsliga frågor som de som berör valsystemet kan träffas utan alltför uppslitande stridigheter och efter överläggningar där olika aspekter kunnat göra sig gällande.

I en praktisk och organisatorisk fråga har herr Nordin och jag inte kunnat ansluta oss till utskottsmajoriteten utan avgett en reservation. Det gäller de regler som skall råda för indelningen i landstingsvalkretsar.

Huvudprincipen i förslaget är att en landstingsvalkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Det är självklart att man skall ha denna huvudprincip. Kommunen är ju den grundläggande lokala indelningsenheten, som också partiorganisation och partiarbete som regel anpassas efter. Några kommuner har så stor folkmängd att det av praktiska skäl är nödvändigt att dela kommunen i två eller, i ett fåtal fall, flera valkretsar. Mot detta har jag ingen invändning.

Härutöver finns det i det föreliggande, av konstitutionsutskottets majoritet godtagna förslaget en möjlighet att sammanföra en del av en kommun med annan kommun eller med del eller delar av annan kommun till en landstingsvalkrets. Det är denna indelningsgrund vi reserverar vänder oss mot. Den kommer, om den tillämpas, att medföra att kommungränserna skärs över av indelningen i landstingsvalkretsar på ett sätt som försvårar partiarbetet i allmänhet och särskilt nomineringsförfarandet och som ter sig tämligen förvirrande för allmänheten. Ett viktigt krav på ett valsysteem – i alla dess delar – är att det skall vara så enkelt och för gemene man överblickbart som möjligt. Det bör gälla även valkretsindelningen.

Nu är det så att vi redan har valkretsar som skär kommungränserna på det sätt som jag här har talat om. Jag har själv direkta erfarenheter av en sådan indelning i det område jag kommer ifrån, och jag vet att den inte är bra. Jag har talat med många som har samma erfarenhet och samma mening.

När man nu under alla omständigheter ser över valkretsindelningen över hela landet bör enligt min mening den av mig påtalade varianten utgå. För den skull ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i till konstitutionsutskottets betänkande och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Länge rådde det förhållandet att mandatfördelningen mel-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

lan partierna i riksdagsvalen uppvisade stora olikheter. Det krävdes betydligt flera röster per mandat för ett parti än för ett annat. Genom systemet med utjämningsmandat uppnåddes större rättvisa mellan partier som samlar minst 4 % av väljarna, men som en skönhetsfläck infördes procentspärren.

Helt naturligt uppstod en diskussion rörande systemet för val till landstings- och primärkommuner, där orättvisor i mandatfördelningen partierna emellan också förekommer. Det är inte helt ovanligt att ett parti måste ha dubbelt så många röster som ett annat för att erhålla mandat exempelvis i landstingsvalen.

Förslagen att överföra riksdagsvalets regler till landsting och kommuner mötte stark kritik, eftersom 4-procentsspärren skulle medfört att åtskilliga mandat flyttats över från ett parti till ett annat och att framför allt mindre partier drabbats. Frågan lades därför på is.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi länge hävdat behovet av en översyn av valsysteem i syfte att uppnå större rättvisa vid mandatfördelningen i landsting och kommuner. Vi har dock sagt att detta bör kunna uppnås utan att den odemokratiska spärregeln från riksdagsvalen kommer till tillämpning. Vi vill för övrigt ha bort spärren även i fråga om riksdagsvalen.

Det nu framlagda förslaget från regeringen innebär i fråga om landstingsvalen att en spärr vid 3 % skall tillämpas för mandatfördelningen. Vi avvisar den föreslagna spärren men biträder förslaget om ett system med utjämningsmandat. Det finns enligt vår mening inga skäl att tillämpa en sådan spärr. Skillnaderna i mandatutfall vid det föreslagna systemet med en 3-procentsspärr och ett system med utjämningsmandat utan spärr är inte särskilt stora. Detta talar enligt min mening inte för utan mot införandet av en spärr. Det döljer inte det principiellt tvivelaktiga i att införa spärrar i syfte att röster på mindre partier skall bli orepresenterade. Varje förändring som inträder med det nya valsysteem är en nödvändig konsekvens av att man skall justera tidigare orättvisor partierna emellan.

De skäl som brukar åberopas för en spärr i riksdagsvalen saknar relevans i kommunala val. Strängt taget har det inte framförts några hållbara argument för att införa spärrar i kommunala val. Tveksamheten inför förslaget om spärrar kan också avläsas i enskilda motioner, en från folkpartihåll om att inga spärrar skall förekomma och en från moderat håll om en 2-procentsspärr. Det enda utskottet presterar är uttalandet att strävan efter bästa möjliga proportionalitet mellan partierna inte får drivas så långt att andra demokratiska värden kommer i fara. Utskottet talar om partisplittring som kan äventyra de kommunala organens handlingskraft. Det bör därför påpekas att eventuellt förekommande lokala partier vanligtvis inte skulle drabbas av något av de procentalternativ som diskuteras i utredningen.

I motionen 2148 har vänsterpartiet kommunisterna yrkat avslag på den föreslagna 3-procentsspärren, och motionskravet följs upp i en reservation till utskottsbetänkandet.

När det gäller valen till primärkommunerna avstår regeringen från att föreslå småpartispärr, men i gengäld föreslås heller inte något system med utjämningsmandat. Den enda förändring som där föreslås är ändrade regler för kretsindelning.

Vi menar i vänsterpartiet kommunisterna att ett system med utjämningsmandat men utan småpartispärr bör kunna tillämpas i primärkommuner så snart dessa indelas i valkretsar. I kommuner där systemet med valkretsindelning inte tillämpas blir mandatfördelningen – bortsett från den spärreffeekt som 1,4-divisorn ger – proportionell. Det finns dock anledning att förmoda att antalet kommuner som tillämpar kretsindelning skall öka. Anmärkningsvärt är då att regeringen framlägger ett förslag om att lägsta antal mandat i en valkrets skall vara 15. Skenbart är det ur proportionell synpunkt ett framsteg jämfört med nuvarande bestämmelse om minst 10 mandat, men i själva verket är förslaget sämre än nu tillämpad ordning. Det genomsnittliga antalet mandat i valkretsarna var nämligen 21 i 1973 års val.

I motionen 2148 har vi förordat ett system med utjämningsmandat men utan procentspärr, så snart kommun indelas i valkretsar. Inför risken att detta förslag kan komma att fällas har i reservationen alternativt föreslagits, att om regeringens förslag till modell för primärkommunala val antas, skall lägsta antalet mandat i valkrets fastställas till 20 mandat.

Det är, herr talman, angeläget att ett valsysteem kommer till stånd som undanröjer orättvisorna partierna emellan vid fördelningen av mandaten vid valen till landsting och primärkommuner. Det är dock inte nödvändigt att i ett nytt valsysteem införa den odemokratiska procentspärren. Det systeem som vi förordar i vpk-motionen skulle skapa rättvisa i mandatfördelningen, och partierna skulle erhålla mandat i förhållande till röstunderlaget. Väljarna skulle bli representerade i förhållande till sin styrka.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 2, som jag har fogat till konstitutionsutskottets betänkande nr 19.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det råder mycket stor enighet i vallagfrågorna. Det föregående betänkandet, som är centralt på detta område, antogs utan debatt och enhälligt av kammaren. I det nu föreliggande betänkandet finns endast två reservationer. Självklart är det mycket glädjande att vi har uppnått en sådan enighet i dessa frågor. Vi kan diskutera hårt med varandra om politikens innehåll, men det är lyckligt att vi inte för lika hårda debatter om formerna för politiken. Och vallagstiftningen är en mycket viktig del av politikens formlära.

Det finns på detta område två krav. Det ena är att åstadkomma största möjliga proportionalitet. Det andra är att förhindra en långtgående partisplittring som kan äventyra funktionsdugligheten hos de valda organen. Dessa två krav är oförenliga med varandra. Varje lösning blir därför

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

en vägning av dessa krav mot varandra, och resultatet blir alltid något av en kompromiss.

Det förslag som nu föreligger innebär en utökad proportionalitet. Såvitt jag fattade herr Berndtson rätt föredrar han det föreslagna systemet framför det som nu råder. Sedan vet vi att man från vpk-håll alltid har hävdad att man skall ha bort alla spärrar. Men framställningen blir inte riktigt rättvisande när herr Berndtson gång efter annan talar om att här införs spärrar. Samtidigt som så sker vidtas andra åtgärder som leder till ökad proportionalitet. Det gäller tanken på åtta fasta mandat i landstingsvalkretsarna, det gäller utjämningsförfarandet så att man vid sidan av de fasta mandaten får särskilda utjämningsmandat. Såvitt jag uppfattade det rätt kunde herr Berndtson förstå att man behövde ha vissa spärrar när det gäller riksdagen, men vi känner alla till att man från vpk-håll motsätter sig spärrar vid valen till riksdagen.

Vad sedan gäller den kommunala valordningen hade jag väldigt svårt att hänga med i herr Berndtsons resonemang när han menade att de minimiregler som nu införs innebär försämrad proportionalitet. Här höjs minimigränsen från 10 till 15. Mot detta sätter herr Berndtson det nuvarande medeltalet. Vad är det som säger att kommunerna alltid kommer att lägga sig på minimitalet? Det har de inte gjort tidigare. Här har alltså funnits den skillnad som herr Berndtson själv visade mellan de föreskrivna 10 och de tillämpade 20 i normalfallet.

Vad sedan gäller herr Fiskesjös reservation vill jag fästa uppmärksamheten på att alla inom utskottet delar hans principiella uppfattning att man bör undvika den ordning som han vänder sig mot. Utskottet skriver: "Endast i absoluta undantagsfall bör det få förekomma att del av kommun sammanförs med annan kommun eller del av kommun." Herr Fiskesjös reservation innebär att han vill gå ett steg längre: han vill införa ett förbud i lag mot en sådan uppdelning. Det har inte vi i utskottet vågat biträda trots att vi sympatiserar med herr Fiskesjös grundläggande tankegångar. Det har nämligen inte kunnat visas att ett sådant system alltid kan vara förenligt med det proportionella system som herr Fiskesjö och alla vi andra i utskottet med undantag av herr Berndtson tillstyrker. I de allra flesta fall skulle det säkert gå, men ingen av oss har den överblicken att vi vågar säga bestämt att inte en sådan situation skulle kunna uppkomma 1976. Och ännu mindre möjligheter har vi att förutse vad som kommer att hända i framtiden. Därför är det äventyrligt att följa herr Fiskesjö och införa ett förbud i lag. Men jag vill gärna understryka att vi bör tillämpa den tanke som utskottet så klart ger uttryck åt, nämligen att man endast i absoluta undantagsfall skall föra samman del av kommun med annan kommun eller del av annan kommun.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad är långtgående partisplittring – som herr Johansson

i Trollhättan här talar om – och kommer man till rätta med den genom den föreslagna spärregeln? Om det uppträder två eller tre lokala partier, med de mest lokala namn som brukar användas, och dessa partier kommer över 3 % vardera, så är väl det också en partisplittring. Man kommer alltså inte till rätta med det som man brukar anmäla som ett bekymmer på det kommunala planet. De tillfälligt uppdykande partierna samlar ju ofta en betydande del av väljarna, det visar utredningens eget material. Därför är det troligare att en sådan spärr kan inverka på riksomfattande partier. Men den väsentligaste invändningen är att spärran leder till att väljare kan bli orepresenterade, och det är därför jag menar att den är odemokratisk.

Jag har inte uttalat någon förståelse för spärrarna i riksdagsvalet. Det borde klart ha framgått. Jag har sagt att inte ens de argument som brukar åberopas för att ha spärrar i riksdagsval är användbara när det gäller de kommunala sammanhangen, därför att i kommuner och landsting förekommer samregerande i större eller mindre utsträckning.

Så till frågan om valkretsarnas storlek. Nu presenteras det ett nytt valsysteem med delvis nya regler för indelning i kretsar. Detta kommer uppenbarligen att leda till att man i kommunerna ser över sin kretsindelning, och jag tror vi skall räkna med att betydligt fler än det 70-tal kommuner som tillämpade kretsindelning i det senaste valet kommer att ha sådan indelning i följande val. Säkerligen kommer man då också att snegla på de bestämmelser som gäller för hur stor valkretsen bör vara. Därför tror jag att många nya kommuner som indelas i kretsar kommer att hålla sig kring dessa 15 mandat.

Jag tycker det är helt orimligt med ett förslag som så att säga släpar efter i förhållande till den praxis som redan nu tillämpas, och därför hade det varit rimligt att förslaget hade legat vid åtminstone 20 mandat.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket förvånad över att herr Johansson i Trollhättan och utskottet här drar in proportionalitetsaspekten som ett skäl mot herr Nordins och min reservation. I kommunalvalskommitténs betänkande – och i den kommittén har man räknat på de här sakerna mycket ingående – finns ingenting sagt om att en kommungränsskärande valkretsindelning skulle vara motiverad från proportionalitetssynpunkt. Inte heller i propositionen finns det något om detta. Det är något som utskottsmajoriteten har hittat på.

I kommunalvalskommitténs betänkande framhålls i stället ideligen att den grundläggande finessen med det system man förordar är just att valkretsindelningen upphör att ha politisk betydelse. Så här skriver kommittén på s. 44 i betänkandet: "I och med att valkretsindelningsfrågan upphör att vara politiskt betydelsefull, kan indelningen göras under hänsynstagande till vad som från valtekniska, partiorganisatoriska och liknande synpunkter är lämpligt ---."

I propositionen på s. 56 ansluter sig kommunministern oreserverat till

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

kommitténs resonemang på denna punkt. Jag citerar: "Kravet på proportionalitet mellan partierna tillgodoses. Mandatfördelningen påverkas inte av det sätt på vilket valkretsindelningen görs." Kommunministern tillägger: "Jag finner detta vara av stort värde."

Men vad kommittén efter ingående studium kommit fram till och vad kommunministern också efter sin prövning kommit fram till och till yttermera visso och med all rätt framhåller vara av stort värde, det underkände alltså herr Johansson i Trollhättan och utskottsmajoriteten. Dess bättre har inte den fråga som herr Nordin och jag har tagit upp den koppling till proportionalismen som man har velat hävda. Det är en praktisk-organisatorisk fråga, och där har vi – som framgått av debatten – en annan mening än utskottsmajoriteten.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fiskesjö drog in kommunministern i detta sammanhang och åberopade honom för sina ståndpunkter. I propositionen finns emellertid intet lagförslag av den typ herr Fiskesjö motionerat om. Det är ingalunda på det sättet att utskottet har hittat på några skäl. Vi har grundligt gått igenom detta. I den överläggningen deltog även herr Fiskesjö, men han har inte kunnat visa att inte proportionaliteten kan rubbas i vissa situationer. Det återstår för herr Fiskesjö att göra detta innan vi skriver in hans förslag i lag. Vi stryker emellertid gärna under principen som vi alla är överens om.

Till herr Berndtson vill jag säga att det ändå finns ett perspektiv hos småpartispärren. Det är nog riktigt som han förklarar, nämligen att det blir de riksomfattande partierna som i vissa kommuner kan drabbas av en sådan här spärr. Men vi måste ha klart för oss att det även på det lokala området är väldigt olyckligt om ett litet parti spelar en vågmästarroll och att dess ställningstaganden i den ena frågan efter den andra avgör vad som skall bli kommunens beslut. Då uttrycker inte kommunfullmäktiges beslut väljarnas vilja, utan det blir en liten grupp som på grund av vissa förhållanden kunnat få in en representant i fullmäktige som i sådana lägen kan avgöra den kommunala politiken. Jag kan inte anse att detta är riktigt.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johanssons i Trollhättan uttalande innebär ju att han underkänner vad kommunministern skriver på s. 56 i propositionen där det står att mandatfördelningen inte påverkas av det sätt på vilket valkretsindelningen görs. Det är i och för sig ganska allvarligt om det skulle förhålla sig på det sättet, eftersom det ju är en av grundtankarna bakom hela denna reform, att frågan om valkretsindelningen inte på förhand skall kunna användas som ett sätt att manipulera det slutliga valresultatet.

Här föreligger ett förslag som inte motiveras. Utskottet har försökt konstruera motiveringar som jag har tillbakavisat med hänvisning till

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

direkta citat ur såväl utredningen som propositionen. Jag har föreslagit att möjligheten att konstruera kommungränsbrytande landstingsvalkretsar av praktiska-organisatoriska skäl skall utgå, eftersom alla som har erfarenheter av sådana valkretsar anser att de är olämpliga. Att de är olämpliga framgår ju f. ö. också av utskottets egen skrivning, vilket herr Johansson i Trollhättan också har understrukit i sina tidigare inlägg.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad vinner man, herr Johansson i Trollhättan, på att försvåra för ett mindre, riksomfattande parti med politiskt program att hävda sig i de kommunala valen, när man samtidigt bommar på de tillfälligt förekommande partibildningar som kan dyka upp i det kommunala sammanhanget.

Om lokala partier uppträder så bör de naturligtvis ha samma möjligheter att bli representerade som andra partier. Det vill jag nog betona. Även sådana partibildningar är uttryck för opinioner som finns på det kommunala planet och kan vara en utmaning för oss i de etablerade partierna att vi inte förmått motsvara förväntningarna.

Men huvudfrågan gäller ju att dessa problem inte skall lösas genom spärrear. De får ändå den effekten att vissa delar av väljarkåren blir orepresenterade. Den största genomslagskraften har naturligtvis sådana spärrear i riksdagsvalen – det har vi påpekat i andra sammanhang – där ända upp till 200 000 väljare som stödjer ett parti kan bli orepresenterade på grund av spärren. Så stor effekt får den naturligtvis inte på det lokala planet, men spärrear som sådana är en dålig lösning på problemen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! De bestämmelser som föreslagits gäller både lokala partier och riksomfattande partier. Vad man kunnat konstatera i undersökningarna är att vissa lokala grupper och partibildningar under tidigare skeden inte skulle ha stängts ute från fullmäktige. I allmänhet förhåller det sig så att om det uppstår en sådan gruppbildning i en kommun blir den ganska stor. Men de bestämmelser vi haft tidigare och de som kommer att gälla i fortsättningen har den effekten att de hindrar en alltför långtgående partisplitrning. Man blir försiktig med att starta nya partier och ställa upp kandidater i fullmäktigevalen, för man är medveten om att det är svårt att komma in i fullmäktige om man är en liten grupp. Men det utesluter också den möjlighet, som jag talade om förut, nämligen att det blir en sådan kraftig uppsplätning i partier att de kommunala församlingarna förlorar i handlingsduglighet.

Herr Fiskesjö fortsätter att tala om att man hittat på och konstruerat skäl mot motionen. Tror verkligen herr Fiskesjö att det går till på det sättet i allvarliga lagstiftningsfrågor att man försöker finna skäl mot en motion? Om utskottets ställningstagande vore en konstruktion utan verklighetsbakgrund hade väl i varje fall herr Fiskesjös partivänner, herrar Boo och Jonnergård, följt honom. Men även de har stött utskottsma-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

joritet. Jag föreställer mig att inte heller de vågar vara med om en lagstiftningsåtgärd vars konsekvenser vi inte helt kan överblicka.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Det är stor överensstämmelse i uppfattningarna när det gäller den föreliggande propositionen och utskottsbetänkandet. Vi är väl alla tacksamma att få den bästa möjliga proportionaliteten då det gäller att välja såväl landstingsmän som kommunfullmäktige.

Det är bara ett par detaljer som jag reagerat mot. Det gäller i båda fallen indelningen i valkretsar. I nuläget är det länsstyrelsen som gör upp förslag till indelning i landstingsvalkretsar. Landstinget självt fastställer det förslaget, men innan det vinner kraft skall det gå till regeringen för slutgiltigt fastställande. Enligt det nya förslaget är regeringen befriad från den uppgiften. Beslutet fattas i länet, och det tycker jag är förtjänstfullt.

Däremot har man i det sammanhanget ändrat på det sättet att nu är det landstinget som skall göra upp förslaget, och sedan skall förslaget fastställas av länsstyrelsen. Jag kan inte riktigt förstå varför inte landstinget skall vara suveränt i detta fall. När landstinget har fattat sitt beslut om valkretsindelning och beslutet har vunnit laga kraft borde det kunna gälla utan att det skickas över till länsstyrelsen för fastställelse. Det finns väl ändå en tendens till att göra landstingen så suveräna som möjligt, och jag kan inte förstå annat än att detta är mer eller mindre en byråkratisk åtgärd som egentligen saknar innehåll.

Det står i konstitutionsutskottets betänkande: "Som departementschefen framhåller bör landstingskommunerna själva ha det avgörande inflytandet på valkretsindelningen och därför besluta om landstingskommunens indelning i valkretsar." Det är precis i överensstämmelse med min motion, att landstingskommunerna bör ha det avgörande inflytandet; de bör bestämma och deras beslut bör sedan gälla.

Så blir det emellertid inte enligt det föreliggande förslaget, utan landstingets beslut skall skickas över till länsstyrelsen för fastställelse. Detta motiverar man med att det kanske måste bli en samordning med den primärkommunala valkretsindelningen. Jag kan inte riktigt förstå det. Går man på förslaget i reservationen I som också konstitutionsutskottets ordförande uttalade sin anslutning till då det gäller innehållet att kommungränserna skall följas, saknar det här motivet helt betydelse. Om det däremot är så att en kommun skall delas kan möjligen en samordning bli aktuell. Men man får hoppas att det blir mycket sällsynta undantagsfall.

Detta är sålunda det ena fallet där jag tycker att länsstyrelsen borde kunna befrias från fastställelseåtgärd och att landstingets beslut borde kunna gälla när det vunnit laga kraft.

Det andra fallet gäller valkretsindelningen i primärkommunerna. Det står i propositionen att om en kommun har mer än 24 000 röstberättigade invånare *skall* kommunen indelas i valkretsar. Det är klart att en val-

kretsindelning i och för sig är en mandatspär – det kan vi inte komma ifrån. Har man små valkretsar finns det större möjlighet för bristande proportionalitet i det slutgiltiga resultatet. Ett parti kan nämligen – och det gäller framför allt de smärre partierna – i varje valkrets komma mycket nära det sista mandatet, men om det finns ett annat parti som har fått några stycken fler röster går mandatet till det partiet. Om man slår ihop två valkretsar skulle de två partierna som så att säga tävlar få var sitt mandat, men nu får det ena partiet bägge mandaten. Den största och bästa proportionaliteten skulle utan tvivel föreligga om man hade en enda valkrets, men det kan vara besvärligt med hänsyn till att man då skulle få långa valsedlar osv.

Jag tycker emellertid att i det här fallet borde man kunna ge kommunfullmäktige förtroendet att själva avgöra när de vill ha en indelning i kommunalvalkretsar. Man borde inte föreskriva att när invånarantalet når en viss gräns skall kommunen absolut indelas i mer än en valkrets.

Det är dessa två saker jag har velat påpeka, och jag tycker att mitt förslag i dessa avseenden skulle ha inneburit en förbättring av det föreliggande lagförslaget.

I den motion som jag ingav hemställde jag att det handläggande utskottet skulle formulera de lagändringar som behövdes. Det är inte gjort, och då har jag förnummit att det finns ingen teknisk möjlighet att nu yrka bifall till motionen. Jag gör sålunda inte det, men jag har velat till protokollet få antecknat att på dessa två punkter finns åtminstone en avvikande mening beträffande förfaringssättet.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Ett kort svar till herr Henmark.

På den första punkten vill jag hänvisa till vad herr Henmark själv har utvecklat, nämligen att det kan uppstå undantagsfall då det är nödvändigt att åstadkomma en samordning mellan landstingsvalkretsar och primärkommunala valkretsar. Det bör då lämpligen ske i länsstyrelsen. Men vi strävar alla efter att detta endast skall utgöra undantagsfall.

Den andra punkten gällde indelningen i valkretsar i primärkommuner. Nog är det i många fall nödvändigt med en sådan uppdelning. Gör tankeexperimentet att Stockholm skulle bilda en enda valkrets. Det skulle uppstå väldiga bekymmer med de långa röstsedlar som detta skulle föra med sig.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! I det första fallet sade jag att den situationen kan uppkomma då det behövs en samordning men att det borde vara onödigt att länsstyrelsen skall kopplas in även då detta inte är aktuellt. Vi var ju överens om att det endast i något enstaka fall kan bli aktuellt med en sådan samordning. Man följer vanligen kommungränserna, och då är en samordning helt onödig.

I det andra fallet påpekade jag själv att det kan vara nödvändigt för

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

att få hanterlighet på valsedlarna att göra en uppdelning i valkretsar. Men vad jag där yrkade på var att man skulle ha det förtroendet för kommunfullmäktige att man låter dem avgöra när en uppdelning behövs. Jag tror också att Stockholms kommunfullmäktige är fullt medvetna om att Stockholms kommun måste indelas i valkretsar. Däremot är jag inte övertygad om att kommuner som befinner sig på gränsen och har ungefär 24 000 väljare alltid skulle känna sig tvingade till en uppdelning. De skulle kanske anse att de fick ett bättre val genom att ha kommunen samlad i en valkrets.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkt 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Fiskesjö och Nordin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Fiskesjö och Nordin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fiskesjö begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 33
Avstår - 1

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 a och b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkterna 5 a och b röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 17
Avstår - 5

Punkten 5 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels alternativ 2 till yrkande c i reservationen nr 2 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 5 c röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit alternativ 2 till yrkande c i reservationen nr 2 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 16
Avstår - 1

§ 10 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 20 angående uppskov till 1975/76 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt valsysteem vid
landstingsval,
m. m.*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Riksdagens
tidningsfråga*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 21 med anledning av riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdagens tidningsfråga jämte motion.

Talmanskonferensen hade genom framställningen 1975:15 till riksdagen överlämnat riksdagens informationsutrednings andra delbetänkande, Riksdagens tidningsfråga.

I informationsutredningens betänkande hade föreslagits att riksdagen skulle medge utgivande av en för riksdagen och departementen gemensam tidning. Tidningen avsågs skola fr. o. m. januari 1976 ersätta den av finansdepartementet utgivna tidningen Departementsnytt. Som huvudman i administrativt hänseende för den nya tidningen hade föreslagits nämnden för samhällsinformation. För kostnader för utgivande av den nya tidningen under tiden 1/1–30/6 1976 hade utredningen föreslagit att riksdagen skulle till nämnden för samhällsinformation – utöver tidigare beviljat anslag – anvisa 1 241 000 kr. såsom förslagsanslag för budgetåret 1975/76.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1975:2150 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen med bifall till betänkandet i övrigt hemställde om kompletterande utredning beträffande den föreslagna tidningens redigering och marknadsföring.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1975:2150,
2. med anledning av framställningen 1975:15 från talmanskonferensen besluta medge utgivande av en för riksdagen och departementen gemensam tidning enligt vad som anförts i riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdagens tidningsfråga,
3. till Nämnden för samhällsinformation: Tidningsutgivning för budgetåret 1975/76 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 241 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr Berndtson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975:2150 uppdra åt riksdagens informationsutredning att verkställa den kompletterande utredning om den föreslagna tidningens redigering och marknadsföring som angetts i reservationen.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Behovet av information till allmänheten från riksdagen är obestridligt. Utöver den som ges av massmedia kan det vara på sin

plats med information om riksdagsfrågorna i någon speciell publikation. I åtskilliga länder utger också parlamenten egna tidningar. Det är detta som konstitutionsutskottets betänkande handlar om. Vi har ursprungligen varit överens om denna grundtanke.

Förslaget utgår från den nuvarande tidningen Departementsnytt. I stället för att starta ytterligare en tidning är tanken att man skall utge en för departementen och riksdagen gemensam tidning. Vi frågar oss i vpk om det kan bli en helt tillfredsställande lösning av frågan om informationen till allmänheten om riksdagens verksamhet. Vi har sett det som viktigt och angeläget att tidningen blir så populär och så lättillgängligt upplagd som möjligt. Då tycker vi inte att redigeringen av tidningen Departementsnytt kan vara någon bra utgångspunkt. Det har jag också framhållit under arbetet i utredningen.

Om man skall leva upp till utredningens uppfattning att tidningen också skall som det heter, "söka vinna läsare bland grupper som för närvarande har ett begränsat intresse för samhällsfrågor" är såväl innehåll som utformning och distributionssätt av stor betydelse. Vi har också framhållit att en tidning av detta slag måste kunna nå så många som möjligt. Den skall vara så lätt att köpa som tänkbart är. Den bör exempelvis distribueras genom Pressbyrån.

När det gäller utformning och innehåll har vi såväl i reservation till utredningsbetänkandet som i en motion till riksdagen framfört synpunkten att också riksdagspartierna kan erbjudas plats för information till allmänheten. Vi tror att det skulle kunna vara en väg att ytterligare öka intresset för riksdagen. Det sättet har prövats genom andra publikationer. Vi återoppar bl. a. Stockholms kommuns informationstidning. Det är väl uppenbart att det kan vara ett sätt att göra tidningen mer intressant och mer omväxlande än om man använder den avsedda uppläggnings för denna typ av information.

I informationsutredningens delbetänkande heter det ju att tidningen på ett lättfattligt sätt skall presentera propositioner från regeringen, utredningsdirektiv, departementspromemorior, regeringsbeslut osv. Den skall innehålla sammanfattningar av viktigare motioner, utskottsbetänkanden, interpellationer m. m. Det är vi helt överens om. Men vi tycker också att det bör vara naturligt att i en tidning av denna typ komplettera innehållet med bakgrundsmaterial, intervjuer, personporträtt och åtskilligt annat som kan vara av intresse för en bredare allmänhet.

Vi menar nog att utredningen borde ha sysslat mer med frågan om tidningens redigering och marknadsföring. Det är därför som vi har föreslagit en kompletterande utredning.

Nu vill konstitutionsutskottet inte gå med på en sådan utredning. Det har därför fogats en reservation vid utskottsbetänkandet, och i den försätter vi att utredningen skall göras skyndsamt.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid konstitutionsutskottets betänkande nr 21.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Herr Lövenborg och jag sitter båda i riksdagens informationsutredning, och utifrån en gemensam yrkesbakgrund har vi kommit mycket väl överens i de allra flesta frågorna, dock inte i denna. Herr Lövenborg fullföljer sin plädering i utredningen genom att här yrka bifall till den reservation som vpk fogat till detta betänkande.

Jag vill bara konstatera att riksdagens informationsutredning inte ansett sig kunna följa herr Lövenborg i det här fallet. Utskottet har därvid ställt sig bakom informationsutredningens majoritet, dvs. företrädarna för samtliga partier utom vänsterpartiet kommunisterna. Vi säger att enligt utskottets mening ter sig f. n. "de av utredningen uppdragna riktlinjerna för tidningens syfte och innehåll, dess målgrupper och upplåga samt dess organisation lämpliga".

Den journalistiska utformningen av tidningen bör ankomma på redaktören, som är ansvarig utgivare inom ramen för de uppdragna riktlinjerna.

När det gäller sådant som att sprida tidningen får det ankomma på målsmannen, nämnden för samhällsinformation, att avvakta erfarenheter från verksamheten och, om så behövs, aktualisera dylika frågor.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Fru talman! Vi är, som jag tidigare sagt, överens om att man skall starta den här tidningen. Därom råder det ingen tveksamhet. Men som tidningsman till professionen är jag tveksam om den utformning man tydligen avser att ge den här tidningen. Det bör ankomma på den ansvarige utgivaren, redaktören, säger herr Svensson i Eskilstuna, men åtskilligt tyder på att modellen redan tidigare är bestämd – alltså Departementsnyttts nuvarande modell.

Jag menar att riksdagen inte är betjänt av en tidning som bara kan attrahera de politiskt mycket aktiva, som i stort sett redan är – det vet man – ganska väl informerade. Att göra en tidning attraktiv för en bredare allmänhet måste vara det yttersta syftet. Annars finns det inte så mycket finess kvar i projektet. Jag har svårt att tänka mig att man med nuvarande Departementsnytt som riktmärke kan skapa det ökade intresse som jag anser vara angeläget.

Man kan vidare göra den reflexionen – som finns med i marginalen i vår motion – att dagspressen och övriga massmedia även i fortsättningen kommer att vara de helt avgörande informationskanalerna. Men då gäller det också för riksdagen att skapa rimliga förutsättningar för den journalistkår som arbetar i det här huset. Riksdagen själv saboterar en god information genom att organisera sitt arbete så dåligt att viktiga beslut

tas mitt i natten av ledamöter som mer eller mindre befinner sig i nirvana. Man kan inte åstadkomma en god pressbevakning under sådana förhållanden. Det är missförhållanden som måste rättas till, oavsett om vi nu startar en riksdagens egen tidning.

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Riksdagens
tidningsfråga*

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Bara en sista reflexion till herr Lövenborg. Jag tror att det är en rimlig arbetsfördelning mellan en riksdagens tidning och övrig press, att den föreslagna tidningen ägnar sig åt att ge basinformation om riksdagens arbete. I vpk:s motion ingår också krav på en pläderande information i den nya tidningen. Det finner jag olämpligt. Låt den pläderande informationen kanaliseras via andra tidningar! Ett stort och differentierat utbud av sådana bör vi säkerställa genom presspolitiska medel, genom produktionsbidrag exempelvis till Norrskensflamman.

Önskemålen att den föreslagna tidningen skall vara underhållande och präglas av *esprit* kan kanske bäst förverkligas genom tidningens referat av kammarens överläggningar. Om debattörerna motsvarar förväntningarna i dessa avseenden, kan ju referaten bli riktigt roliga.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Fru talman! Också jag tycker att riksdagen bör ha målsättningen och ambitionen att göra riksdagens tidning så rolig som möjlig, även om vi inte alltid är så skojiga i detta hus.

Jag är inte heller främmande för tanken att man skall ge utrymme för det som herr Svensson i Eskilstuna kallar *pläderande information*. Som faktsamling kan naturligtvis en tidning av Departementsnyttis typ fylla en uppgift, men skall man nå ut med informationen utanför den politiskt engagerade kretsen av medborgare, behövs det väsentligt anorlunda grepp.

Departementsnyttis nuvarande redigering är enligt min mening ett avskräckande exempel. Genom denna tidning lockas människor inte att intressera sig för riksdagens arbete. Låt mig bara peka på Departementsnyttis presentation av förslaget till riksdagens egen tidning! Där fattas ingenting i sakupplysning, men jag tror inte att presentationen väcker intresse i någon vidare krets.

Jag vill slutligen framhålla att det vid ett bifall till vpk-reservationen inte behöver bli någon försening av riksdagens tidningsfråga. Vi framhåller att utredningens förslag kan godtas som ett första led för att förhindra en försening men begär samtidigt en kompletterande utredning. Det är ju en sådan som utskottsmajoriteten inte velat vara med om, och det tycker jag är att beklaga.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag står bakom majoritetsförslaget i konstitutionsutskottet och ber att få yrka bifall till det. Men jag vill gärna också göra den reflexionen, att den erfarenhet som man har av massmedias rapportering

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skatteadministration och
taxering i första
instans, m. m.*

från vad som händer i detta hus och av det sätt på vilket arbetet här bedrivs, gör att man mycket väl måste förstå önskemålen om en ytterligare information till medborgarna. Det är rimligt att det blir en riktig och rättvisande rapportering till dem som är våra uppdragsgivare.

Den föreslagna tidningen är en nyhet som introduceras, och jag ser förslaget som en början. Vi får se hur verksamheten slår ut. Jag vill dock framhålla att det är min förhoppning att vi skall kunna gå vidare och utöka informationen undan för undan. Jag tycker också att det finns en hel del som talar för att man då bör söka sig fram efter bl. a. de vägar som herr Lövenborg nu har pläderat för.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284

Nej - 15

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 12 Ändrad skatteadministration och taxering i första instans, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 31 med anledning av propositionen 1975:87 om riktlinjer för ändrad skatteadministration och taxering i första instans, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975:87 hade regeringen - efter föredragning av statsrådet Sträng - föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för ändrad skatteadministration och taxering i första instans som förordats i propositionen,

2. godkänna vad i propositionen förordats angående bestridandet av kostnaderna under budgetåret 1975/76 för uppbyggande av den nya taxeringsorganisationen i första instans.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås en ändrad organisation av taxeringen i första instans. Alla deklARATIONER skall enligt förslaget granskas och föredras inför taxeringsnämnderna av tjänstemän vid länsstyrelse eller lokal skattemyndighet. Taxeringsnämndens beslutsrätt behålls vid all årlig taxering och nämndernas beslutområde utvidgas till att avse även skattetillägg, förseningsavgift, ackumulerad inkomst och s. k. dödsbodefrielse. Taxeringsperioden förlängs från den 30 juni till den 30 november.

Skatteadministrationen föreslås bli effektiviserad bl. a. genom införande av ett väl utbyggt ADB-stöd som underlag för granskningen och taxeringen. Skattekontrollen ökas särskilt vid rörelsetaxeringen och vid granskningen av andra komplicerade deklARATIONER. 40 000 s. k. partiella revisioner föreslås bli utförda varje år i samband med granskningen av deklARATIONERNA. Länsstyrelsernas skatteavdelningar omorganiseras med en särskild taxeringsenhet för ledning och verkställande av den årliga taxeringen.

Det nya systemet föreslås i huvudsak bli genomfört till 1978 års taxering. Under tiden fram till övergången föreslås att fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete skall bedrivas. En successiv utbyggnad föreslås ske av den nya granskningsorganisationen. Utbyggnaden påbörjas i år genom rekrytering av ca 150 tjänstemän som granskningsassistenter med placering hos länsstyrelser och lokala skattemyndigheter."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:2044 av herr Åsling m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade att rätten till anstånd med deklARATIONER för rörelseidkare, jordbrukare m. fl. skulle vara knuten till kravet på bokföringsmässig redovisning.

1975:2099 av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Jonasson (c),

1975:2100 av herr Hallenius m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade att anstånd med inlämnande av deklARATIONER automatiskt skulle omfattas även den som var sambeskattad med den som var berättigad till anstånd,

1975:2101 av herrar Hörberg (fp) och Carlström (fp),

1975:2102 av herr Komstedt (m), vari hemställdes att riksdagen skulle anhänga att regeringen vid den närmare utformningen av skatteadministrationen beaktade vad i motionen anförts angående tidigareläggning av slutavräkning samt anstånd med deklARATIONERNA avlämnande,

1975:2103 av herr Nygren (s), vari hemställdes att riksdagen som sin mening uttalade att den nya granskningsorganisationen borde ges en mera lokal förankring än som antytts i propositionen.

Ändrad skatteadministration och taxering i första instans, m. m.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

1975:2104 av herr Schött m. fl. (m, s, c, fp), vari hemställt att riksdagen uttalade att vid utformningen av den framtida skatteadministrationen skulle beaktas att granskningen av så stor del som möjligt av deklARATIONERNA skulle ske lokalt och att granskningen av högst 50 000 deklARATIONER skulle ske regionalt,

dels de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:97 av herr Andersson i Storfors m. fl. (s),

1975:99 av herr Fågelsbo (c),

1975:238 av herrar Olsson i Edane (s) och Bergqvist (s),

1975:433 av herrar Jadestig (s) och Johansson i Malmö (s),

1975:690 av herr Hyltander (fp) och fru Swartz (fp),

1975:693 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

1975:712 av fru Troedsson m. fl. (m),

1975:716 av herr Åkerlind (m),

1975:717 av herr Åkerlind (m),

1975:1063 av herrar Mundebo (fp) och Andersson i Örebro (fp) samt

1975:1078 av herrar Olsson i Sundsvall och Boo (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande riktlinjerna för ändrad skatteadministration och taxering i första instans

a. att riksdagen med bifall till motionerna 1975:2044 och 1975:2100 och med arledning av motionen 1975:2102 samt med avslag på motionerna 1975:717, 1975:2101 punkterna c, d och e, 1975:2103 och 1975:2104 godkände de i propositionen förordade riktlinjerna för ändrad skatteadministration och taxering i första instans med de ändringar utskottet föreslagit beträffande automatiskt anstånd till den 31 mars med avlämnande av självdeklARATION.

b. att riksdagen godkände vad i propositionen förordats angående bestridandet av kostnaderna under budgetåret 1975/76 för uppbyggande av den nya taxeringsorganisationen i första instans.

2. beträffande översyn av bestämmelserna om skattetillegg och förseningsavgift

att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1975:99,

b. motionen 1975:238,

c. motionen 1975:712,

d. motionen 1975:1078.

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anförde.

3. beträffande kompetenskrav för deklARATIONSMEDHJÄLPARE att riksdagen skulle avslå motionen 1975:433.

4. beträffande skatteavräkningen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2102 i denna del,

5. beträffande beskattningen av extrainkomster att riksdagen skulle avslå motionen 1975:693.

6. beträffande behörighetskrav för taxeringsnämndsordförande att riksdagen skulle avslå motionen 1975:97,

7. beträffande tidsfristen för yttrande i taxeringsfrågor att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1975:716,

b. motionen 1975:1063,

c. motionen 1975:2101 punkten b,

8. beträffande den enskildes rättssäkerhet att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1975:2099,

b. motionen 1975:2101 punkten a,

9. beträffande inbetalning av B-skatt med folkpensionsanvisning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:690.

Reservationer hade avgivits

beträffande skattechefens befogenheter

1. av fru Troedsson (m) och herr Lundgren i Kristianstad (m) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

beträffande lokal och regional granskning

2. av fru Troedsson (m) och herr Lundgren i Kristianstad (m) som ansett att utskottet under 1 a bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:2044, 1975:2100, 1975:2103 och 1975:2104 samt med anledning av motionen 1975:2102 och med avslag på motionerna 1975:717 och 1975:2101 punkterna c, d och e godkände de i propositionen förordade riktlinjerna för ändrad skatteadministration och taxering i första instans med de ändringar reservanternas föreslagit beträffande automatiskt anstånd till den 31 mars med avlämnande av självdeklaration och beträffande regional granskning av högst 50 000 deklarerationer.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande översyn av bestämmelserna om skattetillägg och förseningsavgift av fru Troedsson (m) och herr Lundgren i Kristianstad (m).

Fru TROEDSSON (m):

Fru talman! Det har sedan länge stått klart att den nuvarande organisationen för skatteadministration och taxering i första instans behöver effektiviseras och moderniseras. Vi finner också det förslag som har lagts fram av regeringen i stort mycket tillfredsställande. Reformen innebär bl. a. att alla deklarerationer skall granskas och föredras av tjänstemän – granskningsassistenter – vid länsstyrelse eller lokal skattemyndighet och att den granskningen skall ske med stöd av ett utbyggt ADB-system. F. n. granskas bara omkring 1 miljon deklarerationer av totalt över 6 miljoner av heltidsanställda tjänstemän. Även om taxeringsnämndsordförandena i det nuvarande systemet har gjort och gör utomordentliga in-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skatteadministration och
taxering i första
instans, m. m.*

satser, finner vi det nya systemet ägnat att öka likformigheten i bedömningen av deklARATIONERNA och därmed också rättssäkerheten. Inte minst finner vi det tillfredsställande att lekmannainflytandet över taxeringarna i första instans bibehålls och förstärkes. Utskottet stryker här dessutom under att lekmannainflytandet inte får beskäras genom att antalet nämnder begränsas alltför mycket. Den ökade satsningen på utbildningen av ledamöter i taxeringsnämnderna finner vi också mycket värdefull.

Utskottet är helt enigt med departementschefen om att ett av de väsentliga syftena med reformen är att förbättra förutsättningarna för en effektiv kontroll av de komplicerade deklARATIONERNA. 40 000 s. k. partiella revisioner föreslås bli utförda varje år i samband med granskningen av deklARATIONERNA. De omkring 10 000 revisioner som f. n. utförs avser endast sällan det löpande årets taxering. Vi tror att dessa partiella revisioner kommer att fylla en mycket stor funktion och att det på sikt också kommer att underlätta kontakten mellan skattskyldiga och taxeringsmyndigheter. Men en förutsättning för detta är enligt vår uppfattning att dessa revisioner verkligen kommer att ske ute på fältet, hos de skattskyldiga, och inte vid ett skrivbord hos taxeringsmyndigheten.

Även om utskottet är överens i de flesta hithörande frågor, har vi från moderat håll reserverat oss mot utskottet i ett par avseenden. Den ena reservationen avser utskottets uttalande i samband med diskussionen om skattechefens befogenheter. Förslaget i propositionen innebär att skattechefen skall leda och styra granskningsarbetet och taxeringen. Samråd skall därvid ske mellan skattechefen och cheferna för de lokala skattemyndigheterna. Detta är också vår uppfattning. Med anledning av en motion anför emellertid utskottet "att man på längre sikt bör inrikta sig på att inlemma fögderiorganisationen i den regionala förvaltningen". Departementschefen har uttryckt sig mer försiktigt. Han framhåller att vissa fördelar skulle vinnas genom en sådan ordning, men han framhåller också att "denna fråga kan emellertid prövas först efter ytterligare överväganden som lämpligen bör ske i särskild ordning". Vi finner det därför förhastat av utskottet att uttrycka sig så pass kategoriskt som man gör i denna fråga, i synnerhet som också andra synpunkter kan anläggas och bör diskuteras. Vi menar att ytterligare överväganden bör anstå i avvaktan på ett allsidigt beslutsunderlag. Herr Schött kommer att i sitt inlägg närmare belysa denna fråga.

Jag yrkar med detta bifall till reservationen 1.

Den andra frågan där vi har en uppfattning som avviker från utskottsmajoritetens gäller deklARATIONERNAS fördelning mellan lokalt och regionalt placerade granskare.

Statskontoret föreslog år 1970 att all granskning skulle ske lokalt, dock att verkligt svåra deklARATIONER skulle kunna remitteras till länsstyrelsen. RS-utredningen – den arbetsgrupp inom riksskatteverket och statskontoret som har upprättat rapporten om rationaliseringen av skatteadministrationen – anser för sin del att de mest komplicerade deklARATIONERNA,

oavsett företagsform, bör hänskjutas till länsstyrelsen för granskning. Utredningen anser det inte nödvändigt att mer i detalj precisera vilka typer av deklarationer som bör behandlas regionalt men framhåller att granskning av deklarationer från utdelande aktiebolag, företag som handlar med värdepapper, eller som taxeras till utskiftningsskatt, vissa föreningar och stiftelser bör förläggas regionalt. RS-utredningen beräknar antalet deklarationer som bör handläggas regionalt till omkring 50 000.

Departementschefen förklarar att han inte är beredd att ta slutlig ställning till grunderna för fördelningen av deklarationsmaterialet, men han anser att antalet deklarationer som lämpligen bör granskas regionalt ligger någonstans mellan 50 000 och 1 miljon. Mellan 50 000 och 1 miljon är ju ganska stor spännvidd. Med 1 miljon menas väl alla de deklarationer som nu behandlas av särskild nämnd, men där ingår ju också många deklarationer för löntagare, jordbrukare och andra. Bl. a. bör, säger departementschefen, alla fåmansbolag och deras delägare samt de personal- och pensionsstiftelser som hör till dessa granskas regionalt. Utskottet säger att uppenbarligen bör både sådana skattskyldiga som utredningen exemplifierat och sådana som departementschefen omnämnt omfattas av den kvalificerade kontrollen.

Från moderat håll kan vi, liksom RS-utredningen, inte dela uppfattningen att samtliga fåmansbolags deklarationer skulle vara så komplicerade att det redan från början måste slås fast att de alla skall granskas regionalt. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman varför detta skulle vara så uppenbart. Däremot vill vi starkt understryka vikten av att fåmansbolagen taxeras tillsammans med sina ägare. Antalet fåmansbolag är ca 100 000. Tillsammans med delägarnas deklarationer innebär det i dagens läge åtskilliga hundra tusen deklarationer. Och även efter höjningen av lägsta tillåtna aktiekapital skulle det innebära att även många förhållandevis små företag, där lokalkännedomen kan väga tungt, skulle komma att granskas regionalt. Enligt RS-utredningens och ett mycket stort antal remissinstansers uppfattning och även enligt vår uppfattning bör det i stället vara en medveten strävan att så långt det över huvud taget är möjligt föra ut gransknings- och taxeringsarbetet på lokal nivå.

Vid ställningstagandet till den nya organisationens utformning väger självfallet kravet på geografisk närhet och lokalkännedom tungt, säger utskottet. Inte minst de skattskyldigas befogade krav på rådgivning och service från skattemyndigheternas sida talar därför för att den helt övervägande delen av de skattskyldiga granskas av lokalt placerade tjänstemän, heter det vidare i utskottsbetänkandet. Så långt är vi också helt överens med utskottet. Vi är också helt överens med utskottet om att ett av huvudsyftena med reformen måste vara att åstadkomma en påtaglig förbättring av kontrollen och taxeringen av rörelseidkare och andra svårkontrollerade skattskyldiga liksom om att detta kräver medverkan av speciellt utbildad välkvalificerad personal. Men vi kan inte inse att en regional placering av granskningspersonalen skulle underlätta såväl arbetsledning som möjligheterna till branschvis granskning, vilket utskottet menar.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

Vi anser för vår del att det måste vara en riktig princip att granskningsorganisationen utformas med beaktande av var skattebetalarna finns. Vi är övertygade om att man når den största effektiviteten i granskningen om man för ut den kvalificerade skattekompetensen i den lokala förvaltningen. Det måste, menar vi, vara orationellt att koncentrera resurserna för skattekontroll till ett litet antal orter, när arbetet i mångt och mycket ändå måste bedrivas ute på fältet genom bl. a. de här partiella revisionerna.

Det väsentliga måste vara att skattechefen får möjligheter att planera och leda den årliga taxeringen. Då tillmötesgår man också kravet på flexibilitet genom att skattechefen får rätt att fördela granskningsmaterialet varje år inom ramen för de omkring 50 000 deklARATIONER som RS-utredningen och även vi menar bör granskas regionalt.

Vad vi finner särskilt allvarligt är att departementschefen i sitt resonemang utgår från att endast de taxeringstjänstemän som kommer att finnas regionalt blir särskilt väl kvalificerade för skattekontroll. Skulle så bli fallet blir det svårt eller nära nog omöjligt att få granskare till de lokala skattemyndigheterna med den kompetens som ändå krävs för kontroll av de små rörelserna, jordbruken och en hel del löntagare.

Vi tror sammanfattningsvis att departementschefens och utskottsmajoritetens inställning kan komma att äventyra möjligheterna att skapa en slagkraftig skatteadministration ute på fältet, där kontroll och administration bör ske för att verksamheten skall bli effektiv. Vi tror att möjligheterna skulle bli betydligt större om RS-utredningens förslag till fördelning följs i det fortsatta utredningsarbetet.

Jag vill med detta, fru talman, yrka bifall till reservationen 2.

Slutligen, fru talman, några ord i anledning av det särskilda yttrande som herr Lundgren i Kristianstad och jag har avgivit beträffande översynen av bestämmelserna om skattetillägg. Vi hälsar med stor tillfredsställelse att en utredning har tillsatts om det skatteadministrativa sanktionssystemet. I en motion som väcktes vid årets början begärde jag förutom en allmän översyn av bestämmelserna också förslag till regler som skulle göra det möjligt att redan vid innevarande års taxering sätta ner skattetillägg när det finns skäl därtill.

Utskottet har behandlat detta yrkande mycket välvilligt och framhåller angelägenheten av att utredningen påskyndar sitt arbete och om möjligt med förtur tar upp frågan om jämkning av skattetillägg. Jag vill starkt understryka det önskvärda i detta. Skattetilläggen står ju inte i något som helst förhållande till själva förseelsen, till om uppsåt föreligger eller inte, utan bara till den skatt som kunde ha undandragits genom den felaktiga eller utelämnade uppgiften. Endast om det belopp som kunde ha undandragits är ringa eller annan omständighet föreligger kan skattetillägg efterges. Annars skall det utgå med hälften av den skatt som kunde ha undandragits.

I länsskatterätterna stöter vi ofta på fall där det av olika skäl ter sig stötande att påföra skattetillägg, men där grunder för eftergift inte fö-

religger. Det belopp som kunde ha undandragits är t. ex. inte att betrakta som ringa. Det skall då enligt riksskatteverkets anvisningar understiga 1 000 kr. Inte heller föreligger befrielsegrunderna ålder, sjukdom, bristande erfarenhet eller den oriktiga uppgiftens särskilda beskaffenhet.

Som exempel kan jag nämna de faktiskt ganska vanliga fall då den skattskyldige skriver av beloppet för preliminär A-skatt från kontrolluppgiften i stället för den kontanta bruttolönen. Skulle bruttolönen vara 30 000 kr. och preliminärskatten 10 000, blir skattetillägget ca 4 500. Jag vet att många länsskatterätter i sådana fall med ljus och lykta söker efter befrielsegrunder, som alltför sällan finns, just därför att man befärad att skattetillägget kan få en ganska förödande effekt för den skattskyldige och det dessutom ter sig som helt uppenbart att det inte föreligger något uppsåt. Kunde t. ex. länsskatterätterna som ett provisorium få möjlighet att sätta ned skattetilläggen i fall som detta, skulle mycket vara vunnet. Allra helst skulle vi se att ett sådant förslag kunde läggas fram så snart att reglerna kunde tillämpas av länsskatterätterna redan i fråga om 1975 års taxering.

Herr CARLSTEIN (s):

Fru talman! Flera betydelsefulla reformer har under senare år genomförts när det gäller taxeringsprocessen och skatteadministrationen. Men taxeringen i första instans har i stort sett varit oförändrad de senaste 20 åren. Deklarationerna granskas alltjämt i huvudsak av tillfälliga fritidsgranskare, som ofta får bedriva sitt arbete under mycket stor tidspress. Av totalt 6,3 miljoner deklARATIONER granskas f. n. endast omkring 1 miljon, som fru Troedsson också nämnde, av heltidsanställda tjänstemän.

I propositionen 87 framläggs nu förslag om en effektivisering och också rationalisering av skatteadministrationen och taxeringen i första instans. Förslaget grundar sig på den utredning som företagits av en arbetsgrupp med representanter för riksskatteverket och statskontoret.

I korthet innebär förslaget att alla deklARATIONER skall granskas och föredras inför taxeringsnämnderna av särskilt utbildade tjänstemän, granskningsassistenter, placerade vid länsstyrelserna eller de lokala skattemyndigheterna. Lekmannainflytandet vid taxeringen förstärks genom att antalet ledamöter i taxeringsnämnderna ökar. Mandattiden förlängs, och beslutsområdet utvidgas till att omfatta även ärenden om skattetillägg och förseningsavgifter. För att rationalisera taxeringsarbetet tas ADB-tekniken i anspråk för kontroll av bl. a. deklARATIONSUPPGIFTERNA mot kontrolluppgifterna.

Ambitionsnivån vid deklARATIONSGRANSKNINGEN skall vara sådan att arbetet inriktas på att upptäcka fall av väsentligt skatteundandragande och att undvika bagatelländringar. Flertalet löntagardeklARATIONER och andra mindre svårkontrollerade deklARATIONER skall granskas av granskningsassistenter placerade hos den lokala skattemyndigheten, medan de mer svårkontrollerade deklARATIONERNA skall granskas regionalt av kvalificerade granskningsassistenter hos länsstyrelserna. I syfte att öka och för-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

bättra kontrollen av näringsidkarnas deklARATIONER skall den årliga granskningen ske branschvis och kompletteras med ca 40 000 partiella revisioner.

En särskild taxeringsenhet skall inrättas i länsskatteavdelningarna för att leda och verkställa den årliga taxeringen. Denna nya organisation är avsedd att byggas upp successivt och vara fullt genomförd vid 1978 års taxering. I den första etappen, som sker innevarande år, rekryteras och utbildas 150 granskningsassistenter, och dessa beräknas kunna delta i granskningskontrollen fr. o. m. 1976 års taxering. Avsikten är att under uppbyggnadsskedet bedriva ytterligare försöksverksamhet samt fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete.

Utskottet ansluter sig i princip till de i propositionen föreslagna ändringarna och anser det angeläget att man intensifierar och koncentrerar gransknings- och kontrollinsatserna till rörelseidkare och andra svårkontrollerade skattskyldiga.

Utskottet har haft att behandla ett stort antal motioner i anslutning till föreliggande förslag. Behandlingen har resulterat i vissa justeringar av propositionens förslag. Därigenom tillgodoses vissa motionsyrkanden.

Bl. a. har frågan om skattetillägg och förseningsavgifter tagits upp i ett flertal motioner.. Motionärerna har yrkat på en översyn av bestämmelserna. Riksskatteverket, som yttrat sig över motionerna, ansluter sig till motionärernas uppfattning att en översyn av nu gällande bestämmelser bör komma till stånd. Finansministern har nyligen tillsatt en utredning med uppgift att se över det skatteadministrativa sanktionssystemet, och utskottet anser det angeläget att om möjligt skattetilläggsproblematiken behandlas med förtur av utredningen. Motionerna bör därmed vara tillgodosedda.

Nu har fru Troedsson här strukit under detta. Det tycker jag är riktigt – vi är ju också överens om att en sådan översyn bör komma till stånd. Men eftersom fru Troedsson återkommer till det exempel som finns upptaget i hennes särskilda yttrande, finns det kanske anledning att se litet närmare på det.

Det skulle alltså vara relativt vanligt att deklareranter i stället för bruttolönen upptar inbetald källskatt som inkomst. Jag har inte räknat efter hur många gånger på deklara-tionsblanketten som man har anledning att upprepa en sådan felskrivning, men det är på åtskilliga ställen. Och eftersom skattebeloppet i de flesta fall egentligen bara utgör en liten del av bruttoinkomsten – fru Troedsson tog exemplet 30 000 kr., varav då 10 000 kr. skulle utgöra inbetald skatt – är det rätt anmärkningsvärt att deklareranten inte slogs av tanken, att inkomsten var påfallande låg. Ofta vet man ju något så när vad man har i vecko- eller månadsinkomst. Då tycker jag att man borde kunna uppmärksamma felet, om inte förr så åtminstone när man uppger vad man har inbetalt i preliminärskatt, som man också skall lämna uppgift om på deklara-tionsblanketten, och finner att den summan är högre än den summa man har att uppge i taxerad inkomst. Då tycker jag att man borde kunna upptäcka felet.

Jag kan därför inte komma till någon annan slutsats än att det är ett uppenbart slarv från vederbörandes sida att göra på detta sätt. Vad vi vill komma fram till är att deklaranterna skall vara betydligt mera uppmärksamma när de upprättar deklarationshandlingen, som ändå skall ligga till grund för den skatt som sedan skall betalas.

Men vi är som sagt överens om att vi bör försöka att snarast få bestämmelserna översedda, och vi har också hemställt om att detta om möjligt skall göras med förtur.

En annan fråga som framförts motionsvägen gäller rätten till anstånd med inlämnandet av deklARATIONERNA. F. n. gäller att sådant anstånd knyts till frågan, huruvida vederbörande är bokföringskyldig eller inte. Propositionen förutsätter att rätten till anstånd med deklarationsavlämnandet skall vara beroende av om räkenskaperna avslutas med vinst- och förlusträkning eller ej. Utskottet har kunnat tillmötesgå motionsyrkandet och föreslår att rätten till anstånd liksom hittills skall medges alla skattskyldiga med bokföringsmässig redovisning.

Anstånd med deklarationsavlämnande även för den som är sambeskattad med den som är berättigad till anstånd är en annan fråga som har tagits upp motionsvägen. Även här har utskottet ansett att praktiska skäl talar för en sådan ordning som motionärerna har föreslagit.

När det sedan gäller skattechefens befogenheter och frågan angående lokal eller regional granskning av deklARATIONERNA har utskottet inte blivit enigt. De två moderata ledamöterna i utskottet har i dessa avsnitt fogat reservationer till utskottsbetänkandet.

Enligt propositionen är det skattechefen som skall leda och styra granskningsverksamheten och taxeringen. Det förutsätter givetvis att samråd sker med cheferna för de lokala skattemyndigheterna. Utskottet har funnit anledning att understryka angelägenheten av att man får till stånd en samordning av verksamheten, så att resurserna blir rationellt utnyttjade. Vi tycker detta är så viktigt att vi vill framhålla att man här tar vara på de synpunkter som har framförts i motionen från bl. a. herr Hörberg. Reservanterna är försiktigare och vill att man ytterligare prövar och överväger uppläggningsen. Vi tror emellertid inte att förslaget är förhastat, utan vi anser att man skall ha en hårdare styrning av granskningsarbetet än vad vi har haft hittills. Det är nog ganska nödvändigt om de hål som ändå finns skall kunna täppas till. Och det har ju visat sig att de centralt styrda genomgångar av vissa företagens deklARATIONER som har gjorts har givit ganska avslöjande resultat. Jag behöver bara nämna de razzior som har företagits där man centralt styrt har gått igenom deklARATIONERNA för minkuppfödare, för läkare eller för – vilket man nu håller på med – schaktentreprenörer. Det visar att om man har en väl planerad och genomförd aktion ger den resultat. Taxeringarna för dessa grupper har höjts med åtskilliga hundratals miljoner därför att man noggrant och riktigt har planerat aktioner och gått igenom de skattskyldigas deklARATIONER.

Beträffande den lokala och regionala granskningen av deklARATIONERNA

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

går åsikterna också isär. Här gäller frågan hur man skall hantera de mer komplicerade deklarationerna för att få den effektivaste kontrollen. Reservanterna, som också här utgörs av de moderata ledamöterna, vill begränsa antalet sådana regionalt granskade deklarationer till högst 50 000. Som skäl anför de bl. a. värdet av geografisk närhet. Även lokalkännedom måste enligt reservanterna tillmätas stor betydelse. Därför menar man att granskningen bör ske lokalt.

Departementschefen har här intagit en avvaktande hållning och inte preciserat det antal deklarationer som bör överlåtas till regional behandling utan anser att frågan om fördelningen får övervägas av den fortsatta utredningen i nära samarbete med finansdepartementet.

Utskottet anser att för att granskningen av de mer komplicerade deklarationerna skall bli effektiv bör den göras av speciellt utbildad personal och aktionerna samordnas branschvis. Mot den bakgrunden anser utskottet att ett större antal deklarationer än vad reservanterna har föreslagit bör bli föremål för granskning på regional nivå.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Fru talman! En effektivare skattekontroll vill vi alla ha – där är vi i grunden överens. Men varför, herr Carlstein, skall man kategoriskt slå fast att alla fåmansbolag och deras delägare skall granskas regionalt, även i de fall där alla förutsättningar kan föreligga för en lokal granskning och denna skulle vara till fördel från servicesynpunkt, med hänsyn till lokalkännedomen och inte minst från kostnadssynpunkt? Vi har ett stort land, och många småföretag ligger väldigt långt från länsstyrelserna.

Och vidare: Hur skall man klara rekryteringen? Den här frågan måste beaktas därför att personalomsättningen verkligen har varit ett utomordentligt svårt problem i detta sammanhang. Om, som RS-utredningen säger, bara de mest komplicerade deklarationerna skulle behandlas regionalt kommer goda förutsättningar att föreligga för att skapa en karriär för granskningsassistenterna inom lokal skattemyndighet.

Jag vill också citera vad herr Carlsteins partikamrat herr Nygren säger i en motion: "Från personalens synpunkt – befordringsmöjligheter m. m. – kommer lokala skattemyndigheten med propositionens förslag till granskningsorganisation inte att kunna uppfylla de krav som dagens arbetskraft ställer. Risken är stor för att myndigheten blir en tillfällig hållplats för vidarebefordran till länsstyrelsen med allt vad det för med sig av omställningsproblem för personalen och kostnader." Och, skulle jag vilja tillägga, då blir resultatet bara alltför lätt att den av alla eftertraktade lokalkännedomen aldrig hinner utvecklas hos granskarna. RS-utredningen har också visat att det utan svårighet går att tillvarata de fördelar som en branschvis granskning ger också med en i huvudsak lokalt baserad organisation.

När det gäller frågan om att fåmansbolagen och deras delägare skall

taxeras gemensamt är vi också helt överens.

Slutligen bara några ord om frågan om skattetilläggen. Herr Carlstein hänvisade till att jag hade sagt att det ganska ofta förekom att skattskyldiga skrev av beloppet på preliminär A-skatt. Visst kan vi säga att det är slarvigt och obegripligt och allt möjligt, men det bekymmersamma med skattetilläggen är ju att de drabbar inte dem som har det väl förspänt i olika avseenden. De drabbar inte i första hand dem som befinner sig på livets solsida utan i mycket stor utsträckning människor som har det ganska svårt i en hel del avseenden. Det är därför jag är så utomordentligt angelägen om att man så snabbt som möjligt ger t.ex. länsskatterätterna möjlighet att sätta ner skattetilläggen när de ter sig alltför hårda.

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi är överens, säger fru Troedsson, om att vi skall ha en effektiv gransknings- och taxeringsorganisation. Men när det gäller hur vi skall åstadkomma denna organisation går meningarna isär.

När det gäller fåmansbolagen och de mer komplicerade deklARATIONERNA är det väl i allmänhet inte den som äger företaget eller den som har inkomsten av det som förrättar deklARATIONEN, utan man använder sig av ekonomiska rådgivare – affärsbyråer av olika slag – som upprättar deklARATIONEN och gör det på ett sådant sätt att man utnyttjar möjligheterna att så långt som möjligt bringa ned taxeringen för att komma undan med minsta möjliga skatt. Därför är argumentet om den lokala anknytningen och den personliga kännedomen inte särdeles hållbar i fråga om dessa deklARATIONER. Jag är övertygad om att man får bättre möjligheter att granska dessa deklARATIONER om man har regionala organ som lägger upp en plan för hur man skall gå igenom dessa deklARATIONER på ett effektivt och riktigt sätt.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Vi är helt med på att skattecheferna skall kunna leda och fördela arbetet. Som jag redan sagt har skattecheferna enligt vår uppfattning stora möjligheter att inom ramen för 50 000 deklARATIONER som vi vill ha granskade regionalt göra de omfördelningar och välja ut de deklARATIONER som de vill ha regionalt granskade.

Men jag har inte fått svar på min fråga varför man redan nu kategoriskt skall slå fast att *alla* fåmansbolag skall granskas regionalt. Vi skall komma ihåg att Sverige är ett ganska vidsträckt land, och väldigt många små företag, där det inte är fråga om några komplicerade deklARATIONER, ligger långt från de regionala myndigheterna. Vi är ju överens om att de partiella revisionerna så långt möjligt bör ske ute på fältet. Det betyder att många av de regionalt baserade granskarna kommer att få ägna åtskillig tid åt att kуска omkring i Sverige för att komma ut till de här småföretagen. Det medför inte bara stora kostnader utan också att den tid som skulle ha kunnat användas betydligt effektivare går åt till dessa resor.

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

Ändrad skatteadministration och taxering i första instans, m. m.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

Jag har inte heller fått något som helst svar på hur man skall klara rekryteringen: Jag tycker att det är ett av de allvarligaste problemen i det förslag som utskottet ställt sig bakom. Det skulle ha betydligt större förutsättningar att lösas med det förslag som vi fört fram.

Herr SCHÖTT (m):

Fru talman! Föregående talare har relativt utförligt redogjort för innehållet i skatteutskottets betänkande nr 31, varför jag dess bättre kan begränsa mitt anförande.

Som många gånger tidigare vill jag först framhålla det anmärkningsvärda i att taxeringen i första instans fram till nu har kunnat bedrivas på sätt som skett. I detta sammanhang finns det all anledning att uttala ett varmt erkännande åt de många frivilliga krafter, vilka som taxeringsordförande mot en blygsam ersättning utför ett ofta otacksamt, grannliga och krävande uppdrag i det allmännas tjänst.

Nu synes alla inse att det är nödvändigt att granskningen och föredragningen av deklARATIONER i fortsättningen skall omhänderas av härför särskilt utbildade tjänstemän, s. k. granskningsassistenter, anställda vid länsstyrelse eller lokal skattemyndighet. Denna reform bör hälsas med tillfredsställelse, då den utan tvekan ökar förutsättningarna för att man i taxeringsarbetet skall uppnå målsättningen i 1 § taxeringslagen, nämligen "att taxeringarna bliva överensstämmande med skatteförfattningarna samt i möjligaste måtto likformiga och rättvisa".

Med stor tillfredsställelse noteras också att lekmannainflytandet vid taxeringen stärks, bl. a. därigenom att de förtroendevalda ledamöternas mandattid ökas från ett till tre år samt att de garanteras en utbildning, som kommer att göra dem både mer skickade och mer intresserade för sin uppgift.

Dessa båda nyheter bör utan tvekan bidra till en ökad rättssäkerhet och ett stärkt lekmannainflytande vid taxeringen i första instans, vilket är utomordentligt betydelsefullt.

Två andra angelägna mål inom taxeringen, vilka det går att väl förena, är effektiviteten i skattekontrollen och servicen åt allmänhet och företag. För att nå dessa mål hade RS-utredningen, dvs. riksskatteverkets och statskontorets gemensamma utredning Rationalisering av skatteadministrationen, vilken ligger till grund för den nu aktuella propositionen, föreslagit att de lokala skattemyndigheterna skulle tillföras avsevärd resursförstärkning i form av kvalificerad personal men att skattechefen i länet skulle ges viss direktivrätt gentemot lokal skattemyndighet.

RS-utredningen har grundligt belyst fördelarna av att ha en så lokalt placerad granskningsorganisation som möjligt och därför föreslagit att av deklARATIONERNA ca 50 000 – de mest komplicerade – borde granskas regionalt hos länsstyrelserna men alla de övriga hos landets 120 lokala skattemyndigheter. Det är förvånansvärt att i propositionen och nu i utskottsbetänkandet föreslås att ett betydligt större antal deklARATIONER skall behandlas regionalt på länsstyrelserna, vilket innebär att de lokala

skattemyndigheterna ej får den länkta personalförstärkningen, vilken i stället i större omfattning kommer länsstyrelserna till godo.

Som framhålls i fyrpartimotionen 2104 är en långt driven centraldirigering inom länet av personalresurser som placeras i residensstaden inte ägnad att öka effektiviteten i granskningsarbetet och servicen åt allmänheten. Tvärtom måste det, som fru Troedsson nämnde, vara en riktig politik att granskningsorganisationen utformas med beaktande av var de skattskyldiga finns. Största effektivitet i granskningen och bästa servicen nås utan tvekan om man för ut kvalificerad skattekompens i den lokala förvaltningen. Det måste vara direkt olämpligt att koncentrera resurserna för skattekontrollen till residensstäderna. Arbetet skall dock huvudsakligen utföras på fältet genom partiella revisioner. Grundläggande för effektiviteten måste vara en vitt förgrenad organisation med förmåga att skaffa sig god kunskap om de skattskyldiga och möjlighet att erbjuda dessa bästa tänkbara service.

Jag är något förvånad över herr Carlsteins inlägg. Lokalkännedomen har enligt honom inte någon större betydelse.

Bland remissinstanserna synes också stor enighet råda om att granskningen skall organiseras så lokalt som möjligt. För vissa länsstyrelser, som inte godtagit utredningens förslag, torde såvitt jag förstår det väsentliga vara skattechefens möjligheter att planera och leda den årliga taxeringen, däremot inte att granskningen skall ske regionalt. Jag kan nämna att länsstyrelsen i mitt län för sin del föreslagit att all tjänstemannagranskning bör ske hos lokal skattemyndighet under fögderichefens omedelbara ledning och att den nybildade taxeringsenheten vid länsstyrelsen i minsta möjliga omfattning bör direkt engageras i det årliga taxeringsarbetet genom granskning.

Såvitt jag förstår, bör det finnas goda förutsättningar att kombinera kravet att skattechefen får befälsrätten över den årliga taxeringen i länet och kravet att granskningstjänstemännen så långt möjligt inordnas i den lokala skatteförvaltningen.

Tyvär innebär nu propositionen förslag en centralisering och koncentration inom skatteförvaltningen och, som jag uppfattar det, en uttunning av lokal skattemyndighets kompetens. Skatteutskottets skrivning innebär en ytterligare centralisering, då man tydligen är beredd att förorda en avveckling av lokal skattemyndighet som självständig myndighet genom att inlemma fögderiorganisationen i den regionala förvaltningen.

Med förvåning noteras denna viljeinriktning från utskottets sida, då den går stick i stäv med de direktiv som regeringen för någon månad sedan gav den nytillsatta utredningen om decentralisering inom statsförvaltningen. Jag tror knappast att utskottets alla ledamöter insett vidden av sitt förslag. Skulle lokal skattemyndighet upphöra som självständig myndighet, kunde lätt hundratusentals ärenden komma att överflyttas för beslut regionalt i stället för lokalt – en för varje decentraliseringsvän avskräckande tanke.

Det är f. ö. egendomligt att skatteutskottet sedan det först talat om

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skatteadministration och
taxering i första
instans, m. m.*

vikten av att koncentrera resurserna regionalt anför att "det är givetvis ingenting som hindrar att länsstyrelsepersonalen placeras lokalt, t. ex. i anslutning till större lokal skattemyndighet om det anses lämpligt". Detta skulle ju innebära att på vissa orter skapades två olika lokala enheter. Det enda ekonomiskt och praktiskt rationella är givetvis att ha en lokal myndighet med kompetens att klara alla förekommande göromål. Riksdagen borde givetvis inte sanktionera att hundratals skattekontrollörer, knutna till länsstyrelserna, skall använda en betydande del av sin tjänstetid till resor, då långt större effektivitet i arbetet skulle nås om tjänstemännen vore placerade direkt hos den lokala skattemyndigheten.

Utskottets påstående att risker för konflikter är uppenbara i fråga om arbetsledning, ansvar och resursfördelning med bibehållandet av självständiga lokala skattemyndigheter är våldsamt överdrivet. I verkligheten är samarbetet mellan länsstyrelserna och de lokala skattemyndigheterna mycket gott, medan konflikter i dagsläget icke är ovanliga inom länsstyrelsernas skatteavdelningar. Men dessa problem löses ingalunda genom tillskapandet av stora auktoritära toppstyrda organisationer. Utskottet förfuskar, såvitt jag förstår, strävan att nå effektivitet i kontrollen genom onödig koncentration och byråkratisering.

Skatteutskottet misstolkar f. ö. enligt min uppfattning departementschefen, när det gör gällande att denne anser att man på sikt bör inlemma lokal skattemyndighet i den regionala förvaltningen. I verkligheten har departementschefen, som vi nu har glädjen att se närvarande här i kamraren, understrukit vikten av samråd och samarbete mellan skattechefen och cheferna för de lokala skattemyndigheterna i taxeringsarbetet. Enligt statsrådet får det ankomma på den fortsatta utredningen att lägga fram förslag om den närmare utformningen av skattechefens befogenheter i förevarande hänseende.

Departementschefen fortsätter: "Jag vill samtidigt framhålla att vissa fördelar beträffande ledningsfunktionen inom länen liksom andra hit hörande administrativa frågor skulle vinnas genom att inordna den lokala skattemyndigheten som en lokal enhet i den regionala förvaltningen. Jag vill också peka på de gemensamma uppgifter som länsstyrelsernas skatteavdelningar och de lokala skattemyndigheterna torde komma att tilldelas då det gäller den framtida kontrollen av arbetsgivaravgifter och mervärdeskatt." Och till slut: "Denna fråga kan emellertid prövas först efter ytterligare överväganden som lämpligen bör ske i särskild ordning. Jag avser att återkomma till frågan i annat sammanhang."

Detta är onekligen något helt annat än vad som kan utläsas av utskottets skrivning på s. 11, där det heter: "Utskottet delar därför departementschefens och motionärernas" – det gäller folkpartimotionen 2101 – "uppfattning att man på längre sikt bör inrikta sig på att inlemma fögderiorganisationen i den regionala förvaltningen."

Redan departementschefens uttalande är förvånande, men utskottets världslosa tolkning av det är direkt illavarslande.

För de närmare 5 000 tjänstemän som arbetar inom fögderiförvaltning-

en kommer onekligen departementschefens av utskottet skärpta uttalande som en överraskning. För dessa befattningshavare innebar RS-utredningen en förhoppning om att de lokala skattemyndigheterna, som under en följd av år erhållit nya arbetsuppgifter men otillräckligt med personalresurser för fullgörande av dem, äntligen skulle upprustas så att de på ett tillfredsställande sätt skulle kunna fylla sin viktiga uppgift i samhällslivet, och – icke minst väsentligt – ge de skattskyldiga den service som de är i så stort behov av och har rätt att fordra på det alltmer komplicerade skatteområdet.

Och vad får nu dessa tjänstemän uppleva? Jo, ett förslag om att de lokala skattemyndigheterna skulle inlemmas i länsstyrelserna och förlora sin nuvarande självständiga ställning.

Detta föreslås av skatteutskottet utan utredning. Man endast anger att den nuvarande självständiga organisationen skulle upphöra. I detta hus talas från alla håll om företagsdemokrati och om hur angeläget det är att vid varje förändring inhämta arbetstagarnas synpunkter. Staten bör ju i sådana fall föregå med gott exempel, men här kan vi nu konstatera att ett förslag om en genomgripande förändring inom fögderiförvaltningen presenteras utan närmare utredning och utan att berörd personal hörts i ärendet.

Härtill kommer att förslaget såvitt jag förstår skulle innebära ett föregripande av behandlingen av länsberedningens förslag. Beredningen har föreslagit en utbrytning av skatteförvaltningen från länsstyrelserna, och det vore ju rimligt att man inte nu binder sig för några organisatoriska förändringar inom skatteadministrationen förrän ställning tas till länsberedningens betänkande.

Så endast några ord om utskottsförslagets regionalpolitiska effekter. Ändringarna i RS-utredningens förslag i fråga om arbetsfördelning mellan länsstyrelsernas skatteavdelningar och de lokala skattemyndigheterna medför utan tvekan att ett stort antal kommuner i vårt land måste få en minskning i föreslaget antal arbetstillfällen. Antalet sådana kommuner beräknas uppgå till ca 75.

Vad vi i dag upplever är onekligen något märkligt. Två centrala ämbetsverk – riksskatteverket och statskontoret, som ju brukar misstänkas för centraliseringssträvanden – lägger fram ett förslag som innebär en klar decentralisering och som skulle medföra att landets 120 olika skattemyndigheter till fördel för en effektivisering av skattekontrollen och en god service åt de skattskyldiga skulle tillföras kvalificerad arbetskraft. Då inträffar det, att riksdagens eget skatteutskott motsätter sig detta och i stället förordar en organisationsmodell som innebär utpräglad centralisering.

Mycket skall man uppleva, men denna lyhördhet för centralistiska locktoner är onekligen förvånande i våra dagar. Och detta sker samtidigt som regeringen tillsätter en särskild decentraliseringsutredning och en rad kommuner runt om i vårt land med näbbar och klor slår vakt om hos dem placerade myndigheter.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

Sammanfattningsvis vill jag understryka att effektivitet och god service i taxeringsorganisationen nås bäst genom lokal organisation med lokal-kännedom och närhet till allmänhet och företag och med självständigt ansvar samt genom samarbete mellan myndigheterna och en övergripande regional ledning.

Fru talman! Under återopande av vad jag här anført ber jag att få yrka bifall till de vid utskottets betänkande fogade reservationerna 1 och 2.

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Schött har till största delen uppehållit sig vid den reservation vid utskottsbetänkandet som gäller organisationen av granskningen. Utskottet har gett uttryck för att man på sikt bör försöka inlemma fögderiorganisationen i den regionala förvaltningen. Men man skall ändå ha klart för sig att det pågår utredningar och att man måste se hur det hela fungerar. Utskottet har avgett en viljeyttring, och det har remissinstanser och motionärer också gjort.

Av s. 88 i propositionen framgår att länsstyrelsen i Kalmar län m. fl. remissinstanser ifrågasätter om man inte måste uttryckligen slå fast att skattechefen skall ha dispositionsrätt över den granskningspersonal som är anställd hos den lokala skattemyndigheten. Det heter vidare: "Länsstyrelsen i Kalmar län anför att de lokala skattemyndigheternas inlemmande i länsstyrelsens skatteavdelning ter sig som en naturlig utveckling."

Nu lägger herr Schött också regionalpolitiska synpunkter på detta. De är naturligtvis inte oväsentliga, men det viktigaste är ändå att vi kan åstadkomma en effektiv gransknings- och taxeringsorganisation. Det är främst det vi skall se till att få, och det har vi inte tillgång till nu trots geografisk närhet och lokalkännedom. Det visar med all önskvärd tydlighet de grundligt planerade och rationellt genomförda branschgranskningarna i det här landet. Vid granskning av exempelvis pälsdjursuppfödare och minkfarmare höjdes den taxerade inkomsten med 16 milj. kr. För arkitekter och liknande höjde man med 42 milj. kr., för läkarna med 102 milj. kr. och för schaktentreprenörerna med 88 milj. kr.

Här har det ändå bara varit fråga om att kontrollera inkomsterna för ett par år. Vad vi vill ha fram är en effektivt arbetande organisation i första hand.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag glömde i mitt förra anförande att bemöta vad herr Carlstein sade beträffande skatterazzior. Sådana kan ju mycket väl genomföras även med en decentraliserad organisation. Det finns inget hinder för detta. Jag kan inte se att det på något sätt skulle vara ett sämre alternativ.

Jag vill dock allvarligt understryka hur olyckligt det vore om man inte såg till att de lokala skattemyndigheterna fick kvalificerat folk. Myn-

digheterna har redan nu mycket stora bekymmer med rekryteringen, och detta har samband med att lönesättningen är avsevärt sämre än den som gäller inom länsstyrelserna. Någon ändring i detta har inte kunnat komma till stånd, eftersom man hänvisar till väntad omorganisation. Nu hissas emellertid signaler som tyder på att det kommer att bli ännu svårare att rekrytera duktigt folk till de lokala skattemyndigheterna. Detta är djupt allvarligt.

Vidare måste jag än en gång erinra om att vi på andra områden söker åstadkomma en decentralisering. Vi har här i riksdagen upplevt hur beslut om indragning av domsagor har fått upphävas. Också när det gäller t. ex. polisdistriktindelning har man fått slå till reträtt och tillgodose kraven på större decentralisering. Det pågår f. n. en kronofogdeutredning, och även på det området aktar man sig för att centralisera.

Jag vill också än en gång erinra om att regeringen för kort tid sedan har tillsatt en särskild decentraliseringsutredning. Hur rimmar detta med vad som här föreslås beträffande skatteadministrationen?

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Fru talman! Det väsentliga, herr Schött, måste ju vara att åstadkomma en effektiv organisation, inte att tjänstemännen av arbetsmarknadspolitiska skäl skall placeras ut på de lokala skattemyndigheterna med några mils avstånd från varandra. Vad vi behöver är en effektivt arbetande organisation, som kan täppa till de hål som nu uppenbarligen förekommer.

De siffror jag läst in i protokollet visar att vissa skattebetalare drar sig undan betalningen av ansevliga summor i skatt. Det är i första hand dem vi skall komma till rätta med, och det är en organisation för detta ändamål som vi skall tillskapa. Vi skall inte i första hand anlägga arbetsmarknadspolitiska eller regionalpolitiska synpunkter på detta.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag har ingalunda sagt att man i första hand skall göra detta men vi bör inte helt bortse från dem. Herr Carlstein vill väl vidare inte underkänna RS-utredningen, som kommit fram till resultatet att effektivitet i skattekontrollen bäst uppnås genom en förstärkning av de lokala skattemyndigheterna samt genom att en så stor del som möjligt av deklARATIONERNA granskas ute på fältet och en så liten del som möjligt hos länsstyrelserna.

Jag åberopar denna sakkunskap och ber än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVANSTRÖM (c):

Fru talman! Jag skulle som medmotionär till herr Schött ha kunnat nöja mig med att instämma i hans huvudanförande, men jag vill ändå med några ord deklarerera min uppfattning i dessa frågor.

Vi är väl överens om att vi skall ha en så effektiv och noggrann kontroll som möjligt, och jag vill framhålla att herr Schötts resonemang visar,

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ändrad skattead-
ministration och
taxering i första
instans, m. m.*

på vilket sätt en förbättrad kontroll kan genomföras. Jag delar den uppfattningen att lokalkännedom och möjligheter till kontinuitet i verksamheten är sådana väsentliga fördelar att de kommer att bidra till ett förbättrat granskningsresultat.

Jag har velat deklarerat denna min uppfattning och kommer, eftersom det i reservationen 2 yrkas bifall till den motion jag avlämnat tillsammans med representanter för tre övriga partier, med herr Schött som första namn, att lägga min röst för denna reservation. Jag instämmer i övrigt i de synpunkter som Lars Schött anfört.

Överläggningen var härmed slutad.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN yttrade: Utskottets hemställan företas till avgörande punktvis. Under punkten 1 a ställs därvid först propositioner i fråga om utskottets motivering beträffande skattechefens befogenheter. Därefter företas utskottets hemställan och motiveringen i övrigt vid denna punkt till avgörande i ett sammanhang.

Punkten 1 a

Beträffande skattechefens befogenheter

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 1 av fru Troedsson och herr Lundgren i Kristianstad anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Troedsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner skatteutskottets motivering i betänkandet nr 31 punkten 1 a såvitt avser skattechefens befogenheter röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 1 av fru Troedsson och herr Lundgren i Kristianstad anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Troedsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 262

Nej - 47

Avstår - 3

Utskottets hemställan och motiveringen i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering i övrigt, dels på bifall till reservationen nr 2 av fru Troedsson och herr Lundgren i Kristianstad, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru

Troedsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 1 a med godkännande av utskottets motivering i övrigt under denna punkt röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Troedsson och herr Lundgren i Kristianstad.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Troedsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 243
Nej - 61
Avstår - 8

Punkterna 1 b-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Nytt system för ADB inom folkbokförings- och beskattningsområdet

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 32 med anledning av propositionen 1975:57 om ett nytt system för automatisk databehandling inom folkbokförings- och beskattningsområdet jämte motioner.

I propositionen 1975:57 hade regeringen - efter föredragning av statsrådet Sträng - föreslagit riksdagen att godkänna den inriktning av det fortsatta utvecklingsarbetet med ADB-system för folkbokföringen och beskattningen som framlagts i propositionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen dras riktlinjer upp för ett fortsatt utredningsarbete på ett nytt ADB-system med sikte främst på de krav som folkbokföringen och beskattningen uppställer. Det framhålls att övergång till ett modernt ADB-system bör kunna leda till effektivitetsvinster inom främst taxerings- och uppbördsfunktionerna.

Den föreslagna systemstrukturen innebär en blandad regional och central registerföring. För länsstyrelsernas del ger förslaget samma register-tillgång som f. n. samt härutöver terminalåtkomst till ett för hela landet gemensamt skatteregister. I det fortsatta utredningsarbetet skall särskilt belysas möjligheterna att variera de regionala anläggningarnas kapacitet och antal.

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Utvecklingsarbetet skall enligt förslaget bedrivas med sikte på ett successivt genomförande av ett nytt ADB-system fr. o. m. år 1978."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1975:2051 av fru Anér (fp), vari hemställdes att riksdagen beslutade att det fortsatta utredningsarbetet angående nytt ADB-system för beskattningen inriktades på ett regionalt system,

1975:2078 av herr Oskarson m. fl. (m, c, fp), vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att registerföringen på beskattningsområdet skulle vara regionaliserad samt uttala att länsdatorerna borde tillföras arbetsuppgifter även utanför folkbokförings- och beskattningsområdet så att tillräckligt underlag uppnåddes för en tekniskt modern regional dataverksamhet,

1975:2079 av herr Turesson (m), vari hemställdes

1. att riksdagen utredde dels frågan om insyn, dels frågan om begränsningar i den parlamentariska handlingsfriheten i samband med de stora centrala datasystemen,

2. att riksdagen som sin mening uttalade att ett eventuellt skatte-dataobjekt leddes av en parlamentarisk nämnd och att årligen reviderade kostnads/intäktskalkyler framlades,

3. att riksdagen i princip beslutade att huvudmannaskapet för folkbokföring överfördes till länsstyrelserna och länsstyrelsernas organisationsnämnd,

4. att frågan om central eller regional systemlösning fick anstå tills länsberedningsförslaget behandlats.

1975:2080 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att avslå propositionen 1975:57,

2. att uppdra åt regeringen att tillsätta en arbetsgrupp som framlade förslag om system för ADB-behandling inom folkbokförings- och skatteområdet och vars utgångspunkt borde vara att systemet skulle vila på regional registerföring och anpassas till samhälleliga databehov samt vars ledamöter borde utses mot nämnda bakgrund och innehålla representanter även från folkrörelschäll. företrädesvis fackföreningsrörelsen.

1975:2081 av herr Wijkman (m), vari hemställdes

1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1975:57 i vad avsåg förslaget om centraliserad ADB-verksamhet inom beskattningsområdet,

2. att riksdagen uttalade att ADB-verksamheten på folkbokförings- och beskattningsområdet som hittills borde organiseras enligt ett regionaliserat system,

1975:2082 av herrar Åsling (c) och Boo (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att avslå propositionen 1975:57 i vad avsåg förslag till centraliserad ADB-verksamhet inom beskattningsväsendet,
2. att ADB-verksamheten inom beskattningsområdet skulle vara decentraliserad till regional nivå,

dels den vid riksmötets början väckta motionen 1975:706 av herr Oskarson m. fl. (m, c, fp).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med avslag på motionerna 1975:2051, 2078, 2079 p. 1, 2 och 4, 2080, 2081 och 2082 i den mån de icke var tillgodosedda genom vad utskottet anfört och med bifall till propositionen 1975:57 godkänna den inriktning av det fortsatta utvecklingsarbetet med ADB-system för folkbokföringen och beskattningen som angetts i propositionen med beaktande av vad utskottet anfört,
2. avslå
 - a. motionen 1975:706,
 - b. motionen 1975:2079 p. 3.

Reservation hade avgivits av herrar Sundkvist (c), Olsson i Järvsö (c) och Hallenius (c), fru Troedsson (m) samt herr Lundgren i Kristianstad (m) som ansett att utskottet under I bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:2051, 2078, 2079 p. 1, 2 och 4, 2080, 2081 och 2082 samt i anledning av propositionen 1975:57 godkände de riktlinjer för det fortsatta utvecklingsarbetet med ett nytt ADB-system för folkbokföringen och beskattningen som reservanterna förordat, innebärande att verksamheten liksom hittills organiserades i ett regionalt uppbyggt system.

Herr SUNDKVIST (c):

Fru talman! Skatteutskottet har behandlat regeringens proposition nr 57 först efter att ha remitterat den till konstitutionsutskottet och civilutskottet för att de båda utskotten i tillämpliga delar skulle få yttra sig över denna proposition.

Propositionen är föranledd av en utredning – eller, som det står i propositionen, en "förstudie" – som har gjorts inom riksskatteverket. I denna utredning har man kommit fram till ett förslag om en total översyn av datasystemen inom folkbokförings- och skatteområdet.

Det system som vi f. n. har utvecklades redan före 1963. Den maskinpark som finns beräknas hålla till slutet av 1970-talet. Dessa båda omständigheter anför man som orsaker till att det är nödvändigt att få fram ett tidsenligare system.

Riksskatteverkets förslag har remissbehandlats, och de flesta remiss-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

instanserna instämmer i riksskatteverkets bedömning. Det gör även finansministern i sin proposition, och utskottet är också enigt om att en översyn av nuvarande datasystem på det här området är nödvändig. Där- emot är utskottet inte helt enigt om grunden som den framtida utred- ningen skall vila på, och det gör att den fråga som riksdagen i dag främst har att ta ställning till är vilken systemstruktur vi bör välja för den fram- tida databehandlingen inom folkbokförings- och beskattningsområdet.

Utredningen har redovisat tre alternativ: ett centralt alternativ, ett ren- odlat regionalt alternativ och ett central/regionalt alternativ. Alternativen har fått sin benämning efter var någonstans datoranläggningarna skall placeras.

Riksskatteverket föreslår att det central/regionala alternativet skall väl- jas. Finansministern följer riksskatteverkets förslag, trots att flertalet re- missinstanser på den här punkten har förordat ett regionalt system.

Med anledning av propositionen har det väckts ett antal motioner – sex stycken närmare bestämt. I alla motionerna tar man upp frågan vilket system som skall läggas till grund för det fortsatta utrednings- och ut- vecklingsarbetet. I fem av motionerna yrkas på att det fortsatta utred- ningsarbetet skall baseras på att det nya systemet decentraliseras till re- gional nivå, liksom hittills varit fallet. I den sjätte motionen vill man avvakta med ställningstagandet på denna punkt tills länsberedningens förslag har behandlats.

Utskottsmajoriteten yrkar avslag på motionsförslagen, men i en re- servation till skatteutskottets betänkande med mig själv som första namn följer vi upp de yrkanden i motionerna som berör just systemvalet, sy- stemstrukturen. Jag skall kortfattat redogöra för anledningen till att vi gör detta.

Det allra viktigaste att tillse när man utformar ett datasystem som skall innehålla personuppgifter för alla samhällsmedborgare är att man utformar systemet på ett sådant sätt att man kan garantera den personliga integriteten. Tillkomsten av breda ADB-system över hela totalbefolk- ningen eller stora delar av denna måste rent principiellt inge betänk- ligheter från integritetssynpunkt. Nu har det krav på ökat integritets- skydd, som framförts i motionerna, tvingat fram ett betydligt klarare ställningstagande av utskottsmajoriteten i såväl konstitutionsutskottet som skatteutskottet än vad fallet är i propositionen. Det kan ju vara anledning för motionärerna och även för oss reservanter att vara tack- samma över detta. Men jag kan ändå inte finna annat än att det är riktigt som herr Boo och några andra ledamöter framhåller, när de anmält avvikande mening mot konstitutionsutskottets yttrande, att möjlighe- terna att undvika otillbörligt integritetsintrång måste vara störst i en decentraliserad organisation.

I ett särskilt yttrande tar de borgerliga ledamöterna av civilutskottet upp frågan om datakunskandet på regional nivå. Även om utskottsma- joriteten säger att ett central/regionalt system inte nämnvärt kommer att få inverkan härvidlag kan jag inte undgå misstanken att det kommer

att medföra en minskning av systemkunnandet – något som kan påverka den framtida valmöjligheten vid systemval för samhällsplaneringen och fastighetsdata m. m. Detta framhålls också i det särskilda yttrandet från civilutskottets borgerliga ledamöter.

Kontakter med vad jag kallar datafolk på regional nivå har styrkt mig ytterligare i den här uppfattningen. Dessa kontakter initierades inte av mig, utan tvärtom av människor som nu arbetar med datan i det regionala systemet. De påpekar bristerna och faran i propositionen med att man genom ett central/regionalt system kommer att uttunna datakunnandet. Man går dessutom förlustig smidigheten och flexibiliteten i det regionala system man har. Man kommer att gå miste om den fördel som man i dag har genom en nära anknytning mellan myndigheten och dem som svarar för dataanläggningen.

Fru talman! Det skulle finnas åtskilligt mer att anföra om svagheterna i det system som föreslås, exempelvis beredskapssynpunkterna, säkerhetsfrågorna, riskerna för att systemet kommer att vara inkörsporten till ett fullständigt centraliserat datasystem med uppgifter om alla fysiska personer. Jag skall dock avstå från att gå in på detaljerna med vetskap om att det är fler reservanter och motionärer som står på talarlistan.

Trots att ett regionalt utformat system skulle vara kostsammare, trots att det kan ta något längre tid att införa, finns ändå så många principiella fördelar i den decentraliserade verksamheten att den är att föredra.

Jag yrkar därmed bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

På förslag av fru tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 14 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

Nr 21 med anledning av propositionen 1975:47 om inrättande och finansiering av Sveriges turistråd, m. m. jämte motioner såvitt propositionen och motionerna hänvisats till skatteutskottet

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 18 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1975/76

Nr 20 angående uppskov med behandlingen av visst ärende till riksmötet 1975/76

Näringsutskottets betänkanden

Nr 32 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag till främjande av hemslöjden jämte motioner

Nr 95

Torsdagen den
29 maj 1975

Nr 33 med anledning av propositionen 1975:100 (kompletteringspropositionen) i vad avser redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1974 jämte motioner

Nr 34 med anledning av propositionen 1975:47 om inrättande och finansiering av Sveriges turistråd, m. m. jämte motioner

Nr 35 med anledning av propositionen 1975:110 om verksamheten vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB jämte motioner

§ 15 Kamrnaren åtskildes kl. 17.47.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert